SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

broj 81 cijena 40 d

J. G. Ballard:

SJEĆANJA NA SVEMIRSKO DOBA

i druge najljepše sf pripovijetke

Priče domaćih i stranih autorica

SIRIUS broj 87

rujan 1983

●SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković. dr. Vladimir Anić, Ljudevit Bauer, Nenad Brixy, dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), inž. Vesna Gazdag, Igor Golik, Marija Jurela, Borivoj Jurković, Želimir Koščević, Nada Šoljan, Ismet Voljevica, Ana Župan-Bender.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Borivoj Jurković.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 50 dinara. Pretplata: za jednu godinu 600 dinara (s popustom 10% 540 dinara), za šest mjeseci 300 dinara (s popustom 270 dinara). Samo unaprijed plaćena pretplata osigurava popust od 10 posto. Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzent Darije Đokić. – Grafička

oprema: Ivica Bartolić i Ljudevit Gaj – Crtež na naslovnoj stranici: Posredstvom VPA – Lektor: Đuro Šnajder.

SCAN i OCR: Sekundica
Ispravka: Master Yoda
Prelom: Master Yoda
www.sftim.com

EPUB i MOBI : The CB

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

- U ovome nastavku naših ljetnih razgovora počet ću s temom koja je možda najčešće na dnevnom redu u Vašim pismima: YU-SIRIUS. Najkraće formulirano, Vaše pitanje glasi:
  VI: Zar ne mislite da bi na jesen mogao startati YU-SIRIUS broj 2 i da se to nekako poklopi s Euroconom? — JA: Za ovu godinu na žalost ništa od toga, no kako je upravo sada vrijeme da se prave planovi za iduću, pravo je vrijeme i za razgovor o tome. Da bismo ga pojednostavnili, predlažem Vam, dragi čitatelju, da odgovorite na ovih šest pitanja, među kojima su tri važna i za buduću sudbinu YU-SIRIUSA:
  1. Jeste li zainteresirani za još jedan YU-SIRIUS (posebno izdanje SI-RIUSA s nešto više stranica i isključivo domaćim pričama)? — Odgovorite sa DA ili NE.
  2. Da li biste za njega prihvatili cijenu od 100 dinara? — Odgovorite sa DA, MANJU ili VEĆU.
  3. Jeste li zadovoljni sadašnjom kvalitetom SIRIUSA? — DA ili NE.
  4. Smatrate li da se SIRIUS poboljšao od početka izlaženja do danas? — DA, OSTAO ISTI ili POGOR-ŠAO SE.
  5. Da li Vam odgovara sadašnji profil SIRIUSA? — DA ili NE.
  6. Napišite kakav biste profil priča željeli čitati u SIRIUSU ili YU-SIRIUSU!

- Dakako, ne morate Izrezivati ova pitanja niti ih prepisivati; dovoljno je da na dopisnicu napišete redne brojeve pitanja i svoje odgovore uz njih (na primjer: 1. DA, 2. MANJU, 3. NE...). Na kraju, molim Vas, napišite koliko vam je godina i što ste po zanimanju — i pošaljite u SIRIUS, Avenija bratstva i jedinstva 4, 41000 Zagreb! Hvala!

- Kao što vidite, u ovom malom »upitnom arku« pitanja su vezana za uređivačku koncepciju uopće. A na tu temu u posljednje vrijeme sve mi više pišete. Uglavnom ste zadovoljni sadašnjim oblikom i sadržajem SIRIUSA — bar koliko mogu zaključiti prema Vašim pismima i rastu naklade.

Međutim, dragi čitatelju, pišete i ovako: VI: Ne želim da budem dosadna, ali morala sam jednom da Vam skrenem pažnju na činjenicu da sve češće objavljujete YU priče koje su, bar za mene, bezvezne. Razumem da je teško iz mase odabrati prave, no omakne Vam često i ono što nije za objavljivanje u SIRIUSU. Ova iz broja 86 od Nenada Levaka je najbolji primer. To je, po Vama, vreli seksi sf, a po meni petparački pisani pornić, koji ne bi smeo da ima mesta na onim stranicama. Imali ste seksi priče i ranije, bile su OK, a ovo, ovo je užas... Vi ćete naravno znati da obrazložite njeno objavljivanje, a ja ću da ispadnem matora, zaostala neznalica. Jedini plus je taj što ćete me naterati da napišem možda i sama priču, jer nisam ni matora ni neznalica. POOŠTRITE KRITERI-JE ZA OBJAVLJIVANJE, inače, ostalo je vrlo dobro. — JA: Svako Vaše mišljenje, draga čitateljice, utječe na moj način uređivanja SI-RIUSA, ali ravnopravno s mišljenjima ostalih 29.999 čitalaca... Inače, posebno mi je drago što ćete se i sami okušati u pisanju (seksi, a ne porno?) sf priča — i hvala Vam za ono »ostalo je vrlo dobro«. VI: Dokle ćete objavljivati one grozne naslovne stranice tipa »ljepotica i zvijer«? Gdje su Vam Ivezićeve i Sinovčićeve? — JA: Omotna ilustracija uvijek odgovara sadržaju naslovne priče, pa ako je u njoj ljepotica, onda je ljepotica, ako je zvijer, onda je zvijer. A domaće omotne ilustracije i meni su najdraže!

- Onda, jeste li se bar malo uvjerili da treba da odgovorite na onih šest pitanja? Jeste? Onda još jednom: hvala!

Vaš BORIVOJ JURKOVIĆ

* * *

Pripovijetke slovenskih autora su česti i rado čitani gosti u SIRIUSU. Ovaj put, kao svojevrstan SIRIUSOV prilog ljubljanskom sf festivalu Fantazija, objavljujemo tri prvonagrađene pripovijetke s »natječaja za najbolju sf priču na slovenskom jeziku iz 1982«. Natječaj su organizirali (i priče ocjenjivali) Sekcija za spekulativnu umjetnost, Društvo ljubitelja znanstvene fantastike »Nova« i Tehniška založba Slovenije. Pripovijetka »Aura« dobila je prvu nagradu, a ostale dvije

ravnopravno dijele drugu i treću. Sličan natječaj organiziran je i u ovoj godini.

Denis Rakuša:

Aura

Te je tmurne rujanske subote bila neuobičajeno velika gužva. Na red su stigli tek podvečer. Kao sedamdeset i osmi. Prozebli od dugotrajnog čekanja stegnuta su grla promrmljali svatko svoj »da«, zatim je netko nešto govorio, odsutna duha stavili su si prstenje i blijedo se nasmiješili jedno drugom i velikom crnom foto-aparatu (fleš). Sjećao se kako su se — držeći se za ruke — polako spuštali po širokim izlizanim stepenicama. Odnekud je počela padati riža. Rođaci su ih blago tapšali po leđima i čestitali im. Pozvali su taksi i odvezli se u hotel.

Recepcionar je raširio lice u nedjeljni smiješak kad im je gurnuo u ruke plastičnu tablicu MOLIM, NE SMETAJTE! i veliki ključ s lijepim mjedenim privjeskom.

U dizalu što se trzalo pridržavala se za njegova široka ramena i šaputala mu u uho. Smiješio se iako nije razumio ni riječi. Godili su mu topao dah koji mu je nježno milovao uho i smirujuća melodija njezina glasa. Činilo mu se da govori o ljubavi i sreći i oznojenim dlanom lagano ju je pogladio po bokovima.

Poslužitelj u liftu tupo je buljio u svijetle pruge što su se pojavljivale na mliječnom staklu dizala kadgod bi stigili na novi kat.

— Sretno — zaželio im je, a Eli mu je s kiselim smiješkom tutnuo u ruku malo sitniša.

— Pohotljivac! Jesi li vidjela kako te je gledao! — rekao je mrko i bacio putni kovčeg na stol.

— Nisam — odvratila je Aura i nesvjesno gužvala tešku baršunastu zavjesu.

— Kako te je samo proždirao očima!

— Zar nisam lijepa?

— Nije stvar u tome.

Tkanina joj je kliznula iz ruke i poput golemog vala spuštala se prema podu.

— Ljubomoran si — rekla je prijekorno.

— Zar ja? — doskočio je.

Nasmiješila se. Pružila je ruku. Uhvatio ju je za prste i polako privlačio k sebi.

— Ljubomoran sam — dahtao joj je u svijetlu mirisnu kosu.

— Ljubimo se — rekla je tiho.

— Zar sada?

Odmakla se od njega.

— Pa ovo je naša bračna noć. Naša prva noć.

— Ali zašto sada? Zašto odmah?

— Nismo se još nikada.

Duboko ispod prozora zaštropotala je gradska željeznica. Kako su joj oči neobične, pomislio je. Plave kao more, s blijedožućkastom jezgrom u kutovima.

— Ne, nikada.

Još nikad nisu imali spolni odnos jer je neki Veliki duh na Galgonu IV zabranio predbračne tjelesne radosti. Eliju se fućkalo za Velikog duha, a Aura je rekla da mu se ne bi fućkalo za Velikog duha da je Galgonac kao ona, već bi, naprotiv, plesao kako Veliki duh svira. Dakako, nije upotrijebila te riječi ali je bio uvjeren da je htjela upravo to reći.

— Zbog tvojih smiješnih navika — rekao je izazivački.

— Sada možemo!

Kako joj je samo stalo, pomislio je i počne je žaliti. Kako joj se žuri. Nikada se još nije ljubila. Nikada nije osjetila blagotvornu toplinu tvrdog muškog uda.

— Dođi — rekla je blago, oďvezala mu kravatu i otkopčala najgornje dugme na košulji.

— Ljubim te — viknuo joj je u uho tako da je preplašeno raširila oči i mlitavo se ovjesila u njegovu zagrljaju.

Privukao ju je k sebi tako snažno da je sa šištanjem ispustila

zrak. Poljubio ju je u čelo, u nos, u lice i u usta. Usne su joj bile tople i požudne.

Negdje iza tapeta brujao je zrak uhvaćen u vodovodnim cijevima. Čvrsto zagrljeni krenuli su prema velikim dvokrilnim vratima. Odgurnuo je vratnice.

A ako se oplodi?, presjeklo ga je. Glupost. Jasno je da ne može imati dijete. Ne s njim. Sa Zemljaninom.

Ipak, mislio je dok je sjedao na mekan žućkast krevet s plavim baldahinom, što se dizao poput neba iznad pješčanog otoka, bilo bi smiješno kad bi ostala trudna.

Željela je dijete. Grcala je kad joj je liječnik hladno rekao da s Elijem ne može začeti. »Zar ste zaista pomislili da ćete biti majka? Zar ste vjerovali da možete sa Zemljaninom...« Dakako, znala je i prije ali nije nikako mogla ni htjela vjerovati. Grube liječnikove riječi bile su definitivne. Bolne. Nepobitno potvrđene bezbrojnim istraživanjima.

Eli je patio zato što je Aura patila. To je, kažu, prava ljubav, ponekad bi, dok je još nije smio pravo ni poljubiti jer je Veliki duh to najstrože zabranjivao, cinično pomišljao. Zajednička patnja. Nije volio djecu. Tuđu, možda. A vlastita koja bi mu se sapletala oko nogu i koju bi morao vući kroz život bila bi prevelik teret. Ljubio je Auru a ne neku neodređenu štrucu koja bi nejaka krala Auri vrijeme i ljubav.

Zar je moguće, pomislio bi ponekad dok je u ogledalu promatrao tvrde i uglate crte svoga lica, da sam ljubomoran na vlastito, još nerođeno dijete?

Preplašen od nakaze u ogledalu i ponižen vlastitim mislima odlučio je da će voljeti dijete kao što voli Auru. Ta dijete je ipak dio nje — i njega. Ali to obećanje bilo je komično. Dobro je znao da ne može s Aurom imati potomaka.

S pogledom punim ljubavi i gotovo bez požude pratio ju je kako polako otkopčava dugme za dugmetom i kako joj čipkasta vjenčanica poput paperjastog oblaka klizi niz snježnobijela ramena.

Ljubim je, mislio je, jer je tako nježna i krhka. Jer je drukčija. Jer s njom mogu razgovarati. Jer mogu razgovarati i ne samo govoriti. Jer mi je dokazala da tjelesna ljubav nije jedini način izražavanja naklonosti. Možda i zato. Možda baš zato?

Opružio se po krevetu i lijevom je rukom nespretno dotaknuo ružičastu bradavicu. Zatreperila je. Zakopao je prste u meku, svilenkastu kosu i prislonio čelo na njezino. Lagano su se dodirnuli nosovima i njezine velike duboke oči bile su tako blizu njegovih da su izgledale potpuno suzne i nestvarne. Učinilo mu se da kroz modrinu šarenice gleda dalek fantastičan galgonski krajolik. Potražio je vrela, zamamljiva usta. Bilo je kao erupcija vulkana. Tonuli su u vreloj sluzavoj lavi, nestajali u uzburkanim valovima strasti.

U očima joj se iskri njezin svijet, njezine sestre i Veliki duh, pomislio je. Napustila je rodni planet i svoje sestre da bi živjela sa mnom.

Velikog se duha ne može ostaviti, bila joj je omiljena uzrečica, jer je u svakom atomu svemira.

Otkopčala mu je košulju i pripila se uz široka prsa. Koža joj je bila mekana i prašinasto glatka poput leptirovih krila i topla, na prvi dodir gotovo vruća. Prepao se da je bolesna. Kao da mu čita misli, prošaputala je:

— Ohladi moje vrelo galgonsko tijelo!

Naravno, Galgonci imaju mnogo višu tjelesnu temperaturu nego Zemljani.

Skinuo joj je vjenčanu haljinu i prozirne čarape. U bijelim čipkastim gaćicama ustrepereno ležala je u mekoj postelji pješčane boje.

Nagnuo se nad sitno, dječje lice. Požudno je udisao blag miris kose što se rasula po haljini.

Vrhom srednjaka dodirnuo je toplu ružičastu bradavicu. Pod laganim pritiskom nabubrila je kao pupoljak prije rascvjetavanja. Nagnuo se na lagano polegla prsa i jezikom nježno dodirnuo ružičasti vrh. Zastenjala je jedva čujno. Položio je vrhove prstiju na alabastreni trbuh i zatvorenih očiju je opipom pretražio svaki djelić njezina tijela. Brižljivo pazeći da mu dodir bude samo golicavo milovanje, prstima se pokatkad približavao dojkama, zaokruživao napete trešnjeve pupoljke, udaljavao se, približavao im se i opet udaljavao, kao toreador zasopljenom biku, a zatim se udaljio prema vratu i ramenima. Otamo su mu se prsti poigravajući — kao da plešu valcer — primicali prema sitnoj jamici usred glatke površine trbuha.

Sam je sebi govorio da ovo nije istina, ali se osjećaj da miluje sve žene dalekog planeta, a ne samo Auru, tako tvrdoglavo usidrio u njegovu podsvijest da ga se nije mogao osloboditi.

— Ako ljubiš mene, ljubiš sve nas — jednom mu je rekla. Tada mu je bilo svejedno ako su njene sestre uživale u njihovom kratkom bratskom poljupcu, u lakom dodiru ruku, ako su kroz Aurine oči gledale duboko u njegove. Ali spolnost je nešto osobno. Barem bi. mislio je, moralo tako biti.

Rukama je zalazio pod čipkaste gaćice i osjetio blagotvornu toplinu i trzanje mišića. Meka dlaka mu je nježno milovala oznojeni dlan.

Polako je skidao bijele čipke s bokova, preko bedara, koljena i gležnjeva.

Sva bijela, sva nježna, sva krhka ležala je zaklopljenih očiju pred njim.

Svukao se. Promatrala ga je ispod spuštenih vjeđa.

Obliznula je trešnjeve usne.

Izgleda kao Trnoružica — pomislio je — koja se probudila iz tisućljetnog sna.

Mekani je dlan ovila oko njegove ruke i položila je na dojku koja se lagano dizala i spuštala. Negdje duboko ispod baršunaste kože osjećao je udaranje srca.

Iza tih dugih trepavica, iza zatvorenih vjeđa, u modrim dubokim očima nalaze se njene sestre i braća, gorko je razmišljao. Nikada nije govorila o braći, jer su na Galgonu i muškarci bili »sestre«. Čekaju u njezinu mozgu i naslađuju se. Podsmjehivat će mi se ako budem loš. Možda će me, što je još gore, sažaljevati. Bit će kao da ševim cijeli planet. Samo, kako će to osjećati muškarci? Možda su pederasti? Njihov je život ipak samo jedna velika orgija!

— Ljubi me — rekla je šaptom kao da je osjetila njegov strah i otpor.

Na leđima je osjetio pritisak njezinih pokretnih prstiju.

Boji se da ću je ostaviti, da ću je odbaciti kao ižvakanu žvakaću gumu, sinulo mu je. Zar ne osjeća moju ljubav?

Grčevito joj je milovao prsa i bradavice i jezikom joj gladio ramena i vrat.

»Ljubi nas-s-s-s« — šuplje mi je odjekivalo u glavi.

Milovao je, ne, stiskao joj je vitka i čvrsta bedra tako da je krikunla od neočekivanog stiska a na osjetljivijoj bijeloj koži ostale su ružičaste mrlje.

»Hoću li biti dobar?« projurila je misao otupljenim mozgom.

Bila je mekana, topla. Dugi bijeli pramenovi kose ulepršali su mu u usta kad god bi pokrenula glavu. U njezinim su očima bile sestre. Raširila je noge i sva mu se predala. U očekivanju naslade i one su raskrečile noge.

— Ljubim te — rekla je. »Napuni nas«, zavrištale su.

— Ne mogu! Ne mogu — zastenjao je i odmaknuo se na rub kreveta.

Ništa nije rekla, samo mu je sitnu, meku ruku položila na rame. Neko se vrijeme nije micao da bi osjetio toplinu koja se kao snažan slap slijevala u njegovo ustreptalo tijelo, a zatim ju je odgurnuo.

Grizao se što je zatajio.

Misli da se grizem što nisam mogao, pomislio je.

— Misliš da se grizem što nisam uspio? — rekao je. Šutjela je. Zamišljao ju je kako iza njegovih leđa sliježe ramenima.

»Ta, rekla sam ti! — odzvanja joj u glavi glas ostalih sestara«, gorko je pomislio. Možda me mrzi? Možda me potcjenjuje? Možda me, ali to ne bih mogao podnijeti... možda me sažaljeva?

Mrzio je sama sebe. Smatrao se ništicom. Gadio se sam sebi.

Morali bi me uškopiti, pomislio je.

Aura je uzdahnula.

Samo uzdiši, pomislio je. I ševi se sa svojim sestrama.

Nekoć, dok su još osjećali jedno drugo (a činilo mu se kao da je to bilo prije deset tisuća godina) priznala je da su galgonska djeca (kao i djeca na Zemlji) strašno znatiželjna, Iako im nitko nije posebno zabranjivao, ipak su osjećala da nisu željena pri spolnom općenju.

— Natjecali smo se tko će doživjeti više koitusa u mislima — objašnjavala mu je sva razdragana. — Uvijek zamišljati da je nešto doživljeno nije što i stvarno doživjeti.

— Niste nikada... uistinu? Mislim, negdje u kakvom skrivenom

zakutku?

Nasmiješila se.

— Veliki duh nam je zabranio. A kod nas nema skrivenih zakutaka. Na Galgonu nema osobnog života, bar ne takvog kakvog vi zamišljate.

Sjedili su za stolom u kutu gotovo prazne kavane, razgovarali i mnogo se smijali.

Sada smo na širokoj francuskoj postelji s modrim baldahinom iznad glave i nije nam do smijeha, bar meni nije, trpko je mislio. To je naša prva, naša najljepša noć.

Osjetio je blagotvornu toplinu njezina tijela kad mu se pripila uz leđa. Žalio ju je.

— Nije važno — rekla je i milovala mu trbuh i rijetko obrasla prsa.

Vjeruje da je to epizoda, nesretan slučaj, pomislio je razdraženo. To je trajno, vječno, kao što su vječne tvoje sestre.

Vani u mraku, iza zavjese i prozorskog stakla čula se buka automobila. Zatim je utihnula. Auto je zabrujao i utihnuo. Netko je snažno zalupio vratima limenog prijatelja. Ostavio ga je u mračnoj i pustoj ulici. Odslužio je.

Ležao je poleđice i igrao se pramenom valovite kose. Oči su joj bile pune ljubavi.

Približila je lice njegovoj nemoći i lagano ga poljubila, a' onda dlake. Duga kosa milovala mu je škakljivo bedra i trbuh. Tople usne su ga gladile, nemiran jezik pretraživao je među njegovim nogama.

Vanilija, čokolada, lješnjak — bučilo mu je u glavi.

Odgurnuo ju je.

— Nema smisla — rekao je pun jada.

— Sa Zemljakinjama si mogao.

— To je nešto drugo.

— Zar me ne voliš? Rekao si da me ljubiš.

Šutljivo je gledao njezina spuštena ramena (tako lijepo zaobljena i nježna i krhka), čunjaste uzvisine boje bjelokosti (kako ima lijepe grudi) s pupoljkastim crvenim cvijetom na samom vrhu, duge ruke (iako koščate, nježne su i mekane) koje su kao mrtve

padale niz tijelo, kosu (tako je nježna, meka i bujna) što se talasa daleko niz leđa, lice (blago i mirno i anđeoski lijepo) puno odanosti i povjerenja, a u kojem su bile one duboke, modre oči (najljepše oči koje sam ikada vidio) i do kojih sada nije mogao podići pogled...

— Ništa zato što ne možeš. To nije jedini...

— S tobom ne mogu! — prekinuo ju je u divljoj želji da je povrijedi, da razbije njezinu alabasternu masku razumijevanja i povjerenja.

— Zašto? Zašto ne sa mnom?

— Zato... — počeo je i ušutio. Bilo bi smiješno, bilo bi ponižavajući ako bi joj rekao da je to zbog njezinih sestara.

— Zbog tvojih sestara — rekao je.

Spuštena pogleda, bez riječi, čekala je da nastavi.

Bilo je smiješno. I glupo. Dva odrasla čovjeka, muž i žena, puni ljubavi jedno prema drugome a ne mogu se ljubiti u prvoj bračnoj noći, kleče goli na hotelskom krevetu i ljutito razgovaraju.

Zapravo, razdražen sam samo ja, mislio je. Vladam se kao da je tjelesna ljubav grijeh. Ako ljubiš u mraku, iza tvrdih zidova, gdje te nitko ne vidi... Da li bih se usudio ljubiti na pločniku? Bismo li se Aura i ja usudili svući usred podnevne gužve i viknuti: »Nas dvoje se ljubimo«, leći na asfalt i spolno općiti? Možemo li se osloboditi tisućugodišnjih tabua koje smo pod utjecajeih nesavladivog masohizma nametnuli sami sebi? Iako su na prvi pogled slični, Galgon i Zemlja su dva svijeta koja se razlikuju kao dan i noć. Možda je galgonski kolektivizam predstupanj zemaljskog individualizma. Možda je obratno. Možda je sve pogrešno.

— Tvoje su sestre uvijek prisutne — rekao je radraženo.

— Ja sam sestre.

— Ti si ti! Tvoje sestre su tvoje sestre i svi ste telepatski povezani!

— Ta takvi smo mi Galgonci!

— Mi Zemljani smo pak drukčiji! Rodimo se samo jedanput, živimo samo jedan život i mislimo sam jednim, svatko svojim mozgom. Ljubimo se ondje gdje nas drugi ne vide...

— Ali, zašto?

— Jer smo takvi i hoćemo takvi i ostati! I time se ponosimo!

— Ludost — prkosno je odvratila. — Samo umišljaš da me voliš. Da me istinski ljubiš, htio bi me takvu kakva jesam.

— Da me istinski ljubiš, odrekla bi se svojih prokletih sestara! — vikao je Ijutito.

Neko ga je vrijeme oštro gledala a zatim je spustila pogled. Njezina je šutnja bila strašna.

To nisam htio reći, pomislio je. To nisam smio reći!

Znao je da se ona može odvojiti od sestara.

Tamo otraga, iza tog čela koje se tako grčevito mršti, nalazi se nešto što se Zemljanima još nije razvilo (ili je već davno zakržljalo?). I to nešto, taj želatinasti gomolj moždanih stanica morala bi probiti. Samo probiti. I gotovo...

— Zar zaista želiš da se odreknem svog života? — tiho je upitala jedva mičući blijedim usnama.

»Ne«, htio je poreći kimanjem glave pune betona. »Neću to«, htio je kriknuti ali mu se već baš ta misao poput golemog želatinastog koluta komešala po šupljoj, bolnoj lubanji, razlijevala se, oblijevala i umrtvljavala svaku stanicu otupjelog mozga.

Osjećao se kao da mu je munja udarila u tijelo i iščupala sva živčana vlakna. Ruke, noge, cijelo se trijelo osamostalilo. Mozak je tonuo u stinutoj sluzi. Vrisak! Vrisak! Vrisak! Pokušao je pokriti uši — ali ruke to nisu htjele.

— To je potpuno bezbolan zahvat — rekao je. Jezik i misao više nisu bili povezani.

— Zar zaista to hoćeš?

— Ljubim te — šapnuo joj je kroz crvenu koprenu koja joj je golo tijelo pretvorila u ogavnu crkotinu.

Ustala je. Vitka. Veličanstvena. Sva predana njemu. Nikada sva njegova.

Crvena koprena, pričvršćena na modri baldahin, padala mu je valovito, kao paučina, na lice i prekrila mu oči, usta i nos. Plivala je iznad uglačanih parketnih pločica, poigravajući se gladila rese velikog bijelo-crvenog saga i šušteći izmicala u pukotine.

— Ljubim te — prostenjao je, ali mu se glas izgubio u crvenim

pahuljicama koje su kao beštežinske kapljice raspršene krvi plovile naokolo.

Iznenada je stala ispred njega.

Bosa na mekom sagu.

Gola ispred pješčane postelje.

Ranjiva u pulsirajućem crvenilu.

U desnoj je ruci držala škare.

Htio je kriknuti... Što da joj kaže?

Digla je desnu ruku. Metal je bljesnuo u krvavoj svjetlosti.

Htio je... Htio je... a ruke su mu bile mrtve, noge su mu bile mrtve, samo oči... samo oči...

Krv je obilno potekla kad je gurnula škare sebi duboko ti nos. Tekla je preko grčevito stisnutih usana, po bradi, kapala na snježne grudi i bijeli, potpuno bijeli sag.

Zvati liječnika!

Srušila se na meki sag, na crvene mrlje vlastitog života. Zvati pomoć! Krv je još tekla.

Van! Napustiti sobu! Napustiti hotel! Obukao se. Brzo! Samo brzo! Mislit će da sam je ubio.

Ta nije mrtva. Ta nije mrtva! Kod Galgonaca je to drukčije.

Liječnika će pozvati iz telefonske govornice. Dat će joj novac. Smjestit će je u dom. Kleknuo je uz bijelo tijelo što se trzalo. Tako slabašna... Kao da se upravo rodila. Poljubio joj je čelo. Poljubio.joj je usne i osjetio slano-slatkastu krv. Otvorila je oči.

— Aura! Aura! — prostenjao je.

— A-ha, A-ha — rekla je.

— To nisam htio — jedva je govorio.

— O-i-ho — promrmljala je. Njezine su oči bile živahne, svjesne. To je dobro, pomislio je.

— Ti si Au-ra — govorio je u slogovima.

— Ti-di-a-ha.

Podigao ju je i položio na krevet. Krv je opet potekla.

— Za svaki ću slučaj pozvati liječnika — rekao je glasno jer mu

je tišina bila nepodnošljiva. Sve će biti dobro — govorio joj je nježno. — Čuo sam da je već mnogo Galgonaca razvilo vlastitu ličnost. Neće biti jednostavno. Neko ćeš vrijeme biti slabašna kao dojenče. Dakako, ne možeš ići ni u vrtić ni u školu. Ali, naučit ću te... hoću... Oh, vidjet ćešl

Vlažnom krpom joj je prao krv. Smiješila se. Možda ju je škakljalo.

— Zar nije komično — radosno se nasmiješio dok ju je nespretno oblačio — da nikad nisam volio djecu?

(Sa slovenskog: Krunoslav Poljak)

Matjaž Šinkovec:

Rubberneckers

Bljesnulo je. Zatutnjilo je. S neba se pojavilo nešto nejasno. Tren zatim pretvorilo se u svemirski brod. Pristao je.

Najprije smo ih vidjeli uz prozore, a zatim na otvorenim vratima. Pogledali su lijevo-desno, gore-dolje, naprijed-natrag, jedan drugog. Sišli su na tlo; bilo je ih je tucet, dva tuceta... ne znamo koliko. Osvrtali su se naokolo, mirisali zrak, nogama se sklizali po travi, pijesku, betonu.

Pregledavali su sve, a najviše nas. Neke su pipali po glavi, druge po bubrezima, treće su škakljali po spolovilima. Štipkali bi nas, ali ne i udarali.

Nije dugo trajalo, i već su se razletjeli po cijelom gradu. Ulazili su u lokale, istezali vratove, napinjali oči, isprobavali odijela, kušali pića, testirali motorne kosilice, čitali novine, vozili automobile, bicikle i romobile, uspoređivali kvalitetu zubne paste, kupovali avionske karte, koristili se javnim zahodima, vodili pse na šetnju, razgledavali znamenitosti, prelazili preko ulice uz crveno svjetlo, vozili se javnim prometom, brijali se u brijačnicama, šetali se po parku, odlazili na posao i u školu, posjećivali koncerte, kazališne i filmske predstave, kupovali na tržnici crveni radič, u kanuu veslali na rijeci, sunčali se, praznili kante za smeće, popravljali vodovodne cijevi, čistili snijeg s pločnika, sunčali se goli na plaži, hranili golubove, svirali u punk-sastavima, sudjelovali na simpozijima, pomagali pri radu u stolarskim radionicama, posjećivali rodilišta, pleli čarape, grabljali pijesak na grobovima i zadimIjavali čekaonice.

Noću, dok smo svi spavali, svemirski je brod odjednom poletio i zauvijek nestao tko zna kamo.

U međuvremenu, dok jurimo za svakodnevnim poslovima, sada se ponekad pitamo: jesu li odletjeli brodom ili nisu! Tada

požurujemo korak i ulazimo u lokale, naručujemo kavu sa šlagom, udišemo cigaretni dim...

(Sa slovenskog: Krunoslav Poljak)

Miha Remec:

Čovjek prije psa

Zatočenik je bio doveden pred Vođu.

Njegovu opustošenu, praznu i izmučenu nutrinu kao da je obasjalo Vođino lice. Nakon dugog, vrlo dugog tamnovanja bio je to prvi ljudski lik koji je vidio. Do sada su se kao na tekućoj vrpci izmjenjivala pred njim lica tupih, onečovječenih zatočenika, odurne i okrutne maske čuvara i naposljetku sadistička lica trenera.

Vođa ga je promatrao ispod gustih obrva i dobrodušno i vragolasto. Čelično sive oči, snažne istaknute jabučice, isturena gornja usna, usne koje su pokazivale odlučnost i istodobno nagovještavale gnjev ako bi mu se tko odupro — sve je to podsjećalo Zatočenika na vlastita oca, ma koliko da ga se maglovito sjećao; takav je vjerojatno i bog otac, mislio je Zatočenik, ako bog ima ljudski oblik: dobrodušan, vragolast i malo razdražljiv starac. Naime, u svom zatočeničkom očaju ponovo je počeo vjerovati u nebo i pakao. Svakodnevni pakao života doživljavao je kao kaznu za neki davni grijeh, svoj ili svoga roda, a nebo je sam sebi obećivao kao oslobođenje iz tog pakla.

— No, Ivane, to si dakle ti — progovorio je Vođa dubokim tihim glasom koji je bio nešto posve drugo od povika čuvara i zapovijedi trenera.

Zatočenik se osvrnuo po sobi kojoj su zidovi bili obloženi policama knjiga, pogledao je kroz prozor koji je za njega imao nedostatak: bio je bez rešetaka a na to nije navikao. Zatim mu je pogled skrenuo do srebrnog uzorka nekakva taneta na drvenoj podlozi i naposljetku se vratio Vođinu licu. U sobi nije bilo nikoga, znači govorio je njemu. Oslovio ga je imenom koje je Zatočenik zaboravio namjerno. Da bi ostao na životu, morao je zajedno s blatom i izbijenim zubima progutati i samog sebe, onečovječiti se do bezimene životinje i pomiriti se s time da ga čuvari zovu

Zatočenik, a treneri Sedmi. Ivan je ostao negdje daleko izvan ograda od bodljikave žice i kula logora Sjeverna Zvijezda. Ne, više se nije odazivao na svoje nekadašnje ime.

— Tebi govorim, Ivane — opet se oglasio Vođa kad je zapazio njegovu zbunjenost pa mu se nasmiješio još dobrodušni je.

— Zatočenik Sedmi — viknuo je i uspravio se u stav mirno. — Vama na raspolaganju, Vođo!

— Dobro, dobro, Ivane — Vođa je i dalje upotrebljavao to ime i podigao komad papira. — Na dokument o uvjetnoj slobodi potpisao si se kao Ivan. Je li ovo tvoj potpis ili nije? — glas mu je dobio oštar prizvuk. Gurnuo je dokument Zatočeniku pod nos.

Naravno da je potpisao. Potpisao bi bilo što, vlastitu bi dušu zapisao vragu, samo da se oslobodi ubitačnog rada na Mostu u nebo, kako su zatočenici nazvali divovsku građevinu sa željeznim kosturom koju su, tko zna zašto, montirali na padini puste planine u bespuću nenaseljena i nepoznata kraja. Ljeti, na nepodnošljivoj žegi, zimi, dok je brijao sjeverac i pokrivao željezo ledom, na kiši i u snježnim mećavama puzali su po željeznoj paučini Mosta kao uhvaćene muhe: privijali su vijke, postavljali nove potpornje, prenosili teško željezo i više puta padali u dubinu. Luk Mosta počinjao je na vrhu planine i spuštao se nekoliko kilometara u obliku izdužena slova S kojem je donji kraj bio svinut prema gore. Skelet su pridržavali debela željezna užad usidrena sa svih strana u betonske temelje. Unatoč tome, sve to se je na snažnom vjetru ljuljalo i škripalo. Već i na slabom povjetarcu građevina je tiho psikala, a kad bi se zaletio olujni vjetar, željezo je čudovite rikalo kao ranjena zvijer ili je zveketalo kao nekakva golema harfa.

Mraz, žega, vjetar, udarci i povici čuvara — bio je to zaista neljudski napor koji su mnogi prekidali skokom s Mosta: poslije bi dolje njihove ostatke pokupili lopatama i zagrnuli zemljom kako si čuvari ne bi prljali cipele. Jeli su zelje, zelje i opet zelje, a katkad bi po čorbi zaplivao pokoji crvljivi komadić slanine ili kost. Najteže im je bilo što nisu vidjeli ni smisla ni kraja toj gradnji; besmisleno se uspinjala u nebo, pa su oni, koji su još nešto mislili, bili uvjereni da se ta luda građevina podiže samo zato da bi ih se mučilo i izmučilo nasmrt, jer su se radne grupe proređivale iz dana u dan.

Naravno, na dokumentu je zaista bio njegov potpis. No u tom trenu nije znao je li bolje da to prizna Vođi ili da kaže kako su ga na

to prisilili.

— No, hoćeš li se odlučiti, Ivane, ili nećeš? Pozvat ću drugog, ako nisi ti ovo potpisao — Vođa je nestrpljivo udarao nogom o pod; imao je papuče od pusta pa je samo tupkalo kao kad bi bacio štakora na tlo.

Znoj je orosio Zatočertikovo čelo, usne su mu se osušile, sav je podrhtavao kad je jedva izrekao:

— Potpisao sam, Vođo...

— No, vidiš — odahnuo je starac i opet postao dobroćudan. — Dakle, nisu te prisilili?

Gužvao je u rukama kapu od grubog sukna i srce mu je htjelo iskočiti iz prsiju. Bila je to stara igra mačke i miša. Vođa je znao sve, on ništa.

— Sjedni — ponudio je Vođa, a Zatočenik se prebacivao s noge na nogu i nije znao što da uradi. — Samo sjedni, golubiću, pa ćemo o svemu lijepo porazgovarati.

Polako i oprezno Zatočenik je sjeo na podstavljeni stolac koji je pri sjedanju tiho ispuštao zrak; čulo se kao da je ispustio vjetar i od toga ga je oblilo rumenilo.

Vragolaste Vođine oči odmjeravale su ga i ocjenjivale precizno. Gotovo bi se moglo reći da je u tom pogledu bilo nešto kolekcionarsko: kao da je strastan skupljač leptira dobio na dar rijedak primjerak i sada ga promatra kroz povećalo.

— Jesu li za vrijeme treninga lijepo postupali s tobom? Je li bilo dovoljno hrane? — zanimao se Vođa.

Istina, hrane je bilo dovoljno, čak obilno u usporedbi s onim što su dobivale radne grupe: ponekad bi se u zdjeli našlo i meso. No trening je bio nov paklen pronalazak i zatočenika su mučili na sve moguće načine; vrtjeli su ga do nesvijesti na golemom kotaču, zatvarali ga u limenu kutiju i oduzimali mu zrak, zamrzavali ga, pregrijavali, morao je rastezati opruge, boli su ga iglama, uzimali mu krv, mokraću, izmet, prikopčavali nekakve priključke na cijelo tijelo, davali mu električne šokove i često se kajao što nije ostao na Mostu. Ondje bar nisu iz dana u dan izmišljali nove muke kojima će ga mrcvariti. U građenju Mosta bilo je ipak nešto više smisla nego u tom mučenju treningom.

Odlučio je da zataji Vođi što su sve radili s njim. Mogao bi se

zamjeriti trenerima i nije isključeno da bi ga poslije još više mučili.

— Prema meni su se lijepo vladali i hrane je bilo dovoljno — odvratio je.

— Vidi se: obrazi su ti porumenjeli, koža napela, dobro su te pripremili — Vođa je bio zadovoljan — Ali, Ivane, došlo je vrijeme da ti kažem: izabran si!

Zatočenik se pomaknuo na stolcu i opet se čuo onaj šum i zato je odlučio da se više ne miče. Nije znao je li mu Vođa namignuo ili mu se samo trza vjeđa. U neprilici se nasmiješio, a pojma nije imao za što su ga izabrali.

— Šiiiik — sikuno je Vođa i podigao prst iznad glave — poslat ćemo te u orbitu.

Zatočenik je zapanjeno gledao Vođu i nije ni beknuo. Starac se pak djetinjasto radovao: poskočio je od stola, otklizao do prozora, okrenuo se na peti i vratio.

— Golubiću, letjet ćeš u nebo — oduševljeno je kliktao — bit ćeš prvi čovjek koji se otrgnuo od majke Zemlje; prerezat ćemo ti pupkovinu gravitacije! — Trljao je ruke kao da mu je hladno, iako je u sobi bilo ugodno toplo. — Nitko na svijetu još nema raketu kojom bi mogao poslati čovjeka u beztežinsko stanje. Nema goriva koje bi imalo toliku potisnu snagu, pa ipak, golubiću, šibnut ćemo te tamo gore jer je ova glava — Vođa se pobjedonosno prstom kucnuo po čelu — nešto smislila. Skakaonicu...

Poput mačke približio se Zatočeniku koji je sjedio nijem i preplašen nasmrt. Dlanom mu je pokazivao kako će raketa kliziti po luku nadolje da bi se na kraju s dovoljnim zaletom podigla gotovo okomito u nebo.

Zatočenik se nakostriješio od strave jer mu je razigrani starac otkrio smisao Mosta u nebo što su ga zatočenici gradili kao tegleća marva; koliko je života bilo utkano u tu divovsku željeznu mrežu, koliko znoja, krvi, suza, očaja i muka... I sve to samo radi... Ne, gotovo je ponovno počeo zaključivati i razmišljati a to nije htio. Za njega je to uvijek imalo teške posljedice.

Vođa je buljio za podignutim dlanom kao da je zaista nešto odletjelo uvis.

— Raketnu skakaonicu — povjerljivo je šapnuo Zatočeniku u uho. — Čuješ li, naredio sam da se podigne raketna skakaonica i ti

ćeš se po njoj odsanjkati u neslućene visine! No, što kažeš? — na kraju je osornim glasom viknuo i još više preplašio već ionako prestravljenog Zatočenika. Uhvatio ga je za ramena i počeo ga drmati: — Reci, što misliš o tom letu?

— Imam vrtoglavicu, ako dopustite, ne usuđujem se ni pogledati prema toj skakaonici — promucao je Zatočenik.

— Vrtoglavicu! — kliknuo je Vođa i prasnuo u zaglušan smijeh. — Vrtoglavicu... golupčić ima vrtoglavicu... puknut ću. Prvo ljudsko biće koje će zaviriti u beskonačni svemir, Ikar čovječanstva, ima vrtoglavicu! Zar te nisu vrtjeli?

— Jesu.

— I nisi imao vrtoglavicu?

— Nisam. Samo kad pogledam s visine, presiječe me strah do bubrega i zavrti mi se u glavi.

— Pst! — Vođa je stavio prst na usta. — To nećemo nikome reći. Nikome, jesmo li se dogovorili?

Zatočenik je šutke kimnuo glavom. Još nije sve razumio. Zacijelo je sve to opet neka glupa šala koju su izmislili da se zabavljaju sa zatočenicima. Bilo što bilo, na sve valja odgovarati sa »da«, »kako kažete«, »kako želite«, samo »da«, samo potvrđivati jer inače postaješ buntovnik, a oni znaju ugušiti svaku pobunu tako temeljito i tako savjesno da te ili potpuno pokore ili ubiju. Samo potvrđivati, Zatočenik je naređivao sam sebi.

— Dakle, jasno ti je za što si izabran?

— Jasno, Vođo!

Lansirat ćemo te sutra u zoru. Slažeš se?

— Kako kažete — procvilio je Zatočenik.

— Da ili ne, pitam te!

— Da.

— Lijepo. Imaš li još koje pitanje?

— Kad ću biti slobodan? — omaklo se Zatočeniku što je on odmah i požalio. Vođino se lice smračilo, zakimao je glavom prijeteći Zatočeniku prstom.

— Vidi ti njega! Ta gdje je veća' sloboda od one koja čeka tebe? Ne znam što bih dao da budem na tvom mjestu! Vrlo skoro bit ćeš

oslobođen svega zemaljskog, postat ćeš najslobodniji slobodan čovjek, popet ćeš se na visine gdje još nije bilo nijedno živo biće i tamo ćeš kao bog gledati dolje na naš planet.

— A kad ću se spustiti? — usudio se upitati Zatočenik. Zapravo, nije to pitao Zatočenik nego misleći, bezbroj puta zatočeni čovjek u njemu.

To je pitanje potpuno oneraspoložilo Vođu. Nestalo je ljubaznosti, a zatim i radosti i zanosa kojima je prije toga bio obuzet. S mukom je prišao prozoru i zagledao se u daljinu.

Vrijeme je prolazilo. Šutnja je postajala sve teža i gušća.

Nisam smio pitati, zamjerio je sebi Zatočenik. Svejedno, kljucao je u njemu misleći čovjek.

Vođa je stajao smrknut pokraj prozora i gledao zalaz sunca. Zatim je zakopčao poluvojnički kaput od sivog flanela i vratio se k stolu.

— Da budem iskren — mračno je rekao — za povratak nema mnogo nade. Ne vjerujem da će djelovati. Gore da. A natrag, ne znam...

— Dakle... — zaustio je Zatočenik blijed kao zid,.

— Da, tako je — kimnuo je Vođa.

— Kako dugo?

— Dok budeš imao kisika. Sada znaš sve, Ivane. Znaš i zašto izdržavaš kaznu.

Zbog straha, pomislio je Zatočenik. Preplašio se borbe pa se predao.

— Sramotno si izdao domovinu — svečano je korio Vođa. — Sada se možeš odužiti domovini. Možeš i odustati. Iza tebe čeka kolona dobrovoljaca. — Starac je uhvatio dokument prstima za gornji rub i držao ga u zraku. — Hoćeš li ga rasparati? Poslije toga se vraćaš u radnu grupu.

Zatočenik je dobro znao da povratka nema, da čuvari s naročitom radošću, polako ali sigurno likvidiraju povratnike. Samo ne natrag!

— Hoćeš li odustati? — strogo je pitao Vođa držeći pred sobom list papira.

Drhteći cijelim tijelom, Zatočenik je zanijekao glavom. Vođa je položio papir na stol i ponovno mu se na licu pojavio topao očinski izraz.

Slobodno si donio odluku i nisi me razočarao, sine moj — s olakšanjem je rekao Vođa. — Želiš li me još što pitati? Požuri. Moraju te pripremiti za lansiranje.

U preplašenom Zatočeniku misleći je čovjek tako dugo kljuvao da je jedva izvalio pitanje:

— Vođo, kako ćete opravdati pred čovječanstvom što niste prvo lansirali psa?

Vođin pogled postao je oštar i malo prezriv.

— Rekli su mi da si vani bio intelektualac — mrko je odgovorio. — Sve sam više razočaran u intelektualce. Doista razočaran. Ne znate jednostavno misliti, Ivane. Tko kaže da nećemo prvo lansirati psa?

Zatočenik je zanijemio. Sada je znao sve. Vođa je pozvao čuvare koji su surovo prišli Zatočeniku i htjeli mu staviti lisice.

— Ostavite to — promrmljao je Vođa — taj je čovjek od sada slobodan.

* * *

Čovjeka su tu noć okupali, obrijali i podšišali. Obukli su ga u snježnobijelo fino rublje i u odijelo isto tako bijelo. Na ruke i noge, gdje su se još vidjeli tragovi okova, namjestili su mu snopove raznobojnih žica i izveli ih iz odijela. Obrijali su mu tjeme pa i ondje postavili žičane kabele. Zatim su ga stavili u nezgrapno, nepropusno gornje odijelo i provjerili kacigu za glavu: privili su je na metalni ovratnik i uključili sistem za disanje. Sve je funkcioniralo.

U zoru su ga odveli na Most. Čovjek je sve vrijeme drhtao i cvokotao. Uhvatio ga je užas, a tamo gore, na vrhu zaletišta, od slabosti je dobio vrtoglavicu. Prvi je put vidio Most u nebo cjelovito: žlijeb blistavih tračnica što su se gubile duboko dolje na podnožju planine, željezni kostur i željeznu užad koja se širila sa svake strane poput velikih ticala. Morao je zažmiriti.

Gotovo su ga nosili do vrha velike rakete koja je ležala u žlijebu zaletišta. Ugurali su ga u školjku satelita i vezali ga za sjedalo tako da je bio skvrčen kao zametak u maternici. Spojili su

žice i priključke, pričvrstili kacigu na zatvarač ovratnika, spustili prozirno zaštitno staklo za lice i uključili dovod kisika.

Zatim su zatvorili ulazni otvor i čovjek je ostao sam, najusamljeniji u najtješnjoj samici ovoga svijeta. Obuzeo ga je neopisiv strah i drhtao je kao šiba na vodi.

Zagrmjeli su raketni motori, a tada je počela podrhtavati metalna ljuska kao da se i ona boji uzleta, čovjek je osjetio pomak, zatim silovito ubrzanje koje mu je izokrenulo želudac, a potom pritisak na cijelo tijelo. Postalo je nepodnošljivo: imao je osjećaj da će ga taj pritisak isprevrnuti i izbaciti mu svu unutrašnjost kroz zadnjicu; od boli i straha izgubio je svijest.

Osvijestio se kad je sve bilo mirno i tiho i neopisivo lagodno. Kroz zaštitno staklo na licu prodirala je oslepljujuća svjetlost i vidio je kako kroz mali otvor svijetli sunce. Zatim je sunčana zraka polako nestala i on je, zgranut, ugledao crninu vanjskog prostora posutog iskričavim zvijezdama. Na kraju je pred okrugli prozorčić dopuzala Zemlja: vidio je zaobljeni horizont, oblake načičkane kao veo preko zeleno-smeđeg kopna i smaragdno plavog mora. Presjeklo ga je i okrenuo mu se želudac, u glavi mu se počelo vrtjeti, vrtjeti, vrtjeti.

Povratio je na zaštitno staklo pa je počelo smrdjeti po pokvarenom zelju i izmetinama. Čovjek je prikupio posljednju snagu i zaurlao:

— Hoću van! Pustite me van!

Muklo je odjekivao krik u kacigi i on je ponovo postao svjestan strahovite usamljenosti. Smrtni strah dao mu je snagu kojom se otrgnuo iz sjedala, pokidao priključke kojima je bio povezan s odašiljačkim napravama. Kako je prekinuo i dovod kisika, počelo mu je nedostajati zraka. Crne mrlje zaplesale su mu pred očima i tijelo se počelo polako smirivati.

Tada je čovjek u potpunoj tišini čuo kako je školjka metalno odjeknula. Poklopac ulaznog otvora polako se otvorio: čovjek je ugledao svjetlost koja zapravo nije bila ni svjetlost ni tama; bilo je to nešto neopisivo nerazgovijetno, bez rasvjete i prostornosti.

Gledao je otvoren izlaz a u glavi mu je i dalje kružila sitna misao da s tim otvorom nešto nije u redu.

Čovjek je ispuzao kroz otvor iz školjke i posljednje što mu je

patamnjelo u svijesti bila je spoznaja da više nema nikakvih rešetaka.

Izvorni naslov: Človek pred psom — Sa slovenskog:
Krunoslav Poljak

Isaac Asimov:

Evidence

Preveo Žarko Vodinelić

Dokaz

Francis Quinn pripadao je novoj školi političara. To je, dakako besmislena fraza, kao što su i sve takve fraze. Većina »novih škola« koje imamo već su se pojavile u društvenom životu stare Grčke, a možda, da više znamo o tome, i u društvenom životu starog Sumera te u jezerskim naseljima u prethistorijskoj Švicarskoj.

No da bismo izbjegli dosadan i zamršen početak, možda će biti najbolje da odmah kažemo kako se Quinn nije borio ni za kakav položaj, niti je sakupljao glasove, nije držao govore ni punio glasačke kutije. Kao što ni Napoleon nije povukao obarač kod Austerlitza.

Budući da politika stvara čudna partnerstva, dogodilo se da je Alfred Lanning sjedio s druge strane stola. Njegove ljutite bijele obrve spustile su mu se preko očiju koje je izoštrila kronična nestrpljivost. Nije bio zadovoljan.

Da je Quinn to i znao, uopće se ne bi uznemirio. Glas mu je zvučao prijateljski, možda iz profesionalne navike.

— Pretpostavljam da poznajete Stephena Byerlyja, doktore Lanning.

— Čuo sam za njega. Mnogi su čuli za, njega.

— Da, i ja sam čuo za njega. Možda namjeravate glasati za nj na sljedećim izborima.

— Ne bih to znao reći. — U glasu mu se nazirao trag

zajedljivosti. — Ne znam ništa o političkim strujanjima, pa na znam ni da se kandidira.

— Možda će biti naš novi gradonačelnik. Dakako, sad je samo odvjetnik, no kako se čini...

— Dobro, dobro — prekine ga Lanning. — Ne bismo li zapravo prešli na stvar.

— Već i jesmo, doktore Lanning. — Quinnov je ton bio vrlo strpljiv. — U mom je interesu da Byerly u najgorem slučaju ostane okružni tužilac, a u vašem je interesu da mi u tome pomognete.

— U mome interesu? Ma nemojte! — Lanningove se obrve još više spustiše.

— No, recimo da je to u interesu Američke korporacije za robote i mehaničke ljude. Došao sam k vama kao počasni direktor istraživanja jer znam da ste vi s njima povezani kao, hm, rekli bismo, »viši službenik«. Vas slušaju s poštovanjem, a ipak vaša veza s njima nije više toliko čvrsta da ne biste mogli djelovati mnogo slobodnije, čak i kad bi to u određenom trenutku bilo i malo neobično.

Dr Lanning je šutio neko vrijeme, zadubljen u misli. Zatim progovori nešto tiše:

— Uopće vas ne razumijem.

— Tome se ne čudim, doktore Lanning, no sve je vrlo jednostavno. Mogu li? — Quinn vrlo lijepim, ali jednostavnim upaljačem pripali tanku cigaretu, a na koščatom se licu zaustavi izraz blagog zadovoljstva. — Govorili smo o Byerlyju, neobičnom i raznovrsnom karakteru. Prije tri godine bio je nepoznat, a danas je vrlo poznat. On je snažan i sposoban čovjek, a svakako najsposobniji i najinteligentniji tužilac kojega poznajem. Na žalost, nije mi prijatelj...

— Shvaćam — upadne Lanning odsutno. Buljio je u nokte na svojim prstima.

— Imao sam priliku — nastavi Quinn, ne podižući ton — da u prošloj godini proučavam Byerlyja, vrlo iscrpno. Uvijek je, znate, korisno podvrgnuti prošlost novih političara prilično pomnom ispitivanju. Kad biste samo znali koliko često to pomaže... — Zastane i neveselo se nasmiješi.u pravcu užarenog vrška svoje cigarete. No Byerlyjeva prošlost i nije izuzetna. Miran život u

malom gradu, fakultetsko obrazovanje, žena mu je rano umrla, doživio je prometnu nesreću od koje se sporo oporavljao, završio je pravo, došao u prijestolnicu i postao odvjetnik.

Francis Quinn polako odmahne glavom i doda:

— Ali ovaj sadašnji život! Ah, to je nešto izuzetno. Naš okružni tužilac nikad ne jede!

Lanningova se glava naglo nagne naprijed, a stare mu se oči iznenada zaoštriše:

— Molim?

— Naš okružni tužilac nikad ne jede — ponovi Quinn polako. — Malo ću se ispraviti. Nikad ga nisu vidjeli da jede ili pije. Nikada! Shvaćate li značenje te riječi? Ne rijetko, nego nikada!

— Čini mi se da je to prilično nevjerojatno. Imate li povjerenja u svoje istražitelje?

— Imam povjerenja u svoje istražitelje i meni to uopće nije nevjerojatno. Osim toga, našega okružnog tužioca nikad nisu vidjeli da pije, ni vodu, ni alkohol, a ni da spava. Postoje i neke druge sitnice, ali mislim da sam bio dovoljno jasan.

Lanning se nagne unatrag u svojoj stolici. Nastade napeta tišina izazova i reakcije između njih dvojice, a onda stari robotičar odmahne glavom.

— Niste. Možda mi samo jedno želite reći ako vaše izjave povezem sa činjenicom da su upućene meni, a to je nemoguće.

— Ali taj čovjek uopće nije ljudsko biće, doktore Lanning.

— Kad biste mi rekli da je prerušeni đavo na krabuljnom plesu, postoji mala mogućnost da bih vam vjerovao.

— Kažem vam da je robot, doktore Lanning.

— Kažem vam da tako nešto apsurdno nikad nisam čuo.

Ponovo nastade napeta tišina.

— Svejedno — Quinn polagano i pažljivo ugasi cigaretu — morat ćete istražiti tu apsurdnost svim sredstvima vaše korporacije.

— Siguran sam da tako nešto ne mogu učiniti. Ne želite valjda ozbiljno tvrditi da korporacija sudjeluje u lokalnoj politici?

— Nemate izbora. Pretpostavimo da javno izložim spomenute činjenice bez dokaza. Ima dovoljno znakova koji ukazuju na to da

imam pravo.

— Što se toga tiče, činite kako hoćete.

— To mi ne bi odgovaralo. Mngo bi bilo bolje da imam dokaz. Ne bi to odgovaralo ni vama jer bi takav publicitet mnogo naštetio vašoj kompaniji. Pretpostavljam da vrlo dobro znate stroge propise kojima se zabranjuje uprotreba robota na naseljenim svjetovima.

— Svakako! žustro odgovori Lanning.

— Znate da je Korporacija za robote i mehaničke ljude jedini proizvođač pozitronskih robota u Sunčevu sitemu, a ako je Byerly robot, onda je pozitronski robot. Također znate da se svi pozitronski roboti iznajmljuju, a ne prodaju se, te da korporacija ostaje i dalje vlasnik svakog robota, pa je, prema tome i odgovorna za njegovu djelatnost.

— Vrlo je lako dokazati da korporacija nikad nije proizvela humanoidnog robota.

— Da razmotrimo mogućnosti.

— Da. To se može učiniti — reče Lanning.

— Tajno, pretpostavljam. Bez potrebe da se zaviruje u knjige.

— Svakako ne u pozitronski mozak. Previše je činilaca upleteno u to, i s tim je u vezi na snazi najstroža moguća državna kontrola.

— Da, ali roboti se troše, kvare se, počnu griješiti u svojim aktivnostima... i onda se rastavljaju.

— No pozitronski se mozak ponovo upotrijebi ili se uništi.

— Uistinu? — Francis Quinn dopusti sebi zrnce ironije. — A da se jedan, dakako slučajno, ne uništi... i da se dogodi da humanoidna struktura čeka na mozak?

— Nemoguće!

— Trebalo bi da to dokažete vladi i javnosti pa zašto da to sad ne biste dokazali?

— Ali, kakvu bi to svrhu imalo? — upita Lanning ozlojeđeno. — Kakav bi bio naš motiv? Zar ne vjerujete da imamo bar malo razuma?

— Ali doktore Lanningu, molim vas! Korporacija bi bila vrlo zadovoljna da različite pokrajine dopuste upotrebu humanoidnih pozitronskih robota na nastanjenim svjetovima. Profit bi bio golem.

Međutim, javnost se suviše protivi toj mogućnosti. Pretpostavimo da ih najprije naviknete na takve robote — vidite, kažete vi, imamo vještog odvjetnika, dobroga gradonačelnika, a on je robot. Ne biste li kupili naše robote sluge?

— Potpuna izmišljotina. Gotovo komičan pad u apsurd.

— Vjerojatno. Zašto to ne biste dokazali. Ili biste to ipak radije dokazali javnosti?

U ured je polako prodirao sumrak, ali još nije bilo previše mračno da se ne bi vidio tjeskoban izraz na licu Alfreda Lanninga. Polako, robotičarev prst dodirne prekidač i svjetla u zidovima polako ožive.

— Dobro, dakle — progunđa — da vidimo.

* * *

Nije lako opisati lice Stephena Byerlyja. U potvrdi o rođenju pisalo je da mu je četrdeset godina i izgledao je kao da mu je toliko. Bilo je to zdravo, dobro uhranjeno, dobroćudno lice četrdesetogodišnjaka, lice što odmah natjera čovjeka da pomisli kako potpuno odgovara dobi dotične osobe.

To je pogotovo vrijedilo kad se smijao, a u tom se trenutku upravo smijao. Prasnuo je u smijeh, glasan i dugotrajan, načas je ušutio, a onda je počeo ponovo...

Lice Alfreda Lanninga stegne se u nepomičan, gorak izraz neodobravanja. Napol se okrene prema ženi što je sjedila kraj njega, ali se njezine tanke, beskrvne usne samo malo skupiše.

Byerly se malo otme smijehu pokušavajući da se vlada kako je uobičajeno.

— Uistinu, doktore Lanning... uistinu, ja... ja... robot?

Iz Lanninga potekne bujica riječi.

— Ja to ne tvrdim. I bio bih sasvim zadovoljan da vas priznam za člana čovječanstva. Budući da vas naša korporacija nikad nije proizvela, potpuno sam siguran da i jeste čovjek, bar u pravnom smislu. No budući da nam je tvrdnju đa ste vi robot iznijela osoba određena položaja...

— Ne spominjite njegovo ime ako bi to imalo okrnjilo neprobojnu tvrđavu vašega morala, no zamislite da je to Francis Quinn... samo kao predmet rasprave... i nastavimo.

Lanning žestoko uzdahne na tu upadicu, a onda zastane prije nego što je nastavio s dodatnom hladnoćom:

— ... osoba određena položaja... ne zanimaju me zagonetke o njezinu identitetu... no prisiljen sam da vas zamolim da sa mnom surađujete kako bismo pobili tu tvrdnju. Sama činjenica da bi ta tvrdnja mogla ući u javnost pomoću sredstava što stoje na raspolaganju tom čovjeku, bila bi težak udarac kompaniji čiji sam ja predstavnik, čak da se i ne dokaže. Shvaćate li me?

— O da, vaš mi je položaj potpuno jasan. Sama optužba je apsurdna, ali ne i položaj u kojemu ste se našli. Molim vas da mi oprostite ako vas je uvrijedio moj smijeh. Smijao sam se zbog optužba, a ne zbog vaše situacije. Kako vam mogu pomoći?

— Bilo bi to vrlo jednostavno. Trebalo bi samo da objedujete u restoranu u prisutnosti svjedoka, da vas fotografiraju kako jedete.

Lanning se zavali u stolici. Najgore je prošlo. Žena kraj njega promatrala je Byerlyja s prividno usredotočenim izrazom lica, ali taj izraz ništa nije odavao.

Stephen Byerly joj se za trenutak zagleda u oči, pogledi im se spojiše, a onda se ponovo okrene robotičaru. Prsti su mu neko vrijeme zamišljeno počivali na brončanom pritiskivaču za papir, jedinom ukrasu na stolu.

— Mislim da vam ne mogu izići u susret — reče tiho. Zatim podigne ruku. — Čekajte malo, doktore Lanning. Znam da vam je sve ovo prilično neugodno. Prisilili su vas na to protiv vaše volje, i osjećate da ste u nedostojnoj, čak smiješnoj ulozi. No svejedno, mene to još više pogađa i stoga budite tolerantni. Prvo, zašto mislite da vas Quinn... ta osoba određena položaja, znate... nije prevario kako bi vas ponukao đa učinite upravo ono što sada činite?

— Teško je vjerovati da bi ugledna osoba ugrožavala svoj položaj na tako smiješan način da nije uvjerena da je na sigurnome.

U Byerlyjevim se očima pojavi tračak humora.

— Vi ne poznajete Quinna. On bi sebi mogao stvoriti sigurno tlo na vršku kamena na kojemu se ni divokoza ne bi održala. Pretpostavljam da vam je pokazao pojedinosti istrage za koju tvrdi da ju je proveo u vezi sa mnom?

— Dovoljno đa me uvjeri kako bi bilo previše kompliciranо da ih naša korporacija pokuša pobiti kad vi to možete učiniti mnogo

lakše.

— Znači da mu vjerujete kad kaže da ja nikad ne jedem. Vi ste znanstvenik, doktore Lanning. Razmislite o toj logici. Nitko me nije vidio da jedem, dakle ja nikad ne jedem, a to je trebalo dokazati!

— Služite se odvjetničkom taktikom da biste zamrsili pitanje koje je zapravo vrlo jednostavno.

— Upravo suprotno, pokušavam razjasniti ono što vi i Quinn pretvarate u vrlo zamršeno pitanje. Vidite, ja ne spavam mnogo, to je istina, a zacijelo ne spavam javno. Nikad nisam mario za to da jedem s drugima. Ta je osobitost neobična i vjerojatno po svojoj prirodi neurotična, ali nikome ne šteti. Pazite, doktore Lanning, izložit ću vam fiktivan slučaj. Pretpostavimo da postoji političar koji po svaku cijenu želi pobijediti protukandidata na izborima i da, istražujući njegov privatni život, otkriva neobičnosti kakve sam upravo spomenuo. Pretpostavimo dalje da dolazi u vašu kompaniju koja će mu idealno poslužiti da se djelotvorno riješi suparninika. Očekujete li od njega da vam kaže: »Taj i taj je robot jer gotovo nikad ne jede u društvu, a nikad ga nisam vidio da je zaspao u toku nekog sudskog procesa. Jednom kad sam provirio kroz njegov prozor usred noći, sjedio je u sobi, s knjigom. Pogledao sam u njegov hladnjak, ali u njemu nije bilo hrane«. Da vam je to rekao, poslali biste ga u ludnicu. Na ako vam kaže: »On nikad ne spava, on nikad ne jede«, ta vas šokantna izjava zasljepljuje pa i ne vidite da se takve tvrdnje ne mogu dokazati. Idete mu na ruku jer povećavate zbrku.

— Bez obzira na to — poče Lanning s prijetećom tvrdoglavošću — smatrate li vi to ozbiljnim pitanjem ili ne smatrate, potreban je samo objed o kojemu sam govorio pa da se sve završi.

Byerly se ponovo okrene prema ženi koja ga je i dalje bezizražajno promatrala.

— Oprostite, dobro sam upamtio vaše ime, je li? Doktorica Suzan Calvin?

— Jest, gospodine Byerly.

— Vi ste psiholog kompanije, je li?

— Robdpsiholog, molim vas.

— Ah, da li se roboti toliko razlikuju od ljudi po načinu mišljenja?

— Mnogo se razlikuju. — Žena sebi dopusti leden osmijeh. — Roboti su u biti pristojni.

Humor rastegne uglove odvjetnikovih usta.

— No, to je težak udarac. Ipak sam zapravo htio reći ovo: budući da ste vi psiho-robopsiholog, i žena, siguran sam đa ste se sjetili nečega na što doktor Lanning nije mislio.

— A čega to?

— Imate li nešto za jelo u svojoj torbici?

Najednom se naruši izdresirana ravnodušnost u očima Suzan Calvin.

— Iznenađujete me, odvjetniče — reče ona.

Otvori torbicu i izvadi jabuku. Pruži mu je bez riječi. Dr Lanning je, nakon početnog iznenađenja, promatrao usredotočenim pogledom kako jabuka polako prelazi iz ruke u ruku. Stephen Byerly mirno zagrize jabuku i mirno proguta zalogaj.

— Vidite li, doktore Lanning?

Dr Lanning se nasmije s olakšanjem, toliko vidljivim da su mu čak i obrve izgledale dobroćudne. Olakšanje je, međutim, preživjelo samo jednu krhku sekundu.

— Zanimalo me je hoćete li jesti jabuku — progovori Suzan Calvin — ali to, dakako, u ovom slučaju ništa ne dokazuje.

— Ne dokazuje? — nasmiješi se Byerly.

— Nikako. Očito je, doktore Lanning, da bi ovaj čovjek bio savršena imitacija ako je humanoidni robot. Gotovo je suviše nalik na čovjeka da bi bio uvjerljiv. Naposljetku, gledamo i proučivamo ljudska bića cijeli život. Bilo bi nemoguće da nam netko podvali nešto što nije savršeno. To bi moralo biti nešto autentično. Obratite pažnju na njegovu kožu, kvalitetu šarenica, oblik kostiju ruke. Ako je robot, uistinu bih željela da ga je napravila naša korporacija jer je to odličan primjerak. Mislite li, dakle, da bi onaj koji bi uzeo u obzir te sitnice zanemario još nekoliko napravica kojima bi se riješili problemi kao što su jedenje, spavanje, probava? Možda samo za nuždu, dakako, na primjer, da se spriječe situacije poput ove što je sad nastala. Tako jedan objed zapravo neće ništa dokazati.

— Ama čekajte — zaurla Lanning — ja ipak nisam glupan kakvim me vas dvoje želi učiniti. Uopće me ne zanima je li Byerly

čovjek ili nije. Želim izvući korporaciju iz neprilike. Objed u javnosti riješit će problem i to će biti kraj spora, što god učinio Quinn. Suptilnije pojedinosti možemo ostaviti odvjetnicima i robopsiholozima.

— Ali, doktore Lanning — upadne Byerly — zaboravljate trenutnu političku situaciju. Želim biti izabran isto onoliko koliko me se Quinn želi riješiti. Usput rečeno, jeste li opazili da ste upotrijebili njegovo ime? To je moj mali nadriodvjetnički trik. Znao sam da ćete nasjesti prije kraja razgovora.

Lanning se zacrveni.

— Kakve veze imaju izbori s time? — upita.

— Publicitet djeluje na obje strane. Ako me Quinn želi nazvati robotom i ako je dovoljno hrabar da to učini, ja sam dovoljno hrabar da prihvatim njegovu igru.

— Hoćete reći da... — Lanning je očito bio zaprepašten.

— Točno. Hoću reći da ću ga pustiti da sam izabere konopac, provjeri njegovu čvrstoću, odreže pravi kraj, sveže omču, provuče glavu kroz nju i naceri se. Ja ću učiniti ona malo što je preostalo.

— Vrlo ste samouvjereni.

Suzan Calvin ustane.

— Hajdemo, Alfrede, nećemo ga natjerati da promijeni svoj naum.

— Vidite — nasmiješi se tiho Byerly. — Vi ste psiholog i za ljude.

* * *

No možda sva samouvjerenost što ju je dr Lannig spomenuo nije bila prisutna te večeri kad je Byerly parkirao automobil pred garažom i pošao stazicom prema prednjim vratima na svojoj kući.

Prilika u invalidskim kolicima podigne pogled kad je ušao i nasmiješi se. Byerlyjevo se lice ozari. Priđe kolicima.

Invalidov je glas bio hrapav, škriputav šapat što dolazi iz usta zauvijek iskrivljenih na jednu stranu, nacerenih usred lica prekrivenog ožiljcima.

— Kasniš, Steve.

— Znam, Johne, znam. No danas sam se našao u neobičnoj i

zanimljivoj neprilici.

— Tako? — Ni izbrazdano lice ni jedva čujni glas nisu ništa odavali, da se u jasnim očima nazirala zabrinutost — Nešto što ne možeš riješiti?

— Zapravo nisam siguran. Možda će mi trebati tvoja pomoć. Ti si najinteligentniji član obitelji. Hoćeš li da te iznesem u vrt. Prekrasna je večer.

Dvije snažne ruke podigoše Johna iz invalidskih kolica. Nježno, gotovo milujući, Byerlyjeve se ruke obaviše oko ramena i ispod pokrivenih nogu bogalja. Polako i pažljivo koračao je kroz sobe, niz blagu kosinu što je bila sagrađena za invalidska kolica i kroz stražnja vrata ušao u zidom i žicom ograđeni vrt iza kuće.

— Zašto me ne pustiš da idem kolicima, Steve? Ovo je šašavo.

— Zato što te radije nosim. Zar ti je krivo? Znam da ti je isto toliko drago da ih napustiš, koliko je meni drago da te vidim izvan njih. Kako se osjećaš danas? — S neizmjernom brigom i vrlo pažljivo spusti Johna u prohladnu travu.

— Kako bih se osjećao? No reci mi o svojoj neprilici.

— Quinnova će se kampanja temeljiti na njegovoj tvrdnji đa sam ja robot.

Johnove se oči širom otvoriše.

— Kako znaš? To je nemoguće. Ne vjerujem u to.

— Kažem ti da je tako. Poslao je jednoga od velikih znanstvenika iz Korporacije za robote i mehaničke ljude u moj ured da se prepire sa mnom.

Johnova se ruka polagano zabijala u travu.

— Tako, dakle, tako.

— No možemo ga pustiti da sam izabere bojište — reče Byerly. — Imam ideju. Poslušaj me i reci mi možemo li to učiniti...

* * *

Te je večeri u uredu Alfreda Lanninga bilo ukršteno nekoliko pogleda. Francis Quinn je zamišljeno buljio u Alfreda Lanninga. Lanningov je pogled neumoljivo pogađao Suzan Calvin koja je ukočeno buljila u Quinna.

Francis Quinn prekine tišinu, pokušavajući s naporom olakšati

situaciju.

— Blefira. Sve izmišlja.

— Jeste li spremni okladiti se u to? — upita ravnodušno Sušan Calvin.

— Zapravo je to vaš rizik.

— Pazite. — Lannning je glasnim riječima prikrivao pesimizam. — Učinili smo što ste tražili. Vidjeli ste da čovjek jede. Smiješno je da ga smatramo robotom.

— Zar i vi mislite tako? — hitro odvrati Quinn, pogledavajući Calvinovu. — Lanning je rekao da ste stručnjak.

Lanningov glas bio je gotovo prijeteći:

— Dakle, Suzan...

— Zašto ne pustite nju da govori, čovječe? — spretno ga prekine Quinn. — Sjedi ovdje i oponaša stup u vrtnoj ogradi već pola sata.

Lanning je uistinu bio uznemiren. Ono što je osjećao bilo je vrlo blizu početka paranoje.

— Vrlo dobro — reče. — Kažite svoju riječ, Suzan. Nećemo vas prekidati.

Sušan Calvin se zagleda u njega bez radosti u očima, a onda zaustavi svoj hladni pogled na Quinnu.

— Postoje samo dva načina da se sigurno utvrdi je li Byerly robot. Dosad ste davali indirektne dokaze kojim možete optuživati, ali ne i dokazati svoju tvrdnju. Osim toga, mislim da je Byerly dovoljno mudar da pobije tako nešto. Vjerojatno i sami tako mislite jer ne biste došli ovamo. Postoje dvije metode dokaza: fizička i psihološka. Što se tiče fizičke, možete ga secirati ili snimiti rendgenom. A kako bista to učinili, to je vaš problem. Kad je riječ o psihološkoj metodi, može se proučavati njegovo vladanje jer ako je pozitronski robot, mora poštovati tri zakona robotike. Pozitronski se mozak ne može konstruirati bez njih. Poznajete li te zakone, Quinne?

Govorila je pažljivo, jasno, izgovarajući riječ po riječ poznate retke s prve strane Robotičkog priručnika.

— Čuo sam za njih — odgovori nemarno Quinn.

— Onda ćete me lako slijediti — odgovori suho psiholog. — Ako Byerly prekrši bilo koji od tih zakona, onda nije robot. Na žalost, taj postupak djeluje samo u jednom pravcu. Ako bude poštovao zakone, to ništa ne dokazuje.

Quinn podigne svoje ljubazne obrve.

— Kako ne dokazuje, doktorice? — upita.

— Ako malo razmislite o tome, tri zakona robotike bitna su načela mnogih etičkih sistema u svijetu. Dakako, pretpostavlja se da u svakom ljudskom biću postoji nagon za održanjem. To je za robota Treći zakon. Također, svako »dobro« ljudsko biće, biće koje ima društvenu svijest i osjećaj odgovornosti, trebalo bi da se podvrgava pravilnom autoritetu: da sluša svoga liječnika, šefa, svoju vladu, psihijatra, bližnjega; da poštuje zakone i pravila vladanja, da prihvaća običaje, čak i kad mu smanjuju ugodu ili sigurnost. To je za robota Drugi zakon. Također bi trebalo da svako »dobro« ljudsko biće voli ostale kao sebe, da štiti svoje bližnje, da izloži opasnosti svoj život kako bi spasilo život drugoga. To je robotu Prvi zakon. Jednostavno rečeno, ako Byerly poštuje sve zakone robotike, možda je robot, a možda je samo vrlo dobar čovjek.

— Ali — upadne Quinn — vi mi zapravo govorite kako se nikad ne može dokazati da je on robot.

— Možda bih mogla dokazati da on nije robot.

— To nije dokaz kakav želim.

— Imat ćete dokaz kakav postoji. Vi ste jedini odgovorni za svoje želje.

U tom trenutku Lanningove misli poskočiše pod udarom nove zamisli.

— Je li ikome palo na pamet — javi se on — da je okružni tužilac malo čudno zanimanje za robota? Krivično gonjenje ljudi, osuđivanje na smrt, zadavanje bola tim osobama...

Quinn mu iznenada upadne u riječ.

— No, ne možete se tako izvući Nije nužno biti čovjek zato što je okružni tužilac. Zar ne znate ništa o njegovoj karijeri? Zar ne znate da se hvali kako nikad nije osudio nevina čovjeka, zatim da postoje deseci ljudi koji nisu osuđeni zato što ga nisu zadovoljili dokazi protiv njih, iako je, vjerojatno, mogao uvjeriti porotu da su krivi? Upravo je tako.

Lanningovi mršavi obrazi zadrhtaše.

— Ne Quinne, ne. Ne postoji ništa u zakonima robotike što bi uzimalo u obzir ljudsku krivicu. Robot ne smije suditi da li ljudsko biće zaslužuje smrtnu kaznu. Nije na njemu da odlučuje. On ne smije oštetiti čovjeka, bio on podlac ili anđeo.

Glas Suzan Calvin zazvuči umorno.

— Alfređe — poče ona — ne govorite gluposti. Što bi se dogodilo kad bi robot naišao na luđaka koji se sprema zapaliti kuću u kojoj ima ljudi? Zaustavio bi luđaka, je li?

— Dakako.

— A kad bi jedini način da ga zaustavi bio da ga ubije... Iz Lanningova grla začuje se jedva čujan zvuk i ništa više.

— Odgovor je na to pitanje, Alfrede, da bi on učinio sve da ga ne ubije. Kad bi luđak umro, robot bi se morao podvrgnuti psihoterapiji jer bi lako mogao poludjeti zbog sukoba s kojim se suočio — zato što je prekršio Prvi zakon da bi poštivao Drugi u višem smislu. No čovjek bi bio mrtav, a ubio bi ga robot.

— Ama je li Byerly lud? — upita Lanning, skupivši sav svoj sarkazam.

— Nije, ali on sam nije ubio čovjeka. On samo razotkriva činjenice koje pokazuju da je određeno ljudsko biće opasno za mnoštvo drugih ljudskih bića koje nazivamo društvom. On štiti više ljudi i tako se drži Prvoga zakona u najvećoj mogućoj mjeri. Byerly ide toliko daleko. Sudac dalje osuđuje zločinca na smrt ili zatvor, pošto porota odluči je li kriv ili nije. Tamničar ga baca u zatvor, a krvnik ga pogubljuje. Byerly samo utvrđuje istinu i pomaže društvu.

— Zapravo, Quinne, proučila sam Byerlyjevu karijera otkako ste nam skrenuli pažnju na njegov slučaj. Ustanovila sam da nikad nije tražio smrtnu kaznu u završnim govorima pred porotom. Također sam utvrdila da se zalaže za ukidanje smrtne kazne i daje mnogo novaca istraživačkim institucijama koje se bave kriminalnom neuropsihologijom. Čini se da on vjeruje u liječenje, a ne u kažnjavanje zločina. Mislim da je to značajno.

— Mislite? — nasmiješi se Quinn. — Značajno zato što podsjeća na robotiku, možda?

— Možda? Zašto bismo to poricali? Takva djela mogu biti samo

djela robota ili djela vrlo časnog i poštenog ljudskog bića. No vidite, jednostavno ne možete razlikovati robota od najboljeg čovjeka.

Quinn se uspravi u svojoj stolici. Glas mu je podrhtavao od nestrpljivosti.

— Doktore Lanning, sasvim je moguće stvoriti humanoidnog robota koji bi po izgledu bio potpuno nalik na čovjeka, nije li tako?

Lanning progunđa nešto nerazumljivo i zamisli se.

— Korporacija je to učinila kao eksperiment — progovori s oklijevanjem — no dakako, bez dodavanja pozitronskoga mozga. Pomoću čovječjih jajašaca i hormonske kontrole može se postići da čovječje meso i koža prekriju kostur od šupljikave silikonske plastike tako da se izvana ne može utvrditi nikakva razlika. Oči, kosa, koža bili bi uistinu ljudski, a ne humanoidni. A ako u nj stavite pozitronski mozak i slične takve naprave koje biste mogli poželjeti, imate humanoidnog robota.

— Koliko bi vremena trebalo za takvo nešto? — naglo upita Quinn.

Lanning se zamisli.

— Kad biste imali svu opremu: mozak, kostur, jaje, odgovarajuće hormone i radijaciju... recimo, dva mjeseca.

Političar se ispravi u svojoj stolici.

— Onda ćemo ustanoviti kakva je Byerlyjeva unutrašnjost. To će stvoriti neugodan publicitet za korporaciju, ali dao sam vam priliku.

Kad su ostali sami, Lanning se nestrpljivo okrene prema Suzan Calvin:

— Zašto inzistirate... ?

Ona ga odmah oštro prekine, ovaj put vrlo emocionalno:

— Što vi želite: istinu ili moju ostavku? Neću lagati za vas. Korporacija se može brinuti sama za sebe. Ne budite kukavica.

— Što će se dogoditi — upita Lanning — ako Quinn otvori Byerlyja, a iz njega ispadnu kotačići i zupčanici? Što onda?

— Neće otvoriti Byerlyja — odgovori prezrivo Calvinova. — Byerly je u najmanju ruku mudar koliko i Quinn.

* * *

Glasine se su pronijele gradom tjedan dana prije nego što je trebalo da Byerly bude imenovan gradonačelnikom. Ali »pronijele« nije prava riječ. Glasine su pritisnule grad, dopuzale, doteturale u nj. Pojavio se smijeh, slobodan smijeh. I dok je daleka Quinnova ruka u početnim stadijima povećavala pritisak, smijeh je postajao sve neprirodniji, uvukao se element šuplje nesigurnosti i ljudi su se počeli pitati.

Izborna skupština bila je nemirna poput mladoga pastuha. Nije bila planirana nikakava borba. Prije tjedan dana jedino je Byerly mogao biti izabran. Čak ni sada nije bilo zamjenika. Morali su ga imenovati, ali svi su zbog toga bili potpuno zbunjeni.

Ništa ne bi bilo tako strašno da se prosječni pojedinac nije bacakao između veličine optužbe — ako je istinita — i njezine senzacionalne obmane — ako je lažna.

Dan nakon Byerlyjeva mehaničkog imenovanja, u novinama je naposlijetku objavljen bitan dio dugog intervjua doktorice Suzan Calvin, »svjetski poznatog stručnjaka za robopsihologiju i pozitroniku«.

Nakon toga je, jednostavno i jezgrovito rečeno, nastao pakao.

Fundamentalisti su upravo to čekali. Oni nisu bili nikakva politička stranka niti su imali svoju formalnu ideologiju. To su zapravo bili ljudi koji se nisu prilagodili onome što se nazivalo atomsko doba, u danima kad su atomi bili novost. Oni su zapravo propagirali jednostavan život, život koji se onima koji su ga živjeli vjerojatno nije činio toliko jednostavnim.

Fundamentalistima nije trebao nov razlog da mrze robote, proizvođače robota, ali novi razlog poput Quinnove optužbe i analize Suzan Calvin bio je dovoljan da ta mržnja postane glasna.

Golema tvornica Korporacije za robote i mehaničke ljude bilo je leglo iz kojega su izlazili naoružani stražari. Pripremala se za rat.

Kuća Stephena Byerlyja u gradu vrvjela je policajcima.

Dakako, iščezla su sva druga pitanja u političkoj kampanji i ona je bila nalik na kampanju samo utoliko što je ispunjavala prazninu između kandidiranja i izbora.

* * *

Stephen Byerly nije dopuštao dosadnom čovječuljku da ga smeta. Nimalo ga nisu uznemiravale uniforme u pozadini. Izvan

kuće, iza linije mrkih čuvara, čekali su novinari i fotografi u skladu s tradicijom svojih zanimanja. Jedna poduzetna vizorska stanica čak je usmjerila skaner na pusti ulaz tužiočeva skromnoga doma, a umjetno uzbuđeni najavljivač upadao je svojim patetičnim komentarom.

Dosadni čovječuljak priđe Byerlyju. Pruži veliki list papira sa zamršenim tekstom.

— Ovo je sudska naredba kojom sam ovlašten da u ovoj kući tražim nezakonito prisutne... hm... mehaničke ljude ili robote bilo kakve vrste.

Byerly se napol podigne i uzme papir. Zagleda se u nj ravnodušno, nasmiješi se i pruži ga natrag.

— Sve je u redu. Samo naprijed. Obavljajte svoj posao. Gospođo Hoppen — obrati se svojoj domaćici koja je bojažljivo pojavila iz susjedne sobe — molim vas, idite s njima i pomozite im ako možete.

Čovječuljak koji se zvao Harroway zbuni se, sasvim očito se zarumeni, no uopće ne uspije privući Byerlyjevu pažnju pa promrmlja:

— Hajdemo. — Poziv je bio upućen dvojici policajaca.

Vratio se za deset minuta.

— Gotovo? — upita Byerly tonom osobe koju osobito ne zanimaju ni pitanje ni odgovor.

Harroway pročisti grlo, počne govoriti falsetom, a onda ponovo ljutito progovori.

— Gledajte, gospodine Byerly, nama je izričito naređeno da kuću vrlo pažljivo pretražimo.

— I zar niste?

— Rečeno nam je točno što da tražimo.

— Da?

— Ukratko, gospodine Byerly, da više ne okolišam, naređeno nam je da vas pretražimo.

— Mene? — upita tužilac dok su mu se usta širila u osmijeh. — Kako to mislite učiniti?

— Imamo Penetov pribor za radijaciju...

— Dakle, treba da me rendgenski snimite, ha? Imate li ovlaštenje?

— Vidjeli ste nalog.

— Mogu li ga ponovo vidjeti?

Harroway mu po drugi put pruži dokument. Čelo mu se sjajilo mnogo više nego da je posrijedi običan entuzijazam. Byerly progovori mirnim glasom:

— Pročitat ću vam što ovdje piše da tražite. Citiram: »Stambeni prostor što pripada Stephenu Allenu Byerlyju, smješten u Vrbovu gaju 355 u Evanstonu, zajedno s garažom, skladištem ili drugim prostorijama ili zgradama koje mu pripadaju, a također i cjelokupno zemljište koje mu pripada«... mm... i tako dalje. Potpuno u redu. No, dobri moj čovječe, tu ništa ne kaže o pretraživanju moje unutrašnjosti. Ja nisam dio stambenog prostora. Možete pretražiti moju odjeću ako mislite da mi je robot skriven u džepu.

Harroway nije sumnjao u to kome može zahvaliti što ima svoj posao. Nije želio biti priglup, u slučaju da mu se ukaže prilika da dobije unosniji, što znači bolje plaćeni posao.

Progovori s jedva primjetnom prijetnjom u glasu:

— Pazite. Dopušteno mi je da pretražim namještaj u vašoj kući i sve drugo što nađem u njoj. Vi ste u njoj, nije li tako?

— Odlično ste to zapazili. Ja jesam u njoj, ali nisam dio namještaja. Kao građanin s odgovornošću odrasle osobe, a imam psihijatrijsku povrdu za to, imam i određena prava po regionalnim zakonima. Ako biste me pretražili, povrijedili biste pravo na privatnost. Taj papir nije dovoljan.

— Dakako, no ako ste robot, nemate pravo na privatnost.

— Točno, ali taj papir svejedno nije dovoljan. U njemu se neizravno priznaje da sam ljudsko biće.

— Gdje? Harroway zgrabi papir.

— Ondje gdje kaže »stambeni prostor što pripada« i tako dalje. Robot ne može imati posjed. Možete reći svom pretpostavljenom, gospodine Harroway, da će se, ako pokuša izdati sličan dokument u kojemu mi se neizravno ne priznaje da sam ljudsko biće, smjesta suočiti sa sudskim nalogom i građanskom parnicom u kojoj će morati dokazati da sam ja robot na osnovi informacija kojima sada

raspolaže jer će inače morati platiti golemu globu za pokušaj da me neopravdano liši mojih prava prema regionalnim zakonima. Reći ćete mu to, je li?

Harroway priđe vratima, a onda se okrene.

— Vi ste lukavi odvjetnik... — Ruka mu je bila u džepu. Za trenutak je ostao tako stajati. Zatim ode, smiješeći se prema vizorskom skaneru koji je i dalje neumorno snimao, mahne prema novinarima i poviče: — Imat ćemo nešto za vas sutra, momci. Bez šale.

Kad se smjestio u svoj automobil, izvadi sićušni mehanizam iz džepa i pažljivo ga prouči. Bilo je to prvi put da snima rendgenskim aparatom. Nadao se da je to dobro učinio.

Quinn i Byerly se nikad nisu našli nasamo licem u lice, no vizorfon je bio vrlo blizu toga. Zapravo, ako se shvati doslovno, možda je ta fraza točna, iako je svakome od njih onaj drugi izgledao samo kao raspored točaka na sloju fotostanica.

Quinn se prvi javio. On je prvi progovorio, i to bez posebnih ceremonija.

— Mislio sam da biste voljeli znati, Byerly, kako namjeravam iznijeti u javnost da nosite zaštitni pojas protiv Penetove radijacije.

— Tako dakle? Tada ste to, vjerojatno, već i učinili. Čini mi se da poduzetni predstavnici naše štampe već dulje vrijeme prisluškuju moje komunikacijske linije. Znam da su moje uredske linije pune rupa i zato sam ostao kod kuće posljednjih tjedana.

Byerlyjev je ton bio prijateljski, kao da nevezano brblja.

Quinnove se usne malo zategnuše.

— Ovaj je razgovor zaštićen, potpuno. Učinio sam to uz određen osobni rizik.

— Tako sam i mislio. Nitko ne zna da vi stojite iza ove kampanje. Nitko to bar službeno ne zna, iako svi to neslužbeno znaju. Ne bih se brinuo da sam na vašem mjestu. Dakle, nosim zaštitni pojas. Pretpostavljam da ste to otkrili onda kad je radijacijska fotografija vašeg psa tragača prije nekoliko dana bila previše eksponirana.

— Shvaćate li, Byerly, da bi svakome bilo potpuno jasno da se ne usuđujete podvrći rendgenskoj analizi.

— Kao i to da ste vi ili vaši ljudi pokušali nezakonito ugroziti moje pravo na privatnost.

— Za to ih uopće neće oiti briga.

— Možda i hoće. To je pomalo simbolično za naše dvije kampanje, je li? Uopće ne marite za prava pojedinca, a ja mnogo pazim na to. Ne želim se podvrći rendgenskoj analizi zato što u načelu želim zadržati svoje pravo, kao što ću poštovati i prava drugih kad budem izabran.

— To će nesumnjivo biti vrlo zanimljiv govor, ali nitko vam neće vjerovati. Malo previše uzvišeno da bi bilo istinito. I još nešto. — Iznenadna, neočekivana promjena. — One noći u vašoj kući nisu bili svi stanari.

— Kako to mislite?

— Prema izvještaju — Quinn je prevrtao papire ispred sebe na samom rubu ekrana — jedna je osoba nedostajala: bogalj.

— Kao što kažete — bezizražajno odvrati Byerly — bogalj. Moj stari učitelj koji živi sa mnom i koji je sad na ladanju. Ondje je već dva mjeseca. »Prijeko potreban odmor« uobičajena je fraza u takvom slučaju. Je li za to potprebno vaše dopuštenje?

— Vaš učitelj? Nekakav učenjak?

— Nekad je bio odvjetnik... prije nego što je postao bogalj. Ima dozvolu vlasti za biofizička istraživanja i vlastiti laboratorij. Odgovarajuća služba detaljno je obaviještena o njegovu radu i preporučujem vam da joj se obratite. Taj ja rad nevažan, ali je to bezazlen i zanimljiv hobi za jadnoga bogalja. Nastojim pomoći koliko mogu, vidite.

— Vidim. A što taj... učitelj... zna o proizvodnji robota?

— Ne bih mogao prosuđivati razmjere njegova znanja u području koje ne poznajem.

— Ne bi li on mogao imati pristup pozitronskim mozgovima?

— Pitajte svoje prijatelje u korporaciji. Oni će vjerojatno znati.

— Bit ću kratak, Byerly. Vaš učitelj bogalj je pravi Stephen Byerly. Vi ste robot što ga je on stvorio. Možemo to dokazati. On je doživio automobilsku nesreću, a ne vi. Sve ću to provjeriti.

— Uistinu? Učinite to, dakle. Želim vam sve najbolje.

— Možemo također pretražiti »ladanjsku kuću« vašeg takozvanog učitelja da vidimo što ćemo ondje pronaći.

— Pa... ne sasvim, Quinne. — Byerlyjev je osmijeh bio širok. Na vašu žalost, moj takozvani učitelj je bolesnik. Njegova ladanjska kuća je mjesto gdje se odmara. Njegovo pravo na privatnost kao građanina s odgovornošću odrasle osobe je prirodno još jače u tim okolnostima. Nećete moći dobiti nalog za preters njegova posjeda bez odgovarajućeg razloga. Međutim, ja ću biti posljednja osoba koja bi vas u tome sprečavala.

Nasta kraća pauza, a onda se Quinn nagne naprijed tako da mu se lice na ekranu proširi. Jasno su se vidjele crte na njegovu čelu.

— Byerly, zašto ste toliko uporni? Ne možete biti izabrani.

— Ne mogu?

— Zar mislite da možete? Vi ne želite ni da pokušate opovrći optužbu da ste robot — a mogli ste lako kršeći jedan od triju zakona — i još vjerujete da bi to odbijanje moglo imati kakav drugi učinak osim što će uvjeriti ljude da ste uistinu robot?

— Sve što sam dosad uočio jest da sam od malo poznatog, ali svejedno uglavnom nevažnog gradskog odvjetnika postao svjetska ličnost. Vi ste mi omogućili odličan publicitet.

— Ali vi jeste robot

— Tako se priča, ali to nije dokazano.

— Dovoljno je dokazano za birače.

— Onda odahnite — pobijedili ste.

— Zbogom — reče Quinn s prvim znakom zlobe i vizorion se ugasi.

— Zbogom — odvrati Byerly u mrtvi ekran ne zbunjujući se.

* * *

Byerly je doveo natrag svoga »učitelja« tjedan dana prije izbora. Zračni automobil brzo se spustio u nekom mračnom dijelu grada.

— Ostat ćeš ovdje dok ne prođu izbori — reče mu Byerly. — Bit će bolje đa ne budeš u blizini ako situacija krene nagore.

Hrapavi glas što se bolno izvijao iz Johnovih iskrivljenih usta kao da je odavao zabrinutost.

— Zar postoji opasnost od nasilja?

— Fundamentalisti prijete, pa vjerojatno postoji u teoretskom smislu. No zapravo ne vjerujem đa bi do toga moglo doći. Fundamentalisti nemaju stvarnu moć. Oni su trajan faktor nestabilnosti koji bi mogli raspiriti nerede nakon nekog vremena. Neće ti smetati ako ostaneš ovdje? Molim te, neću biti onaj pravi ako se budem brinuo za tebe.

— Oh, ostat ću. I dalje misliš da će se sve dobro završiti?

— Uvjeren sam u to. Nitko ti nije smetao na ladanju?

— Nitko. Siguran sam.

— A svoju si ulogu dobro odigrao?

— Dovoljno dobro. Ondje neće biti problema.

— Onda, Johne, čuvaj se i sutra gledaj televiziju.

Byerly stisne smežuranu ruku što je počivala na njegovoj.

* * *

Lentonovo čelo bilo je izbrazdano od napetosti. Imao je potpuno nezavidan posao da vodi Byerlyjevu kampanju koja uopće nije bila kampanja jer Byerly nije htio otkriti svoju strategiju, a niti je prihvaćao njegovu.

— Ne možeš! — Bila je to njegova omiljena izreka. Postala je i njegova jedina izreka: — Kažem ti, Steve, ne možeš!

Zaleti se pred tužioca koji je provodio vrijeme listajući stranice svoga govora.

— Ostavi to, Steve. Pogledaj, fundamentalisti su organizirali onu gomilu. Neće te slušati. Vjerojatnije je da će te kamenovati. Zašto moraš održati govor pred publikom? Što bi bilo loše u snimku, videosnimku?

— Ti želiš da pobijedim na izborima, je li tako? — blago upita Byerly.

— Pobjediš na izborima! Nećeš pobijediti, Steve. Pokušavam ti spasiti život.

— Ah, pa nisam u opasnosti.

— Nije u opasnosti, nije u opasnosti. — Lentonu se ote čudan, hrapav zvuk iz grla. — Hoćeš reći da ćeš izići na taj balkon pred pedeset tisuća luđaka i pokušati ih urazumiti na balkonu poput

srednjovjekovnog diktatora?

Byerly pogleda na sat.

— Za oko pet minuta — čim se oslobode televizijske linije.

Lentonov odgovor na to teško bi bilo napisati.

* * *

Gomile ljudi ispunile su opkoljeni dio grada. Činilo se da drveće i kuće rastu iz temelja od ljudske gomile. Ostali dio svijeta promatrao je prizor na ekranima. Bili su to zapravo lokalni izbori, ali ih je svejedno promatrao cijeli svijet. Byerly pomisli na to i nasmiješi se.

Međutim, u samoj gomili nije bilo ničega što bi zaslužilo osmijeh. Vrvjela je transparentima i zastavicama sa svim mogućim znacima o njegovoj navodnoj robotičnosti. U atmosferi se jasno i naglo povećavalo neprijateljsko raspoloženje.

Iz početka govor nije bio uspješan. Nadmetao se s nerazgovjetnim žamorom gomile i ritmičnim uzvicima grupica fundamentalista koje su se razmjestile poput otoka u tom ljudskom moru. Byerly je i dalje govorio, polako, bez emocija...

Unutra, Lenton je čupao kosu i stenjao — i čekao da se pojavi krv.

* * *

Najednom su se uzgibali prednji redovi. Neki koščati građanin s izbuljenim očima i s odjećom prekratkom za njegove duge udove gurao se naprijed. Policajac krene za njim, polako se probijajući kroz gomilu. Byerly mu ljutito mahne da stane.

Mršavko se zaustavi pod balkonom. Riječi mu se zasjekoše u urlike gomile.

Byerly se nagne naprijed.

— Što kažete? Ako imate opravdano pitanje, odgovbrit ću vam. Okrene se stražaru sa strane. — Dovedite onoga čovjeka.

U gomili poraste napetost. Povici »Tišina!« začuli su se na različitim stranama, zatim se pretvorili u viku, a onda postupno utihnuli. Mršavko se, crvena lica i zadihan, zagleda u Byerlyja.

— Imate li pitanje? — upita Byerly. Ne skidajući pogled s njega, mršavko progovori isprekidanim tonom:

— Udari me!

S iznenadnom energijom izbaci bradu naprijed.

— Udari me! Kažeš da nisi robot. Dokaži to. Ne možeš me udariti, čudovište.

Nastade čudna, teška, mrtva tišina. Byerlyjev se glas zabije u nju.

— Nemam razloga da vas udarim.

— Ne možeš me udariti — mršavko se divljački smijao. — Nećeš me udariti. Nisi čovjek. Ti si čudovište, čovjekprivid.

U tom trenutku Stpehen Byerly, stisnutih usana, pred očima tisuća ljudi koji su promatrali uživo i milijuna koji su ga gledali na ekranu, zamahne rukom i pogodi mršavka u bradu. Izazivač se izvali na leđa dok mu se na licu ocrtavalo samo prazno iznenađenje.

— Žao mi je — reče Byerly. — Odvedite ga i pobrinite se za tog čovjeka. Želio bih govoriti s njim kud se oporavi.

* * *

I kad je doktorica Calvin okrenula automobil na svom specijalnom položaju i odvezla se, samo se jedan novinar dovoljno oporavio od šoka da potrči za njom i poviče pitanje što se nije čulo.

— Čovjek je — odvrati Suzan Calvin preko ramena. To je bilo dovoljno. Novinar otrči u svom pravcu. Ostatak govora može se opisati jednostavno: »Govorio je, ali ga nitko nije čuo«.

* * *

Doktorica Calvin i Stephen Byerly sreli su se još jedanput — tjedan dana prije nego što je položio zakletvu za gradonačelnika. Bilo je kasno — već je bila prošla ponoć.

— Ne činite mi se umorni — reče doktorica Calvin.

— Možda ću još neko vrijeme biti budan — nasmiješi se novi građonačenik. — Nemojte reći Quinnu.

— Neću, no Quinnova je priča bila zanimljiva. Šteta je što ste je poremetili. Pretpostavljam đa ste znali njegovu teoriju.

— Samo dijelove.

— Bila je vrlo dramatska: Stephen Byerly bio je mlad odvjetnik, velik govornik, veliki idealist, a imao je određen smisao za biofiziku. Zanima li vas robotika, gospodine Byerly?

— Samo njezini pravni aspekti.

— Taj Stephen Byerly uistinu se interesirao za to. No dogodila se nesreća. Byerlyjeva je žena umrla, a on je prošao još gore. Ostao je bez nogu, bez lica, bez glasa. Dio razuma mu se poremetilo. Nije se htio podvrći plastičnoj kirurgiji. Povukao se od svijeta, napustio pravničku karijeru, ostali su mu samo inteligencija i ruke. Nekako se uspio dočepati pozitronskih mozgova, čak i jednoga vrlo složenog, s najvećim kapacitetom za donošenje sudova o etičkim problemima, a to je najviša funkcija robota što je dosad razvijena. Stvorio je tijelo oko njega. Naučio ga da bude sve što bi on bio, a više nije. Poslao ga je u svijet kao Stephena Byerlyja i ostao u pozadini kao stari učitelj bogalj kojega nitko nikad nije vidio...

— Na žalost — upadne novi gradonačelnik — sve sam to srušio kad sam udario čovjeka. Novine kažu da je to bila vaša službena presuda da sam čovjek.

— Kako se to dogodilo? Biste li mi to ispripovijedali?. Nije moglo biti slučajno.

— Nije bilo potpuno slučajno. Quinn je obavio najveći dio posla. Moji ljudi počeli su polako širiti glasine da nikad nisam udario čovjeka, da ne mogu udariti čovjeka, da bi, kad to ne bih uspio učiniti iako bi me izazvali, to bio siguran dokaz da sam robot. Stoga sam organizirao glup razgovor pred javnošću, sa svim vrstama publiciteta i bilo je gotovo sigurno, da će neki glupan nasjesti. To je zapravo bio, kako ja to zovem, nadriodvjetnički trik, trik u kojemu sve učini umjetno stvorena atmosfera. Dakako, emocionalni učinak osigurao je moj izbor, kao što sam namjeravao.

Robopsiholog kimne glavom

— Vidim da se uvlačite u moje područje, kao što to mora svaki političar, pretpostavljam. No vrlo mi je žao što se tako sve dogodilo. Meni se sviđaju roboti. Volim ih mnogo više nego ljudska bića. Kad bi se mogao stvoriti robot koji bi bio državni službenik, mislim da bi on najbolje obavljao taj posao. Prema zakonima robotike, ne bi bio potkupljiv, glup ni podložan predrasudama. A kad bi proveo na položaju odgovarajuće vrijeme, otišao bi, iako bi bio besmrtan, zato što ne bi mogao uvrijediti ljude tako što bi im omogućio da saznaju kako je njima upravljao robot. To bi, zapravo, bilo idealno.

— Osim što bi robot mogao pogriješiti zbog unutrašnjih nedostataka svoga mozga. Pozitronski mozak nikad nije uspio

dostići složenost ljudskog mozga.

— Imao bi savjetnike, čak ni ljudski mozak ne može vladati bez pomoći drugih.

Byerly je ozbiljno i sa zanimanjem promatrao Sušan Calvin.

— Zašto se smiješite, doktorice Calvin?

— Smiješim se zato što Quinn nije mislio na sve.

— Hoćete reći da u njegovoj priči ima još nešto?

— Samo jedna sitnica. Tri mjeseca prije izbora onaj Stephen Byerly o kojemu je govorio Quinn, onaj invalid, boravio je na ladanju iz nekog tajanstvenog razloga. Vratio se aa vrijeme da čuje onaj vaš slavni govor. Naposljetku, ono što je bogalj učinio jedanput, mogao bi učiniti i drugi put, osobito ako je drugi posao vrlo jednostavan u usporedbi s prvim.

— Ne razumijem vas potpuno.

Doktorica Calvin ustane i poravna haljinu. Očito se spremala otići.

— Hoću reći da postoji jedan slučaj kad robot smije udariti ljudsko biće, a da ne prekrši Prvi zakon. Samo jedan slučaj.

— Koji je to slučaj?

Doktorica Calvin bila je na vratima. Tiho odgovori:

— Kad je čovjek kojega udara zapravo samo drugi robot — Nasmiješi se široko, dok joj je lice sjalo. — Zbogom, gospodine Byerly. Nadam se đa ću glasati za vas za pet godina. Za koordinatora.

Stephen Byerly se zacereka.

— Moram priznati da je to malo pretjerana zamisao.

Za njom se zatvoriše vrata.

Objavljeno prema dogovora s GPA München

Rudi Kelman:

Moja verzija

Ne znam što ste sve čuli o tome događaju, ali sam siguran da ste čuli svašta. Vrijeme je đa se sazna prava istina. Ovo je moja verzija:

Toga me jutra, kao i nebrojeno puta prije, probudila buka iz ormara.

— Bobe, jesi li to ti? — upitao sam.

Kao odgovor začulo se samo jedno otegnuto »aah«. Bio je to Bob — moj brat. Još od djetinjstva imao je običaj da sve svoje seksualne radnje obavlja u mojem ormaru, računajući tu i maštanja i onaniju. Pravilno ste zaključili: Bob je malo nastran. Uostalom, takvi su i ostali u porodici.

Nekoliko ženskih uzdaha otkrilo mi je da ovaj put nije sam. Prišao sam ormaru i naglo ga otvorio. Među mojim izgužvanim košuljama ležali su njih dvoje: Bob i Sofia.

— Hajde oblačite se — rekao sam. — Danas je onaj dan. — Pravio sam se ravnodušnim, iako me zaprepastilo to što sam Sofiju zatekao s Bobom. Ona nikada nije voljela muškarce. Da, i ona je malo neprirodna. Nije voljela ni žene. Sofia je, naime, voljela kompjutere. Tako smo se i upoznali.

Nekoć, u vrijeme dok sam još bio zaposlen, bavio sam se kompjuterima. Vrativši se jednom nešto ranije s objeda, zatekao sam Sofiju na svome radnom mjestu. Bila je polugola. Zajahala je moj terminal i trljala međunožje o tipke. Bila mi je okrenuta leđima, a i suviše uzbuđena da bi me opazila. Dahtala je bacajući čeznutljive poglede prema centralnoj memoriji. Pustio sam je da se zadovolji, a onda sam joj dodao gaćice koje je ostavila na disk jedinici.

Bio je to početck velikog prijateljstva.

Kada sam došao k sebi nakon šoka sa Sofijom u ormaru, otišao sam Saliju. On je živio u sobi između moje i Bobove, i, osim Sofije, bio je naš najbolji prijatelj. Ne obazirući se sa njegove tihe, ali stalne proteste, natjerao sam ga da obuče svoje svečano odijelo i da nam se pridruži. Kada smo napokon došli u dnevnu sobu, Sofia i Bob su već sjedili pred stereovizijom. Bob je upravo uzimao jutarnju dozu svog najdražeg stimulansa, a Sofija je među nogama stezala džepni računar HP, ili Hjuki-Paki, kako ga je nazivala odmila. Služio joj je poput vibratora, činila je to pred svima bez imalo stida. Uostalom, svi smo tu bili domaći. Često je govorila da Hjuki-Paki nije kao veliki kompjuteri, ali da je za onako, po kući, sasvim dobar. Uskoro se zadovoljila i uključila stereoviziju. Upravo su počinjale podnevne vijesti zajedničke za sve kanale. Spiker je žurno govorio o najznačajnijim događajima. Skakao je s teme na temu, prelazeći brzo i preko takvih senzacija kao što je otvorenje rudnika na Marsu ili da je na položaj predsjednika Sjedinjenih Američkih Država došla crnkinja. Završio je za nekoliko minuta i najavio dvadesetominutni blok za temu dana: dolazak Izvanzemljana.

Sali se meškoljio u fotelji. Još mu nije bilo sve jasno. Sa sela je i malo teže shvaća. U seksu je i on malo neprirodan. Dr Čandra, naš bog i batina, opisao je njegov slučaj u svojoj doktorskoj dizertaciji kao »Semaforofilia provincialis«. Sali je do svoje dvadesete mirno živio na selu. Preokret u njegovu životu zbio se onoga dana kad je u selu instaliran prvi semafor. Nije tamo bilo baš nekog prometa pa im nije trebao ni taj jedan semafor, no zakon države Utah je nalagao da svako mjesto koje želi imati vozačku školu mora imati i najmanje jedan semafor. Seoski su oci tako zadovoljili zakonski minimum.

Sali se vraćao iz kupovine i opazio upravo postavljen semafor. Pocrvenjeli su istovremeno. Bila je to ljubav na prvi pogled, a istodobno i prva Salijeva ljubav. Semafor je bio moderan, mikroprocesorski. Prvih nekoliko dana Sali je samo promatrao vitku liniju i igru svjetlosti. Sedmi dan mu se približio. Deveti dan ga je prvi put poljubio. Nakon sedam mjeseci stupili su u intimne odnose. Sve se to, naravno, dešavalo noću, kad nije bilo nikoga na ulici.

Kao i sve velike ljubavi i ova je završila tragično. Semafor je, ne toliko od normalnog rada, koliko zbog neplaniranih noćnih aktivnosti, prestao funkcionirati.

Sali je tugovao danima, ali je prebolio.

Postavljali su nove semafore — nove Salijeve ljubavi. Uvijek je uz svoj stalni imao i nekoliko flertova. Kada je navršio dvadeset šest godina, našao je posao u gradu. Bio je očaran brojem semafora. Svake noći odlazio je do najveće raskrsnice i priređivao orgije.

Takav bi ga razbludni život zacijelo ubio da ga nisu zapazili i smjestili u ovu ustanovu. Tu se sada druži s nama, i zaborav traži igrajući elektronske igre, drogirajući se i izrađujući goblene.

Kad sam već iznio sve sitne abnormalnosti svojih drugara ne bi bilo pošteno da prikrijem i svoju malu strast. Ja sam telefonofil. Ne bih želio da vas, što se obično dešava, samo ime zavara. Nisam jedan od onih manijaka koji se koriste telefonom da bi uznemiravali usamljene žene, dahtali u slušalicu i govorili razne svinjarije. Ne, ja gajim tihu, ali iskrenu ljubav prema samoj toj spravi nad spravama: telefonu. Djed mi je često govorio da ne voli kada mu se slušalica lijepi za ruku i... ali to je već druga priča.

Završio sam, zajedno s bratom, na ovom mirnom i dosadnom mjestu. Mirnom i dosadnom sve do onog dana kad se na rubu Sunčeva sistema pojavila nepoznata letjelica.

Sjedio sam, tako s društvom i po stoti put slušao kako su astronomi zapazili pridošlicu kada je prolazila pokraj Jupitera, kako su vlade pokušale da to prikriju i kako je vijest najzad dospjela u javnost. Spiker je govorio o tome kako su Izvanzemljani odmah uspostavili kontakt s EED-om, koji ih je naučio našem jeziku i preko koga su neki naši učenjaci naučili njihov.

Sali je pitao što je EED. Sofia je samo duboko uzdahnula, a ja sam mu pokušao objasniti:

— To je kompjuter sedamdesete generacije. Od devete oni proizvode jedni druge. Mi već odavna ne znamo što se zapravo događa u njima. EED je najveći. Koordinira rad gotovo svih ostalih i ima pristup do svih podataka.

Govorio sam još neko vrijeme, pokušavajući da pokažem svoje znanje iz tog područja, ali dobro sam znao da sam izgubio korak. Već sam šest mjeseci bio izvan posla, a kad je riječ o kompjuterima to je jako dugo razdoblje.

Spiker je ispripovijedao kako su Izvanzemljani i EED odlučili, uz pristanak zemaljskih glavešina, da se prvi kontakt uspostavi u svemiru, u Zemljinoj orbiti. Budući da je na njihovu brodu bilo petero Izvanzemljana, tražili su da im pošaljemo našu petočlanu

ekipu za prvi kontakt, kako bi susret bio ravnopravan. Profesor Zagan iz NASA dobio je zadatak da izabere predstavnike Zemlje.

Uskoro zatim ekipa odabranih bila je na okupu. Petero savršenih mladih ali iskusnih ljudi bilo je spremno da dostojno predstavlja svoj planet. Sovjeti i Kinezi su, naravno, ubacili po jednog čovjeka, a mjesto su našle i dvije žene i jedan crnac. Svi su bili mladi, snažni, inteligentni, atletski građeni, zdravi tijelom i duhom. Profesor Zagan ih je dva dana prikazivao javnosti, ponosan zbog općeg divljenja iskazanog njegovim pulenima.

Dao bih polugodišnje sljedovanje stimulansa da sam mu mogao vidjeti lice kad je objavljeno da su Izvanzemljani i EED odlučili da ne idu oni koje je on odabrao, nego će ih oni izabrati sami. Trebalo je da im EED dostavi podatke o svim ljudima koji su u evidencijama svjetskih kompjutera, a oni bi odabrali petorku koja će najbolje odgovarati. Jedna dvanaestina čovječanstva, koja je izvan tih evidencija, izgubila je i teoretsku šansu da bude odabrana.

Spiker je, najzad, prekinuo svoja naklapanja i najavio razgovor s profesorom Zaganom. Ovaj je ponovo bio samouvjeren, iako ne toliko kao prije nekoliko dana. Tvrdio je da je njegov izbor bio vrlo dobar, gotovo savršen, i da očekuje da najmanje dvoje, a možda i svih petoro njegovih izabranika budu ponovo odabrani.

Tome smo se svi od srca nasmijali. Znali smo da je takvo nešto nemoguće. Znali smo da ćemo biti odabrani — mi. Zato smo se, uostalom, i bili ondje okupili, uparađeni kao za Dan nezavisnosti

Pitali smo se samo tko bi mogao biti peti. Čuli smo da se u jednoj sobi na istom katu okupilo slično društvance i da i oni također očekuju da će biti izabrani. Smatrali smo da bi netko od njih mogao biti peti. Uskoro je spiker objavio da je ostalo još dva sata do objavljivanja rezultata, a da će se dotad prikazivati raznorazni prilozi o Izvanzemljanima. Pogledali smo to i po stoti put i slušali desetak »autoriteta« koji su iznosili svoja mišljenja o filozofskim posljedicama i sličnim budalaštinama.

Kad je došlo vrijeme objavljivanja rezultata, prvi put sam osjetio sumnju u konačni ishod, ali su me smirena lica mojih prijatelja smjesta ohrabrila.

Na ekranu se pojavio predsjednik, koji će pročitati imena izabranih.

»Allister Crolly. Allister Crolly«, ponavljao sam u sebi. Bilo je to

ime koje sam uzeo prije nekoliko godina i koje sam očekivao da ću čuti prvo, bez obzira na to da li će imena čitati po abecedi ili po važnosti.

— Allister Crolly, rođen 1988. u Londonu od oca Victora — rekao je potpredsjednik i na trenutke zastao. Zatim je pročitao imena ostalih. Tu su naravno, bili i Bob, Sali i Sofia, a i neki momak po imenu Sid Sid.

»Sid, Sid«, razmišljao sam. To ime sam već bio čuo. Spiker je još jednom pročitao naša imena i onda uz priglupi osmijeh objavio:

— Svi izabrani, osim Sida Sida koji je u državnom zatvoru u Portlandu, nalaze se u psihijatrijskoj klinici »Zigismud« na odjelu za seksualne devijacije.

Tada mi je sinulo tko je taj Sid. Bio je u zatvoru zbog silovanja, ali on nije bio običan silovatelj. Silovao je samo starice starije od 130. Dosad se nri popisu njegovih žrtava našlo njih deset, računajući i 140-gođišnju Ruskinju, najstariju na Zemlji.

Sid Sid je u zatvoru bio sedam puta. Ukupno devetnaest godina. Da nije bio izabran, ostalo bi mu još oko četiri godine od najnovije kazne. U to doba znalo se za samo još dvije starice starije od 130 godina na koje on nije stavio svoje ruke: jedna na Kavkazu i jedna na kinesko-mongolskoj granici. Po svemu sudeći, za četiri godine on bi se zaputio na jedno od ta dva mjesta, da se nije dogodilo ovo. Sada ga je čekao mnogo veći izazov: susret s predstavnicima druge vrste. Vrste dovoljno dugovječne da preživi međuzvjezdano putovanje.

— o o o —

Sida sam prvi put sreo na ulazu u brod koji je trebalo da nas odveze na svemirski sastanak. Na prvi pogled bio mi je simpatičan. Istina, imao je tu maniju silovanja starica, ali zar svatko od nas nema neku manu?

U to vrijeme duhovi su se već bili smirili. Demonstracija više gotovo nije bilo. Protestna pisma nisu više zatrpavala odgovorne. Marinci koji su štitili našu bazu od razjarene gomile konačno su se povukli, a i papa je, na intervenciju liječničkog konzilija, prekinuo štrajk glađu što ga je počeo u zrak protesta što smo im izabrani. .

Put je trajao vrlo kratko, kao avionom od Denvera do Atlante. EED nam je dao posljednje upute i brodovi su se spojili.

Susret je, kao što je poznato, bio u našem brodu. Nama je bio potreban zrak, a njima je bilo svejedno. Poznato je također da petoro došljaka ne pripadaju istoj vrsti, da su to predstavnici četiriju potpuno različitih vrsta i da je član posade bio i jedan robot.

(Molio bih cijenjenog čitaoca da posebno obrati pažnju na dio koji slijedi, jer su baš ti događaji najnetočnije prikazani i u štampi i u službenim izvještajima).

Ušli su i neko vrijeme smo, bez riječi, stajali jedni nasuprot drugima, poput revolveraša u starim vesternima. Sofia je probila led. Prišla je robotu i naivno se smješkajući upitala:

— Koliko imaš K?

Pogledali smo se, i u trenutku sve je bilo jasno.

Najstarija članica posade prišla je Sidu, a Bob je jednu bucmastu Izvanzemljanku gurkao prema pretincu za svemirska odijela i skafandre. Od dvije osobe ispred Salijai mene jedna me je netremice promatrala, dok je druga mijenjala boje: žuto crveno, žuto, crveno...

Sali mi se približio i šapnuo na uho:

— Crolly, budi drug, ostavi mi ovu desno.

Nije čekao odgovor, već se odmah bacio na raznobojnu došljakinju. Iz stražnjeg džepa izvadio sam davno pripremljena kliješta i presjekao žice elektronske kamere koja nas je snimala od polaska. Pa nismo valjda egzibicionisti. A onda sam prešao na stvar...

... u trenutku predaha vidio sam kako izvanzemaljski robot mijenja svoj drugi komplet baterija. Imao ih je još stotinjak, što bi moralo biti dosta i za nezasitnu Sofiju. Uostalom, postojala je i mogućnost izravnog napajanja iz brodskog generatora...

... napokon sam svršio i u sedmi spolni ženski organ svoje partnerice. Takvih je imala još desetak. Ona tri organa s muškim karakteristikama nisam namjeravao dirati. Svi moji prijatelji znaju koliko mrzim pedere

... Sidova partnerica, tisućugodišnja Aldebaranka, pokazivala mu je što znači dugo prikupljano iskustvo...

... uz škripu robota i buku iz pretinca za skafandre čuli su se i stalni protesti zemaljske kontrole zbog onesposobljene kamere...

... Sali je tek pošto je uronio deseti put u svoju partnericu, uspio da je dovede do vrhunca koji se očitavao tako što je poprimila zelenu orgazmičku boju...

* * *

Nakon devet sati, umoran i opušten, imao sam snage da se javim kontroli jednom rečenicom, prije nego sam pao u višesatni san, kao i ostali.

— Kontakt je uspostavljen — rekao sam.

Jack Williamson:

Dead Star Station

Preveo Aleksandar Gvoić

Postaja kod Ugasle Zvijezde

Razlika između budale i mudraca može se sažeti u samo jednu riječ: uspješnost. A uspjeh je bio i izum Gideona Clewa. Svi smo se već bili navikli na tog starca; većina ga je sažaljevala, a neki su ga iskreno voljeli. Bio je čist, uredan starac, sjedokos, izvanredno čio za svoju dob, obraza malo naboranih i rumenih poput jabuke. Imao je pametne, bistre, plave oči.

Sušketao je malo u govoru i to ga je činilo smiješnim. To je zacijelo i glavni razlog da su mu se neki i rugali, pa je starac bio dosta povučen. A šušketao je još izrazitije kad bi govorio malo uzbuđen.

Nas četrnaestero čekali smo na postaji Ugasle Zvijezde, koja se nalazila u surovom i osamljenom Orionovu prolazu. Očekivali smo dolazak »Bellatrbca«, međuzvjezdanoga linijskog broda. Trinaest muškaraca i jedna djevojčica. Nas dvanaest sačinjavali smo posadu rakete. Trinaesti muškarac bio je Gideon Clew.

Starac, naravno, nije imao pravo boravka u našoj raketi, ali ostao je tu zahvaljujući blagosti staroga kapetana Mannersa koji je imao meko srce, dok je nama ostalima starac bio drag. Gideon Clew boravi u raketi još prije rođenja većine nas; već pedeset godina, tvrdi on. Pedeset je godina dugo za čovjeka, zarobljenog u malom metalnom svijetu, daleko od života. On je vani izgubio svoje pravo mjesto, i nije imao nikoga kome bi otišao. Bilo bi zaista okrutno otjerati ga s rakete.

Brinuo se o generatorima, sve dok ga prije deset godina uprava nije umirovila i na njegovo mjesto poslala drugog. Gideon je ostao u bazi, zadubljen u svoj izum koji bi ga, bude li okrunjen uspjehom, učinio slavnim. Mi smo čak posezali u vlastite džepove da bismo ga novčano pomogli samo da bi on i dalje mogao nastaviti pokuse i napokon ostvariti svoj životni cilj.

Spomenuta djevojčica bila je Tonia Andros.

Sa svojih osam godina bila je mršavi mali vražićak. Ta djevojčica zapravo nije bila lijepa. Imala je prevelika usta, a nos je bio bezobrazno prćast. Ali, tamne su joj oči bile sjetne, i gledale su zamišljeno. Zbog toga smo je svi voljeli. Pa naposljetku, kad je čovjek tako daleko od kuće, od obitelji, od redovnog života, tada ne može biti prestrog kritičar.

Pripovijetka o toj djevojčici zacijelo je jedan od onih međuzvjezdanih doživljaja koji je sam po sebi neobična ljubavna priča. Međutim, znamo tek neke pojedinosti o tome. Prije nekoliko mjeseci našli smo ostatke razbijenog teretnjaka. Uništili su ga sitni dijelovi meteora prohujalog u stanju raspadanja. Zarđala oplata broda bila je sva izrešetana, a svi osim male Tonie bili su mrtvi.

Ostala je prikliještena među cijevima za grijanje. Netko je djevojčicu sklonio u toplinsku komoru čim je naslutio da će brod nastradati. Na leđima je imala i malu bocu s kisikom. Bila je u nesvijesti i ukočena od hladnoće, ali našli smo je živu.

Brodu više nije bilo spasa i posada je sva izginula. Ostatke je potom privukla numoljiva gravitacijska sila Ugasle Zvijezde. Tako je sve nestalo, odnoseći sa sobom i najveći dio prošlosti male Tonie Andros.

Taj je događaj za djevojčicu bio vrlo bolan. Njezina izmučena psiha oslobodila bi se teškog tereta kad bi uspjela zaboraviti katastrofu. Ne znamo, zapravo, koliko se sjeća svog ranijeg djetinjstva, ali je ipak upamtila i rekla nam svoje ime.

Tonia je bila prijateljski raspoložena prema svima, ali ona i stari Gideon gajili su uzajamno posebne simpatije. Djevojčica je ralazila u njegovu kabinu, no starac se nije plašio da će njezine ručice oštetiti koji od dragocjenih uređaja što ih je prikupljao u toku mnogo godina.

To dijete kao da je unijelo nešto topline u život čovjeka koji je boravio tako dugo na međuzvjezdanoj postaji. Odustao je od toga

da joj svojim spretnim staračkim rukama izrađuje igračke. Sad je radio još predanije na svome izumu. Rekao nam je kako će malu usvojiti, poučavati je i pružiti joj toplinu doma čim bude završio svoj izum.

»Kada moj izum bude ostvaren«... tu je rečenicu u toku četrdeset i više godina često ponavljao u svojim razgovorima.

Do tog ostvarenja nije došlo ni dosad, i svi smo, osim Gideona, vjerovali da je to, na žalost, samo utopija.

Dakle, sad smo čekali da se u prolazu pojavi letjelica »Bellatrix«. Kapetan Manners je umirovljen, a naš će novi zapovjednik stići linijskim brodom. Manners vodi sa sobom i Toniju, iako je djevojčici žao rastati se od Gideona. Bivši će joj kapetan pokušati naći pravi dom.

Dok smo čekali na dolazak broda, Gideon se lomio između nestrpljena i olakšanja. Srce ga je boljelo pri pomisli da će se rastati od tog djeteta. Bit će da mu je ta djevojčica bila jedino prisno biće za ovih pet desetljeća koliko boravi u bazi. U drugu ruku, bilo mu je drago što će mala ubuduće živjeti u boljim uvjetima. Nestrpljivo je očekivao brod koji će dopremiti dijelove opreme za njegov pronalazak, a koje je naručio još prije godinu dana.

Vrijeme ponekad prolazi vrlo sporo na postaji Ugasle Zvijezde. Malen je to svijet i potpuno odijeljen. Ova je baza zapravo zastarjela ratna raketa, nesposobna za let u sklopu suvremene flote. Sad je to samo zarđala metalna ruina duga sedamdesetak metara. Prostor na palubi i u unutrašnjosti je ograničen, u kabinama je tijesno, a nema ni uređaja za skretanje i manevriranje.

A izvan vrata baze prostirao se nepregledan prostor. Pogled je odatle bio upravo kobno širok i najstrašnije se doimao u cijeloj galaksiji. Velika Nebula zastirala je svemirski svod poput kakvehobotnice plamenih krakova. Beskraj, u kojemu ključa uzavrelo plameno more, a kovitlajuća ga je struja sa svih strana dodirivala svojim užarenim ticalima.

Nezamislivi beskraj, u kojemu se čini kao da će ona plamena ticala ščepati Ugaslu Zvijezdu. To divovsko ohlađeno sunce doima se prema plavkastome plamenu poput male nacrtane okrugle ploče. Tamna površina istočkana je mračnim gri. mizom. To su zapravo golema jezera rastopljene lave, jer Ugasla Zvijezda nije još sasvim mrtva.

Ubitačna struja mnogobrojnih meteora i oblaci užarenih plinova čine oko Velike Nebule Oriona nepremostivu zapreku za međuzvjezdane letove. To je ujedno i najveća zapreka takve vrste u cijelom svemiru. Svjetlosti, brzoj trista tisuća kilometara u sekundi, potrebne su tri pune godine da prevali taj prostor.

Ali, ipak, postoji nešto što omogućava promet. To je Orionov prolaz. Tu nema ni meteora ni užarenih plinova jer na njih djeluje snažna gravitacija Ugasle Zvijezde, koja u obliku golemoga tamnog sunca vreba poput crnog pauka na osvijetljenoj mreži Velike Nebule. Nemoguće je oduprijeti se toj nevidljivoj sili što privlači i sve smrskava na svojoj površini.

Nijedan brod dosad nije posjetio Ugaslu Zvijezdu. Nijedna se raketa ne bi mogla lansirati s njene površine, toliko je snažna njena gravitacija. Na njenoj bi površini čovječje tijelo težilo više od stotinu tona. Dovoljno jaka sila da zdrobi sve kosti, i da s njih strgne meso i sažme ga u tekućinu poput vode. Strašno je i pomisliti na to.

Postaja, opskrbljena snažnim elektronskim motorima kako bi se oduprijela gigantskoj privlačnoj sili golemog sunca što se gasi, služila je za međuzvijezdane letove kroz Orionov prolaz. Dužnost njene posade bila je između ostalog, da prati i bilježi gustoću meteora i njihove putanje, kako bi preko fotofona obavještavala letjelice o najsigurnijem području za let. U slučaju potrebe pomagala bi letjelicama koje bi se našle u opasnosti.

Na tome malom metalnom svijetu vrijeme je prolazilo sporo. U usporedbi s golemim umirućim suncem i postojanoj plamenoj divoti Velike Nebule baza je izgledala malena kao zrno prašine.

Napokon je stigao »Bellatrix«. I sad smo, zbog duga čekanja što je trajalo tjednima, iznenada zapali u neku glupu zbunjenost.

»Bellatrix« je bio nov brod, triput veće nosivosti od naše rakete, i redovno je saobraćao Orionovim prolazom. Naši momci uvijek bi se rado koristili prilikom i popeli bi se na brod. Uživali su u prostranim odajama, u kozmopolitskome ugođaju što je vladao na letjelici, te bi rado i pročavrljali s putnicima.

Vance, naš stručnjak koji je rukovao fotofonskim uređajima vratio se s jednom zanimljivom vijesti. Bio je razgovarao s jednim putnikom, prikovanim za invalidska kolica i glave omotane zavojem. Taj mu je čovjek rekao da »Bellatrix« među tovarom nosi i

vrlo dragocjenu pošiljku urana u šipkama, te da su brodski oficiri upozoreni da budu oprezni zbog Skala Doona, gusara koji tjera svoj razbojnički posao tu među zvijezdama.

Nije, dakle bila osobito velika novost upozorenje na oprez zbog Skala Doona. On je bio jedan od posljednjih pljačkaša u međuzvijezdanom prostoru. Uz to je bio na zlu glasu i drzak. Već je puna tri desetljeća strah i trepet za pošten svijet. Neobično lukav, nadmudrivao je svoje progonitelje, a nije se ustezao ni od nemilosrdnih i okrutnih čina kako bi uništio protivnike. Dobro je poznavao sve putove u svemiru, sve labirinte i prolaze, a znao je spretno zaobići i užarene predjele Velike Nebule. Najčudnije je to, da su ljudi govorili o njemu s nekom vrsti divljenja i priznanja, iako je to posljednje što je zavrijedio.

Gideon Clew i mala Tonia Andros oprostili su se na ulazu u brod. Djetinje su pametne oči bile iskreno tužne kad ju je kapetan Manners odveo unutra. Gideonov šušketavi glas bio je promukao od žalosti. Potom je starac otišao teška koraka da bi preuzeo pošiljku željno očekivanih dijelova opreme za svoj izum.

Uskoro se iskrcao novi zapovjednik baze, kapetan Clive Kempton. Bio je to zgodan, visok, mlad čovjek, odjeven u besprijekorno urednu bijelu uniformu s oznakama naše postaje. Obrazi su mu bili mršavi, a izraz lica službeno strog. Odmah smo ocijenili da je riječ o čovjeku koji vrlo ozbiljno shvaća povjerenu dužnost, i da propise drži više nepovredivim nego bi trebalo. Možda se podsvjesno bojao ukora ili kritike pretpostavljenih.

Na postaji je vladala kratkotrajna vreva, dok su se istovarile pošiljke, među kojima i čelične boce s kisikom te bačve s pogonskim gorivom za naše generatore. Potom priprema za polazak, pozdravljanje mahanjem uz povike i želje za sretan put. Vrata su pažljivo zatvorena i »Bellatrix« je otišao.

Mi, posada svemirske baze, ostali smo opet — tako smo bar mislili — u očekivanju da nam za nekoliko tjedana dođe novi brod, leteći između plamtećih bedema Orionova prolaza. Nitko nije ni slutio da ćemo ubrzo opet ugledati ovaj linijski brod, i to, pod žalosnim okolnostima.

Hume, pomoćnik zapovjednika postaje, bio je s novim, kapetanom u njegovoj kabini na mostu, kad je Gideon oklijevajući došepesao unutra. Na licu mu je titrao osmijeh pun nade.

— Kapetane, je li dopušteno? — upita on šušketavo i malo bojažljivo.

— Što želite? — Kempton će žestoko. — Kako vam je ime?

Kempton nije kanio biti neuljudan. On je samo preozbiljno shvaćao svoj položaj zapovjednika baze. Neodređeno, slijepo neprijateljstvo i nadzemaljska sila Velike Nebule i gigantske Ugasle Zvijezde kao da su već ostavile trag u njegovoj duši.

— Ja sam Gideon Clew, kapetane. Pronašao sam štit protiv gravitacije. Upravo sam montirao posljednje dijelove sklopa koji su mi dopremljeni brodom »Bellatrix«. Htio sam zamoliti dopuštenje da se koristim strujom iz generatora kako bih iskušao izum. Morao bih izvršiti prvi pokus.

— Što kažete? Štit protiv gravitacije?

— Na tome sam radio godinama — uzvrati Gideon ozarena lica.

Možda ga Kampton nije slušao zbog šušketanja već iz radoznalosti. Međutim, onako uzbuđen, starčić je počeo još više šušketati, tako da je nesvjesno izazivao i sažaljenje i smijeh. Novi kapetan Kampton bio je još mlad i neiskusan; nije znao da su propisi stvoreni zato da bi se mogli kršiti.

— Koliko vam je potrebno energije za taj pokus? — upita starca.

— Dvjesta tisuća kilovatsati, kapetane.

Kempton, zapanjen, pogleda upitno svog pomoćnika Humea.

— Pa, to je cjelokupna snaga naših generatora, čovječe!

— Znam, kapetane. Ali, potrebno mi je samo nekoliko minuta...

— Uostalom, tko ste vi? — prekine ga Kempton.

Gideonove krupne plave oči gledale su kapetana zbunjeno i molećivo. Tada progovori Hume i objasni kapetanu starčev položaj na postaji.

— I sami znate da je protupropisno što se još uopće nalazite u bazi — Kempton će na to. — Morate se pripremiti za napuštanje postaje, Clewe. Otići ćete čim se vrati brod. Ne razumijem kako su vam mogli dopustiti da kao umirovljenik ostanete ovdje.

— Ali, kapetane, struja...

— Moram odlučno odbiti vaš neobični zahtjev. Shvatite da ovo nije nikakvo zabavište. Ni dom za starce!

Ozbiljne, sjajne oči zabrinuta starca Gideona dugo su i netremice promatrale kapetanovo lice. Potom su počele treptati, a Hume opazi kako se niz naborano lice kotrljaju dvije suze.

— Razumijem, kapetane — prošapće Gideon ali ostane na mjestu.

Kempton i Hume sada obrate svu pažnju na astrografske karte, ispitujući mapu na kojoj je bilo ubilježeno kretanje plamenih struja iz kojih je prema komandnom mostu zračila zelenkasta svjetlost. Kempton je zacijelo zaboravio na prisutnost starog Clewa koji je i dalje stajao i žmirkao očima. Poslije desetak minuta, on opet progovori:

— Kapetane, molim vas...

— Što? Oh, zar ste još tu? Što je sad?

— Kapetane! — Gideon se pribere — vi me, čini se, niste razumjeli. Ja sam na svome pronalasku radio skoro pedeset godina, skoro od svog dolaska na postaju. Ova se Ugasla Zvijezda nalazi preblizu. Nabavio sam knjige o elektronici. Zdušno sam ih proučavao, kapetane... Ljudi dolaze ovamo i odlaze, posada se mijenja. Čak i mehaničari ostaju ovdje samo šest godina jer je gotovo nemoguće izdržati dulje u ovoj osami. Evo, ja sam ostao punih pola stoljeća, kapetane, da bih radio na svom izumu. Sad je on napokon dovršen. To je elektroničko polje, zastor iona koji se, raspršeni, suprotstavljaju gravitaciji.

Kempton se nasmije. Nije namjeravao biti zloban, ali Gideon je toliko šušketao, dok je to izgovarao, da se više nije mogao svladati. On primijeti kroz smijeh:

— Ali, čovječe, gravitacija nije obično zračenje! To je napon u eteru, čiji luk...

— Znam, kapetane, to je jedna od teorija. Ali, ja imam dokaz da je to zračenje u okviru subelektronskih čestica...

Kempton se iznenada ražesti. Ljut je bio i na sebe što se maloprije nasmijao.

— Ionako ćete morati to napustiti. Nemamo goriva da bismo ga razbacivali na nerazumne pokuse.

On se ponovno nagne nad razastrte mape. Gideon se zbunjeno uputi prema vratima. Lice mu je od silna uzbuđenja bilo orošeno znojem. Nimalo nije lako napustiti ono što je mukotrpno stvarao gotovo cijeloga života. Radio je, planirao i sanjario sve do ovog trenutka.

Kod vrata se ipak okrene i opet zašušketa:

— Ali, kapetane!

— Što je? Što još hoćete? — upita Kempton razdraženo.

— Kapetane, riječ je o maloj Toniji Andros. Tu smo djevojčicu izvukli iz ostataka smrskanog broda. Kad se moj izum pokaže uspješnim, ja ću to dijete usvojiti...

— Žao mi je, Clew, vrlo sam zauzet — Kempton mu glavom pokaže prema vratima.

— Dobro, kapetane.

Gideon žmirne i polagano se okrene. Uhvati kvaku i stisne je staračkim prstima.

— Čekajte! — čuo je Kemptonov reski glas i okrenuo se. Žalosne plave oči bijesnu nadom.

— Molim? — upita potiho.

— Pretpostavljam da u svojoj kabini imate gomilu raznih naprava i starudija. Nastojte to raščistiti i ukloniti što prije. Želim da tamo nakon vašeg odlaska ostane red.

— Ali, kapetane... ne mogu nikako uništiti svoje vrijedne naprave. Ja sam star čovjek. Nikad neću skupiti dovoljno novca, a niti ću imati prilike da sve počnem iznova. On, zar ne shvaćate moj položaj?

U starčevim je očima bilo nečega što je smekšalo Kemptona.

— Dobro, dobro — reče odjednom. — Naložit ću Colinu da vam dade struju. Ali samo na pet minuta! Nije trebalo ni toliko, jer je ovo što činim protupropiisno!

Gideonovo se lice razvedri, a plave očd bijesnu od zadovoljstva.

— Sada idite i iskušajte svoj izum — otpremi ga Kempton i doda: — Nakon toga izbacite to smeće iz kabine.

Gideon se izgubi, a malo zatim ugase se na pet minuta sva svjetla u postaji. Za to su vrijeme zastali svi elektronski motori i

nestalo je nesmiljene gravitacije Ugasle Zvijezde.

Za tih je pet minuta Gideon bio prezaposlen u svojoj kabini. Ovdje je bilo toliko raznih uređaja da je u prostoriji jedva bilo mjesta i za njega. Transformatori su brujali, a dugačka zrakoprazna cijev koju su mu dopremili brodom »Bellatrix« zasvijetljela je blijedom svjetlošću. On okrene prekidač na koji je bila spojena jedna od elektroda. Istog trenutka, žica što je vodila do metalne površine baze, bljesne zelenoplavičastim plamenom.

U trenutku kad je privlačna snaga Ugasle Zvijezde bila poništena, Gideon osjeti kako se postaja zatresla. Starac krikne od zadovoljstva. Bio je to konačan uspjeh nakon pedeset godina uporna rada. Može se ponositi ovim što je postigao poslije toliko vremena! Plop!

Čuo je taj prigušen zvuk. Ozarena lica, Gideon se osvrne, Zelenoplavičasti plamen nestane sa žice i one dugačke cijevi. Nakon toga bljesne druga cijev i odmah se zatamnje.

— Kapetane! — dovikne on slavodobitno prema zapovjedniku. — Jeste li osjetili veliku promjenu na postaji kad je moj elektronički štit prekinuo privlačnu snagu Ugasle Zvijezde?

— Nisam, na žalost, ništa osjetio. A sad vas podsjećam na našu pogodbu. Struju ste dobili za pokus, i sad morate rasklopiti uređaje kako biste zajedno s time otišli odavde brodom »Bellatrix«.

— Ali, kapetane, ja znam...

Kempton se okrene u stranu i priđe elepsografu. On je još mlad čovjek i sav je obuzet svojom novom odgovornosti zapovjednika postaje. Uz to, nije ni shvaćao koliko ovome starcu znači taj izum.

Bistre i razborite oči počele su ubrzano žmirkati. Drhtavih ruku i nogu, Gideon nespretno krene prema vratima. Kad je izišao iz kapetanove sobe umorno se nasloni na zid i ostane dugo na mjestu. Bio je teško razočaran i ogorčen. Ovoga trenutka nije želio nikoga vidjeti.

Brod »Bellatrix« bljeskao se u daljini kroz plameni tjesnac Orionova prolaza i još je bio preko fotofonskog sustava s nama u vezi. Stigao je osobni poziv za Gideona Clewa, i stoga Vance, naš vezist, pošalje poslužitelja da pronađe starca.

— Oho, poziv za mene? — zašušketa on vrlo iznenađen kad je ušao u kabinu za fotofoniju. Ovo mu se desilo zacijelo prvi put u

pedeset godina službovanja.

Vance ga posjedne za projekcijski ekran i uskladi odgovarajući val na primopredajniku za fotofonske razgovore. Kad se slika dovoljno izoštrila, na ekranu se pojavi mala Tonia.

— Oh, djedice! — usklikne djevojčica drhtavim glasom od dragosti i uzbuđenja, zatim potrči naprijed, ali ubrzo izađe iz vidnog polja i izgubi se s ekrana.

— Što je, Tonia? — starac će nasmiješen.

Vance i njegovi pomoćnici uložili su sve svoje umijeće kako bi ponovo uspostavili vezu. Bilo je to vrlo teško zbog iznenadnih nepogoda u međuzvjezdanom prostoru, ali nakon minutu ili dvije veza je opet bila uspostavljena.

Mali lik bio je opet na ekranu. Stajala je zbunjeno, raširenih očiju, i gledala starca ozbiljnim pogledom.

— Oh, djedice! — uzdahne ona. Uvijek je starca nazivala »djedicom«. — Vrlo sam usamljena! Zamolila sam ih da mi omoguće razgovor s vama. Željela bih da dođete i da ostanete uz mene. Molim vas, dođite. Hoćete li? Obećali ste mi da ćemo biti zajedno čim završite pokuse. Molim vas, požurite!

Gideon sklopi čvornate ruke, a plave mu se oči orose.

— Ne, Tonia — prošapće on. — Žao mi je, ali zasad je to nemoguće... — Starcu se stegne grlo. Niz obraze mu se opet skotrljaju dvije krupne suze, ali on se ne obazre na to. — Ne, Tonia — ponovi hrapavim glasom. — Moji pokusi... neće nikad biti dovršeni. Osim toga, Tonia, ja moram... moram otići s postaje...

— Ali, djedice — djetinji je glas zvučao potresno. — Vi ste mi obećali da ćemo opet biti zajedno!

— Tonia! — Gideon se gušio brišući suze. — Tonia, održat ću obećanje... usprkos svemu! Doći ću za tobom!

Djevojčica se nasmije sretno. Starac je zamagljenih očiju jedva vidio njezin lik na ekranu.

— Do viđenja, djedice! — usklikne Tonia. — Čekat ću vas!

— Zbogom, Tonia — prošapta Gideon. Htio je reći još nešto, ali slika nestade s ekrana i veza se prekine.

* * *

Nije prošao ni sat poslije tog razgovora, a zvono za hitni poziv opet odjekne u Vanceovoj kabini.

Kad je uspostavio vezu, ugleda na ekranu svoga kolegu s broda »Bellatrix«. Već na prvi pogled Vance shvati da se tamo nešto događa. Čovjek je bio bez službene kape, zbunjena i preplašena lica. a pogled mu je odavao očaj. Vance opazi da je bijela uniforma njegovoga kolege razderana; jedan je rukav bio istrgnut iz ramena i nalazio se na tlu, zgažen i krvav. Usne su mu se nervozno trzale i Vance shvati da je čovjek izgubio glas od straha i zaprepaštenja.

— Priberi se malo! — dovikne mu Vance. — Što se to događa kod vas na brodu?

— Dođi... — proštenje onaj bez daha. — Za ime svijeta! Ubili su kapetana! Dođite!

Vanceu dopre do ušiju tresak u vrata i nečiji povici. Ranjeni se vezist okrene i sa stravom u očima zagleda u trojicu napadača što su banuli u kabinu. Svi su držali u rukama blještave ionske igle. Vezist je stajao zureći u njih. Tresao se onako bespomoćan, a krv mu je lila iz ramena.

Vance odmah prepozna vođu trojke. Na licu je imao obilježje, opisano u novinarja i na svim tjeralicama: nije imao nos; vidjela se samo modra brazgotina na mjestu gdje je nekad bio, i na njoj dvije rupe umjesto nosnica.

Skal Doon! Svemirski gusar! Strah i trepet međuzvjezdanih prostora!

— Pozivaš orlove, je li tako? — upita uplašenog vezista. Glas mu je bio tanak i.oštar. Vanceu se učini da je taj glas jednom već čuo, iako dobro ;ma da nikad nije vidio tog razbojnika. — Javljaš im da je tu Skal Doon?

Gusar pritisne otponac ionske igle iz čijega vrha suknu plavičaste zrake. Vezist poskoči uvis i uzdignutih se ruku vrišteći poče vrtjeti. Jadniku je lice u tren oka spaljeno, ali je trajalo gotovo punu, gadnu minutu prije no što se srušio.

Skal Doon je promatrao žrtvu koja se pretvorila u drhtavu hrpu na tlu. Potom baci pogled prema ekranu zureći u Vancea. Taj nikad neće zaboraviti razbojnikove oči. Bile su krupne, svijetlosmeđe, blage i nježne — kao u žene.

— Dakle, naš te je prijatelj pozvao, je li? — gusar upita Vancea

tankim, vrištavim glasom. Istovremeno udari nogom vezista, čije je tijelo još koji trenutak podrhtavalo. — No, možda si vidio dovoljno da možeš zaključiti što se dogodilo orlovima koji su grabežljivo nasrnuli kako bi ščepali Skala Doona!

Vanceu je uistinu bilo dovoljno. Smučilo mu se od prizora na ekranu. Blage smeđe oči čudno su se osmjehivale gledajući ga netremice. U tome je pogledu bilo i poruge i zlobe i lukavosti. Odjednom iz ionske igle opet bijesnu, ovaj put prema ekranu, koji odmah pobijeli.

Vance tek sada prepozna kričav glas. To je bio, nema sumnje, glas čovjeka u invalidskim kolicima, s kojim je razgovarao na »Bellatrixu«. Glas čovjeka koji je s porugom govorio o — Skalu Doonu!

»Bellatrix« nije bio ratni brod. Njegovo jedino oružje bila je dugačka torpedna cijev. Montirana — kakve li ironije — kao zaštita baš protiv toga pirata koji je osvojio brod!

A oružje na postaji bilo je već zastarjelo. Sastojalo se od četiri raketnotorpedne cijevi, te od elektronskoga bacača užarenih zraka, ali mogli smo lako uništiti kakav linijski brod. Međutim uništavanje nije bila naša namjera, jer smo morali uzeti u obzir da je na »Bellatrixu« i nekoliko stotina putnika.

— Moramo ga otjerati, a da ne oštetimo brod — reče Kempton Humeu i doda: — Nadam se da im torpedna cijev nije ispravna.

— Doon će se ipak snažno oduprijeti — primijeti Hume. Na postaji smo imali jake elektronske motore kojima smo se neprekidno borili protiv gravitacije Ugasle Zvijezde. Unatoč toj snazi, trebalo je prilično mnogo vremena da dostignemo brod koji je izmicao. Tek nakon deset sati uspjeli smo mu se približiti dovoljno da bismo zapodjeli bitku. Poslije duge i napete neizvjesnosti, bila je to žustra i zbunjujuća akcija.

U trenutku kad je s postaje ugledao brod »Bellatrix« kao srebrnu mrlju što leti između bijelih magličastih zastora Velike Nebule, stari Gideon dotrči pun nade do Kemptona.

— Kapetane! Što želite da ja preuzmem na sebe, u okršaju koji će ubrzo početi?

Od silne želje da se oslobodi oteti brod, starčeve su okrugle oči sjale poput žeravica.

— Samo vi ostanite u svojoj kabini, Clewe. Posada je i bez vas kompletna!

— Ali, kapetane! — poče Gideon prosvjedovati. — Tonia! Moram pomoći da je spasimo! Ona...

— Idite dolje u svoju kabinu, Clevve! — ponovi Kempton oštrije.

Zajapureno starčevo lice postade tužno, oči izgube maloprijašnji sjaj, i on izađe gotovo teturajući iz zapovjednikove kabine.

Kad se naša postaja približila, Doon otvori vatru.

Prvoj smo raketi umakli zahvaljujući brzom skretanju u stranu. Drugu i treću uništili smo napol puta do nas elektronskim zrakama. No, četvrta projuri u klizajućem letu pokraj periskopa i tresne o nas u samu sredinu. Postaja se od eksplozije opasno zatrese, kao da će posrnuti. Krhotine berilijskog čelika prskale su u unutrašnjost brzinom i snagom metaka. Trenutak zatim naš je dragocjeni zrak počeo šištati kroz pukotine, dok je izvana naglo prodirala hladnoća koja ns je ledila do kosti.

Colin, naš glavni inženjer, ležao je mrtav. Ubila ga je krhotina oplate. Hale, njegov zamjenik, požuri s dvojicom pomoćnika i poče začepljivati nastale rupe.

Zadatak nije bio nimalo lak. Jedan pomoćnik pri tome ubrzo nastrada. Primakao se preblizu ovećoj rupi i nagli ga je prodor zraka izbacio u strašnu smrt u međuzvjezdanom prostoru. Iako su Hale i preostali pomoćnik zatvorili gotovo sve manje rupe i napukline, zrak je i dalje izlazio. Stanje je već postajalo kritično.

Osim toga, generatori su ostali neko vrijeme bez nadzora i opsluživanja, i to baš u trenucima kad nam je električna energija bila najpotrebnija. Postaja je brzo dostigla brod »Bellatrix«, i Kempton očajnički dovikne kroz cijev za izdavanje zapovijedi:

— Za ime svijeta, Coline, daj mi pogonsku struju prije nego što ispale još koju raketu na nas!

Ali, inženjer je bio mrtav. Preživjeli momci iz njegove skupine bili su prezauzeti nastojanjem da postaji osiguraju prijeko potreban tlak.

Odjednom generatori opet prorade, i plavkasta munja još jednom bljesne prema detonatoru. Ona dodirne otvor cijevi

raketnog torpeda, ali sama je cijev već bila masa rastaljena metala. Uništila ju je ona četvrta raketa s broda »Bellatrix«.

Iako je i Skal Doon ostao bez svoga jedinog oružja, nije se smatrao pobijeđenim. I ovaj se put posluži lukavstvom koje ga je tako često izvuklo iz škripca. Opet će on biti najmoćniji čovjek u ovim prostorima. Brod oprezno promijeni pravac i poleti u širokom luku. Potom zaroni dolje prema Ugasloj Zvijezdi.

— Spušta se u pravcu zvijezde! — krikne Hume zaprepašteno. — On će se radije smrskati nego da se preda!

Kempton je šutke i s velikom pažnjom promatrao kroz dalekozor let srebrnastog elipsoida kakvim se brod sada činio. Malo zatim, naglo se okrene prema Humeu.

— Ne, ne, Skal je lukaviji no što misliš, Hume. On se najprije namjerava ubaciti u zvijezdanu orbitu, zatim se odlijepiti od nje.

— Okretat će se? Kako...

— Brod »Bellatrix« je već u paraboličnom kruženju. Leti poput kakva kometa. Pojurio je dolje prema zvijezdi, ali će naglo zaokrenuti u njenoj blizini i ponovo odjuriti u stranu. A to će svakako učiniti ako ga ne spriječimo.

— Zar polazimo za brodom?

— Naravno. Progonit ćemo ga, i kotvama se učvrstiti o brodski bok. »Bellatrix« nema više oružja. Ako se Skal ne preda, jurišat ćemo kroz vrata, ili probiti rupu na boku.

On baci pogled na barometar, a na licu mu se pojavi zabrinutost.

— Nihova nas je posljednja raketa dovela u kritičan položaj. Propali smo ako se ne ukrcamo na »Bellatrix«. Tlak se već spustio, a zraka imamo još najviše za tri sata.

Srebrna mrlja, kako smo vidjeli brod, jurila je svom Brzinom prema Ugasloj Zvijezdi. Kempton je kroz dojavnu cijev povremeno vikao, tražeći sve više pogonske snage. Nikakav mu glas nije odgovarao, ali generatori su radili sve snažnije.

»Bellatrix« je bio od nas udaljen samo nekoliko milja. Iznenada je počeo neobično i vratolomno manevrirati kako bi uzmakao. Ali raketa, laganija i sa snažnijim motorima, sve mu se više približavala.

Brod se odjednom okomi na nas s očitom namjerom da se zabije u raketu i da se oboje smrskaju. Kempton se prodere u cijev. Oštra zapovijed je istog trenutka izvršena i raketa izbjegne sudar.

Odmah se začula i druga zapovijed. Teška magnetska kotva pojuri s katapulta prema brodu, vukući za sobom čvrsto metalno uže. Kotva prione uz trup kao da je zavarena za brod.

»Bellatrix« se neko vrijeme trzao i otimao poput uhvaćene srebrne ribe. Ali, iako manja, raketa je spretno držala brod, ne dajući mu da se otrgne ili da presiječe uže. Polagano ali odmjereno i oprezno, brod i raketa bili su povezani i drugom metalnom užadi.

Iz brodskih motora naposljetku prestane izlaziti purpuran i fluorescentan plamen. Raketa i brod zajedno su padali prema crnoj, crveno istočkanoj površini Ugasle Zvijezde.

Iz pukotina na oplati rakete neprekidno je izlazio zrak. i već se jedva moglo disati. Posada, prezauzeta na svojim radnim mjestima, dahtala je od nestašice zraka.

Kempton nas sve pozove na komandni most i naloži nam da odjenemo svemirske kombinezone. Tada nam svakome dade ionske igle i ostalo oružje kojim ćemo se, bude li potrebno, probiti i kroz brodski oklop.

— Coline — dovikne on kroz cijev — dovedi svoje ljude na gornju palubu. Napast ćemo ih iznenada.

— Ovo nije Colin — odgovori mu šušketavi glas.

— Tko je to... Clew? Pa, tko vas .,.

— Colin je poginuo, kapetane. Ja se brinem o generatorima. Radio sam to punih četrdeset godina!

— Dobro,. Clewe — Kemptonu je glas bio hrapav. — Dođite i vi gore odjeveni u svemirski kombinezon.

Pet minuta kasnije, provlačilo se nas jedanaest kroz udubinu što je nastala između rakete i broda. Bili smo prilično nespretni u zrakom napuhanoj odjeći, ali naoružani do zuba. Ovako paklenski tešku i opasnu vožnju čovjek ne bi mogao ni zamisliti. Jedanaest nabubrelih prilika vezu se rukama duž čeličnoga konopa na brod koji juri svemirskim prostorom. U pozadini se nalazio plameni zid Velike Nebule i zlokobna tmina površine Ugasle Zvijezde.

Odjednom se dogodi nešto neočekivano... nešto strašno.

Glavna se vrata broda »Bellatrix« naglo rastvore i kroz njih navre mnoštvo ljudskih prilika. U prvom smo trenutku pomislili da su to gusari pojurili kako bi odbili naš napad. Međutim, ovi ljudi nisu na sebi imali svemirsku odjeću.

Bili su iz broda izbačeni pomoću snažne zračne struje, a u zrakopraznome prostoru u trenu su se izobličili u čudne, nabreknute nakaze. Ali na naš užas, nisu odmah poumirali. Raspršenim uokolo po međuzvjezdanom prostoru, tim su jadnicima lica bila unakažena strašnom agonijom.

Zvjerski ubojica umorio je groznom smrću ove nemoćne putnike. Sada smo se još brže verali u žarkoj želji da stignemo do vrata prije no što se opet zatvore. Bili smo do krajnosti potreseni i ogorčeni. Vapili smo za osvetom nad onom gusarskom zvijeri.

Čudno — i zloslutno: našem ulasku u brod nije pružen nikakav otpor!

Kad smo oprezno otvorili unutarnja vrata, dočekao nas je osobno Skal Doon. Bio je sam, i očito nenaoružan. Na licu mu je titrao nekakav čudni, neodređeni osmijeh, a bistre smeđe oči gledale su nas podrugljivo.

— Skale Doone! — zaurla Kempton na njega. — Ti ćeš odgovarati zbog ovako okrutnog umorstva nevinih putnika!

— Ali, dragi kapetane — odvrati mu mirno gusar — ono su bili moji ljudi! I tu nemate što da mi zamjerate!

— Tako? A putnici...

— Nikome nije pala ni vlas s glave. Svi su na sigurnome, u kabinama. Svoje sam ljude izbacio iz broda u znak milosrđa.

— To mi moraš malo bolje pojasniti — uperi Kampton u gusara ionsku iglu.

Doon se i dalje osmjehivao, a potom odgovorio tankim, kričavim glasom:

— Čini se da ste prozreli moj plan, kapetane. Želio sam ući u paraboličnu putanju oko Ugasle Zvijezde.

— Da. To je jednostavan trik.

— Kad sam vidio da me slijedite, bilo mi je jasno da ste shvatili moju namjeru. No, čim ste ščepali brod onim čeličnim užetom, osjetio sam da sam izgubio igru. Bio sam prisiljen smisliti drugi

način bijega. Stoga sam u jednom trenutku promijenio pravac broda.

— Što? — upita Kempton. — Što si učinio?

— Uvjerit ćete se uskoro i sami kamo leti brod. A kako bih bio siguran da me nećete u tome spriječiti, uništio sam brodske motore, a na generatorima sam izazvao kratski spoj, uslijed čega su pregorjeli.

— A tvoj bijeg? Kako misliš utećiti?

— Bili ste svjedok bijega mojih ljudi. Ja ću sad utećiti za njima. Ali, moje djelo, vidjet ćete i sami, živjet će čak i poslije mene.

Doon iznenada stisnu vilice. Toga mu se trenutka nešto zdrobi među zubima. Još nasmiješen, pirat ispljune krhotine stakla i krv.

— Sretan put, kapetane, i dobra vam vožnja do... Ugasle Zvijezde!

Gusar podigne ruku do oboda svoje kape, ironično pozdravi, i sruši se poput klade, tresnuvši licem o tlo.

U nekoliko mahnitih minuta provjerili smo sve one kvarove koje je naveo. Putnici su bili čvrsto pozatvarani u kabinama. Strojevi su bili oštećeni i uništeni bez ikakve mogućnosti popravka. Hume i Kempton požure na komandni most.

»Bellatrix«, ustanove oni, juri zaista prema Ugasloj Zvijezdi, putem što se završava samo — katastrofom. Doon će u svome porazu ipak pobijediti. Iz paraboličnog leta skrenuo je brod prema onome golemom, crnom suncu. Da, da! Njegova nedjela živjet će i poslije njega!

Jedan jedini pogled na graviskop, gravitacijski detektor, uvjeri Humea da je propast broda neizbježna. Igla je već na samome kraju brojčanika. Čak i da su motori ispravni, brod više ne bi ni uz krajnji napor svladao ovu strahovitu privlačnu snagu.

Čim su momci oslobodili putnike, Tonia Andros, neozlijeđena, žumo potrči po palubi. Ubrzo pronađe Cideona i snažno ga zagrli. Starac se sagne i pogladi je po kosi, gledajući tamne, pametne i radosne oči.

Uto naiđe zabrinuti Hume. Vraćao se upravo s komandnog mosta i donio ružne vijesti. Rekao je da padamo prema Ugasloj Zvijezdi i da nas očekuje zla sudbina.

Gideon podigne djevojčicu, držeći je neko vrijeme čvrsto u naručju, potom je lagano spusti.

— Oh, oh, Tonia — prošapće on. — Nešto sam potpuno zaboravio! Moram se nakratko vratiti na našu raketu. Dotad će naš bivši kapetan Manners pripaziti na tebe. Idi i potraži ga, dijete.

On blago gurne djevojčicu da učini što joj je rekao, i odmah požuri prema izlazu. Hume pođe za njim i upita ga:

— Nećete valjda na raketu, CIewe? Ona je za nas mrtva! Tamo više nema zraka!

Starac malo zastade, a njegove tužne oči pogledaju prema zbunjenoj djevojčici.

— Da, idem onamo — uzvrati on šušketavo. — Moram otići. Moram radi nje!

Clew opet odjene svemirski kombinezon, i Hume ga pusti da izađe.

Kad se opet našao na raketi, zrak je na njoj bio već vrlo razrijeđen i hladan. Posvud se nahvatao plavičast sloj leda koji se prelijevao poput bisera. Do ušiju mu je dopirao slab, piskav zvuk koji se potom gubio u svemiru.

On posegne prema zatvaraču za zrak. Na kombinezonu je imao mali spremnik s komprimiranim zrakom koji će mu biti dovoljan za jedan dobar sat No, ruke u debelim rukavicama nisu mogle obaviti namijenjen i delikatan zadatak.

Preostao mu je samo jedan sat za ono što je namjeravao učiniti. Teško je disao već sada, a što dalje bit će sve teže.

Krenuo je prema prednjem dijelu rakete, ali uz veliki napor. Dahtao je i osjećao bol u plućima, a trebalo je još mnogo toga obaviti kako bi pedesetogodišnji trud napokon bio okrunjen uspjehom.

Sintetski je zrak još malo šištao iz porazmještenih boca, ali je gotovo isto toliko odlazilo kroz pukotine nastale od one proklete četvrte torpedne rakete što je bila ispaljena s »Bellatrixa«. Što je najgore, boce će se vrlo brzo isprazniti. A hladnoća je sve jače stezala i izazivala još više teškoća.

Nekoliko je trenutaka stajao teško dišući. Drhtao je u svojoj kabini među hrpom aparata i neobičnih uređaja. Osjećao je čak u

grlu kako mu srce uzbuđeno kuca. Gledajući poznate i drage sprave, suze mu zamagle oči. Tvorevine dugogodišnjeg mučnog rada doimale su mu se sada kao žive.

Žurno se prenuo iz tužne sjete. Mora sad pokušati. Ugasla Zvijezda ne smije uništiti njegov izum. A ni malu Toniju!

Drhtavim rukama Gideon započe posao. Prvo skine s njezina postolja dugačku vakuumcijev i otvori hermetički zatvarač. Kad je cijev usisala u sebe ledeni zrak kabine, odvrne dno da bi pregledao do koje je mjere bila oštećena.

Tanke žice sekundarne elektrode bile su pretopljene u srebrnaste kuglice i razasute po žicanoj mrežici. On poče skupljati kuglice u svoje drhtave, čvornate, stare ruke, i proučavati ih. Pokušavao je ustanoviti razlog ovome otapanju žica. Strpljivo je pretraživao i ispitivao.

Čak i kad je mirno stajao morao se boriti za zrak. U glavi mu je bubnjalo. Svemirska je hladnoća počela prodirati u kabinu. Gideon Clew je drhtao. Bio je sam protiv ljute hladnoće u zrakopraznome prostoru, i protiv nemilosrdne gravitacije Ugasle Zvijezde. No, sad nije bilo vremena za zdvajanje.

Napokon je otkrio u čenuTje problem Spiralna je nit morala biti dulja, a žičanu mrežicu treba postaviti malo unatrag. Mala i jednostavna preinaka.

Pronađe kolutić tanke žice i alat za precizne radove, te počne popravljati. Išlo je prilično lako, ali mučno će biti ponovo namjestiti dugačku zrakopraznu cijev. Beskorisna je ovako sa zrakom u njoj, a nema crpku niti bi imao vremena da je upotrijebi.

Spirala i žičana mrežica bile su već pripremljene i sada treba dno cijevi ponovo naviti na nju. Tek tada mora smisliti kako će iscrpsti zrak iz vakuumcijevi. Već zapravo zna kako će to uraditi. To je teško i opasno, ali brzo je izvedivo.

Žurno, koliko je god mogao ukočenim rukama, gurne u cijev metalni zatvarač. Potom pronađe svoje rotacijsko svrdlo i stade bušiti vanjski zid kabine.

Taj zid je bio od berilijeva čelika debljine desetak centimetara. Kada to prosvrdla, doći će do vakuuma koji mu je potreban. Tresući se, Clew se upre svom snagom na ovako improviziranu bušilicu. Hladnoća je bila gotovo ubitačna. Glava ga je neizdrživo boljela, a u

ušima mu je šumjelo. Nos mu je počeo krvariti. Crvene kapi stizale su jedna drugu.

Bušio je tako uporno da ga je hvatala vrtoglavica, ali nije popuštao. Svrdlo mu je zujalo i podrhtavalo u rukama, bušeći polagano tvrdi metal. Pogonski se motor stao zagrijavati, ali to je godilo starčevim ukočenim prstima.

Naposljetku, vrh bušilice prodre kroz izbušenu rupu. Clew ga povuče, poslije čega zrak poče uz fijuk prodirati u svemirski bezdan. Baš kao što je isplanirao. Sad zatakne kraj metalne cijevi u otvor i tu ga čvrsto zabrtvi. Eto, sad će onaj vakuum izvana isisati zrak iz popravljene elektronske cijevi.

Gideon zatvori prekidače i požuri u prostoriju gdje su generatori. U hodnicima je šištanje skoro prestalo. Boce sa zrakom bile su prazne. Tlak u raketi i dalje je padao.

Starčevo je srce kucalo tako da je prema njemu podigao ukočenu ruku. Gušio se; činilo se da mu je rijetki hladni zrak već sasvim istisnut iz pluća. U glavi mu je bubnjalo; bilo kao da kuca čak u ušima. Krv mu još kaplje iz nosa i odmah se smrzava na licu.

Tijelo je sasvim odrvenjelo. Svaki pokret prava je borba protiv olovne tromosti. Svaki napor troši dragocjeni kisik, povećavajući rad srca i izmučenih pluća. Ali, mora naprijed, mora pokrenuti generatore.

Sad je već napredovao pužući po tlu hodnika. Ruke su mu bile poput ukočenih, beživotnih krakova. Kad su dotakle metalno tlo, Clew kao da i nije osjetio dodir.

Uskoro ga poče izdavati i vid. Pred njim je bila tama, protkana čudnim, jezovitim bljeskovima. Spopadala ga jaka vrtoglavica; činilo mu se da se raketa vrti oko svoje vertikalne osi. Nastavio je puzati kao da se pretvorio u automat. U podsvijesti je vidio kako pred njim lebdi zabrinuto lice Tonije Andros. Žalosno ga gleda svojim krupnim, tamnim i pametnim očima.

Svaka čestica izmučena tijela kao da je vrištala: »Stani! Stani! Odmori se! Zaboravi to sve!«

Napokon se ipak dovukao do prostorije s generatorima. Posljednjom se snagom našao kraj razvodne ploče s brojnim instrumentima. Tu se nagnuo, teško dašćući. Tresao se, a svu još preostalu volju napregnuo je kaka bi — vidio!

Tama, što mu se maglovito prostirala pred očima, na trenutakdva se razbistrila, a buka u glavi malo se stišala. Clew s mukom uključi sklopku na brojčaniku. Sve će se drugo odvijati automatski. Kad bi samo mogao još malo izdržati da provede svoj naum do kraja, da spasi one na »Bellatrixu«!

Ali, čini se, da mu je, na žalost, došao kraj. Padajući ničice, uspije još dograbiti onu zadnju polugu. Povukao ju je težinom tijela, koje se srušilo ispod razvodne ploče.

Starac je ležao na tlu, krv je iz nosa jače potekla, i jedva da je još koji put dahnuo. Ipak je još u polusvijesti čuo poznato zujanje generatora. Čuo je rezak, dalek fijuk transformatora.

* * *

Kad nam je Hume saopćio da se Gideon Clew svjesno žrtvovao za nas, svi smo na »Bellatrixu« neko vrijeme zanijemjeli. Sjećali smo se blagih, okruglih očiju koje su znale tako pametno gledati. Sjećali smo se dragog lica rumenih obraza, njegove vjere u uspjeh velikog izuma. Svima nam je bilo žao što više nećemo čuti šušketav glas.

Ali, naše se misli potom grozničavo vrate na ono što nas neizbježno i uskoro očekuje.

— Pa, naposljetku, to je veličanstven način na koji se umire — obrati se Vance Humeu, ali glas mu je drhtao.

Poslije te primjedbe obojica se vrate na komandni most. Kroz ugrađene providne ploče promatrali su zadivljujući prizor užarene Velike Nebule, koja je Ugaslu Zvijezdu ščepala svojim vatrenim ticalima. Odavde se doimala poput divovske nemani koja našim približavanjem postaje sve veća. Sad je to jeziva, rastuća ploča, umrljana crvenim točkama.

Oštećena torpedom i zarđala, olupina naše postaje vukla se za brodom na kraju čeličnog užeta. Promatrana prema zelenkastoj titravoj pozadini koju je stvarao plameni vihor Nebule, postaja se doimala kao nekakav tamni valjak. Gledajući onamo, Hume reče zabrinuto:

— Možda je... ah, možda je stari Clew... nadajmo se, ipak nešto napravio sa svojim aparatima i uređajima...

Vance ništa ne odgovori, i obojica se zagledaju prema veličanstvenome svemirskom prostoru. Velika Nebula: ljutita i tmurna, uzburkana masa virescentnog plamena, bijeli zastori, vrpce

i plohe zelenkaste, blistave, zgusnute magle. Svemirski plameni oblaci zaodijevaju okrutno, beživotno sunce. Ugasla Zvijezda: zloslutna, prijeteća ploča usred bistre krasote. Njezine svijetle, žarkocrvene točke zapravo su jezera rastaljene lave, dovoljno velika da progutaju cijele planete. Ona zure u nas kao crvene đavolje oči.

Vance se nasmije šuplje i nervozno, a zatim prošapće:

— Kada?

Hume se okrene, dohvati astrosekstant i pogleda na mapu što je ležala na stolu. Prinese aparat k oku kako bi približno odredio polumjer Ugasle Zvijezde. Tada izvadi džepni kalkulator i počne izračunavati.

— Još pet sati....

Vance se šutke zagleda u njega, a potom baci pogled na prijeteću, crveno istočkanu tamnu površinu Ugasle Zvijezde. Prošlo je nekoliko dugih minuta, a tada navlaži usne i reče:

— Naravno, što se više približavamo, brzina našeg pada raste. Kad stignemo iznad same plohe, privlačna će snaga biti tolika, da će svaki kilogram našeg tijela težiti više od dvije tone. Prilikom samog sudara nećemo ništa osjetiti.

Poslije nešto duže šutnje, Vance će opet:

— Clewov štit protiv gravitacije! Nije čudno što je, gledajući pedeset godina u tu prokletu Ugaslu Zvijezdu, došao na misao da stvori nekakav štit protiv njene gravitacije. Nema sumnje da je uzgred pomišljao i da se može dogoditi nešto slično situaciji u kojoj se sad nalazimo.

Kempton sazove u glavnoj dvorani sastanak svih putnika i članova posade. Uznemirenim i zaplašenim putnicima otvoreno reče:

— Mi sada padamo na Ugaslu Zvijezdu. Ništa nas na svijetu ne može spasiti. Ništa ne možemo njenoj suprotstaviti gravitaciji. Ali, naš završetak neće biti bolan, bit će trenutan. Preporučujem vam da ih ovih nekoliko preostalih sati života izvučete što više. Na raspolaganju vam je cio brod. Odobrit ću bez primjedbe svaki vaš plan za zabavu i razonodu — No, ako netko misli da ne može izdržati napetost iščekivanja brodski liječnik dat će mu bezbolnu injekciju kojom se postaje neosjetljiv na vanjske utjecaje.

Kapetan ušuti i rukom pokaže u pravcu ambulante. Putnici su

tumarali uokolo i blijeda lica zurili jedni u druge ne znajući što da počnu.

Tonia Andros lutala je po palubama, zapitkujući uplašeno gdje je Gideon, i zašto se još nije vratio. Kempton je susretne na gornjoj palubi i povede je na komandni most. Kroz providne ploče ona ugleda površinu Ugasle Zvijezde, tamnu crveno istočkanu plohu koja se neprekidno povećava lebdeći u nepreglednome prostoru.

Djevojčica se strese i povuče.

— Ovo izgleda kao nekakvo lice! — uzvikne. — Ima crvene, blještave oči...

Malo zatim Tonia zabrinuto upita Humea:

— Gdje je moj djedica?

Kapetanov zamjenik pokaže prema raketi, teško oštećenoj olupini čiji su se obrisi nazirali prema plamtećoj Nebuli.

— Hajdemo prijeko k njemu! — uzvikne djevojčica krupnih očiju u kojima se odražavala iskrena želja da nađe dragog starca. — Htjela bih naći svoga djedicu!

— Bilo bi uzalud, Tonia — zaniječe Hume glavom. — Tamo je ponestalo zraka. On se više ne može vratiti. Dosad je već... umro.

Hume izbjegne njezin zbunjeni pogled, a djevojčica se potom zagleda u providnu ploču.

— Pogledajte! — vikne uzbuđeno. — Pojavilo se zeleno svjetlo! Što je to? Vidite li ga? Eno, tamo! Tamo!

Sada i Hume opazi blijed bljesak što se pojavio u daljini i širio poput uljene mrlje na vodenoj površini. Bljesak se približavao velikom brzinom i uskoro se našao ispred »Bellatrixa«. Tu je zastao poput kakva golema štita.

Istog se trenutka čulo zvonce montirano na graviskopu, i Hume potrči onamo. Igla na tom instrumentu, koja je maloprije bila otklonjena do samoga kraja brojčanika uslijed silne gravitacije Ugasle Zvijezde, sada se vratila na normalu. Raširenih očiju od čuđenja i nevjerice, zurio je nijemo u instrument. Tada se obrati Kemptonu:

— Starac je pokušao izraditi ionski štit koji će odbijati zračenje gravitacije. Ovo što oko nas blješti je taj štit, njegov zaslon! Graviskop pokazuje da smo sasvim odsječeni i zaštićeni od bilo koje

gravitacije!

— A ja sam — Kempton promuca — ja sam mislio da je starac malo šašav...

— Vidite li što to znači? — uzvikne Hume u iznenadnome oduševljenju. — Nećemo biti privučeni na Ugaslu Zvijezdu, ona nam više ne može mijenjati pravac leta! Mi sad letimo... u prošlost! Imat ćemo vremena da sve popravimo na brodu, ili da fotofonom zatražimo pomoć!

Tonia Andros jev buljila u njega krupnim očima punim nađe.

— Tada je s mojim djedicom sve kako valja? — upita radosno. — Hajde da ga potražimo!

Djevojčica dohvati Kemptona za ruku i povuče ga prema vratima.

— Da, njemu je dobro — prošapće kapetan. — Idemo prijeko...

Objavljeno premo dogovoru s GPA, München

Branko Pihač:

Poziv

I toga je jutra, baš kao i svih ranijih, građanin Gustav F. Jakob ustao oko 7 sati iz svog toplog i drhtuljavog vodenog kreveta u apartmanu 82-36, popio uobičajene tablete za brzo razdramljivanje, zadovoljno se protegnuo i uputio se prema prozoru da kao i uvijek primjerno obavi jutarnju gimnastiku.

Otvorio je prozor i u sobu je prodro oštar i vlažan zrak, dok su se nad Gradom vukle izmaglice iz čijih su se slegnutih slojeva probijali samo šiljasti tornjevi zgrada Gradske mikrovalne komunikacijske mreže, vrhovi poslovnih nebodera i prihvatne kupole obližnjeg aerostatodroma.

»Nije život tako loš u ovoj eri potpune razvijenosti tehnologije i nekad gotovo nezamislivog blagostanja. A kakav bi mi tek bio život da sam kojim slučajem građanin 3. reda! Ne, ne smijem ni pomišljati na to, između ostaloga već i zato što je građaninu zabranjeno razmišljati o životu onih koji su na višem stupnju...« prebirao je po mislima dok je završavao posljednje taktove vježbe. Zatim je uredno zatvorio prozor, pažljivo iz kalendara istrgnuo listić s jučerašnjim datumom te uključio automatskog kućnog poslužitelja koji mu je odmah uslužno i metalnim glasom, poželio »dobro jutro«.

»Zapravo, kad bolje razmislim, nije mi nedostupno da jednog dana i postanem građanin 3. reda. Napokon, ja sam vrlo dobar, racionalan i discipliniran građanin 4. reda: besprijekorno obavljam svoje dužnosti, nastojim da se što manje krećem po Gradu kako ne bih već svojom prisutnošću na javnim mjestima ometao građane višeg reda, nastojim da se što manje družim s građanima nižih stupnjeva nego što je moj; otkako su gradski uredi preporučili stanovništvu da što je moguće manje priprema hranu kod kuće redovno kupujem gotova jela, kako bih pomogao razvoj prerađivačko-prehrambene industrije i ujedno štedio energiju;

svakog jutra uredno obavljam propisnu gimnastiku i nikada me još nisu uhvatili da nosim kravatu« — razmišljao je dok je na brzinu jeo tek pripremljeni jutarnji obrok i spremao se da pođe na posao. »Sigurno mi ne nude bez razloga unapređenje u tvornici, nema sumnje: uočili su sve moje kvalitete. Oni znaju sve, ništa im ne promakne, ništa ne rade bez razloga i ništa ne prepuštaju slučaju. Istina, moje unapređenje samo je mali korak do promocije u građanina 3. reda, ali ono mi svakako nije predloženo bez razloga. Oni na mene računaju« — zaključio je zadovoljno, kad mu reski zvuk zvona najavi da stiže hitna teleprinterska poruka. Ustao je od stola brišući usta papirnatim rupčićem i krenuo prema kućnom teleprinteru.

»Bit će da Anastazija opet organizira kućnu zabavu. Samo ona ima običaj da svoje luckaste poruke šalje tako rano. Bit će da mi je opet pripremila neko iznenađenje!« — pomisli dok je stajao pokraj uređaja čekajući da zvrndava kuglica pisača otisne poruku kakvu je očekivao.

Ubrzo je završila i on istrgne ispisani listić te ga stade čitati sa zanimanjem.

Već nakon prvih nekoliko riječi osjeti kako mu se magli pred očima kako ga prožimaju žmarci i kako mu se svijest i svako logično poimanje sažima i skrutnjuje kao da mu je netko sve moždane vijuge zavezao u golemi i nerazrješivi čvor.

»Ne... To ne može biti...«, grozničavo je pomislio. »To ne može biti... Ne još...«

Sleđenih misli i zaustavljena daha još je nekoliko puta preletio pogledom preko papirića ispisanog bezdušnim i neumoljivim alfanumeričkim znakovima: nakon nekoliko trenutaka više nije moglo biti nikakve sumnje u to da je dobio Poziv Klonulo je ispustio papirić. Da, dobio je Poziv.

Duboko je uzdahnuo, kad ga iz tmurnih misli ponovno otkucavanje teleprintera prene u još tmurniju stvarnost.

»Poštovani građanine!«, frcala su slova ispod podivljale kuglice pisača koja se bjesomučno okretala i skakala iznad papira što je plazio ispod nje; obamrle misli su mu tupo, ali i s potmulom spremnošću na neko odurno i bezainteresirano pomirenje s onim što je stajalo pred njim, slijedile smisao riječi što su neumoljivo prštale i nizale se otkucavajući nastavak demonske poruke:

»Obavještavamo vas o vašim zakonskim pravima i dužnostima, na koje kao ispravni građanin 4. reda imate neopozivo pravo:

1. Od dana primitka ovog Poziva, vaš redovni radni odnos prekida se odmah i vaše je pravo da više ne dolazite na posao;

2. Od trenutka kad primite ovaj Poziv zaslužujete pravo da se prema vama dolično postupa, u skladu s paragrafima i klauzulama zakona. Pri izučavanju vaših prava, upućujemo vas na priručni zakonik koji se nalazi u ugrađenoj biblioteci što ste je primili prilikom unajmljivanja apartmana 82-36;

3. O tome da ste primili Poziv obaviješteni su svi vaši rođaci, znanci i prijatelji, pa stoga nema potrebe da im o tome javljate na svoju ruku. Želimo da vam skrenemo pažnju na to da je prema zakonu, građaninu koji je primio Poziv, pošto potvrdi da ga je primio, uskraćeno svako pravo da kontaktira s ostalim građanima, te da po zakonu ima pravo da uspostavlja komunikacijski kontakt samo sa službenim osobama te onima koji su također pod Pozivom;

4. Ne računajući današnji dan, četvrtog dana nakon primitka ovog Poziva dužni ste da se javite u svoj lokalni Odsjek Centra za regulaciju populacije, gdje ćete obaviti sve što je potrebno kako biste mogli ispravno obaviti svoju dužnost;

5. Kao ispravnom građaninu 4. reda Službeni savjet odlučio je da vas unaprijedi u građanina 3. reda. U priručnom zakoniku proučit ćete svoja nova prava nakon Pozivnog jednostupnog unapređenja;

6. Kao dokaz da ste primili na znanje tu obavijest, dužni ste da iz pretinca 27 odmah uzmete ključ za otvaranje žutog terminala na audio-vizualnom komunikatoru svog apartmana, da tim ključem otvorite zaštitni poklopac žutog terminala, te da pritisnete žuto dugme. Žuti indikator potvrdit će da smo primili potvrdu da ste dobili obavijest. Šifra za otvaranje pretinca 27 glasi...«

Nakon toga slijedila je traka s uobičajenim podacima:

»Gustav F. Jakob, 86 godina, rođen 17. rujna 2222, građanin 4. reda i 78. stupnja nužnosti kao viši stručnjak za kompjutersku dijagnostiku rendgenske kontrole vara, sta stanom u apartmanu 82-36, neoženjen, nekažnjavan, na temelju Pravilnika o Pozivnom jednostupnom unapređenju, promoviran je 16. travnja 2308. u građanina 3. reda...

... Sa sobom morate ponijeti: dijagnostičku karticu, državnu, gradsku i lokalnu legetimaciju, međugradski pasoš, uvjerenje o odsluženju vojnog, policijskog i radnog roka, radnu knjižicu, zatim uvjerenja da ste uredno odslužili svaku eventualnu kaznu te uvjerenje da niste pod istragom i da se protiv vas trenutno ne vodi nikakav pravni proces, dokaze o pripadnosti klasi 4-78, sve potvrde o plaćenim računima za zakupništvo apartmana 82-36, zatim...«

Teleprinter je završio svoje i oko građanina Gustava nestala je odjednom ledena tišina. I dok je tako bisciljno i besmisleno stajao nad zamrlim uređajima, nakon strašnog stresa koji je u njemu izazvao primitak Poziva, postupno mu se počelo vraćati samopouzdanje, ali i uvjerenje u to da je posrijedi ipak samo greška koja će se ispraviti na vrijeme. Usporedo s tim osjećao je kako se u njemu ponovo uspostavlja smirenost raznesena iznenadnim šokom.

— Tako je — razmišljao je glasno i to slušanje vlastitih misli budilo je u njemu neprestano nove logičke snage koje su poticale neku specifičnu nadu u istinitost zaključaka što ih je donosio — to je po svemu sudeći greška. Potkralo im se, eto, i to je sve. Nije u prirodi zdravog kozmičkog ustrojstva da tako iznenada i odjednom prekine sve one faze uzastopnog napredovanja koja sam na različitim područjima postizao u posljednje vrijeme i na taj ih način učini upravo neizrecivo nekorisnim i bespredmetnim. To da, ali... što da činim? Moram postupiti razumno, racionalno, kao razboriti građanin 4... to jest 3. reda. Najprije treba da uredno potvrdim primitak Poziva, a zatim da ispitam njegovu vjerodostojnost u Odjelu za informacije lokalnog odsjeka Centra za regulaciju populacije... Tako je, to će biti najbolje pa ću tako i učiniti... — donio je konačnu odluku, i u namjeri da je što prije provede u djelo pošao prema pretincu 27 svog apartmana.

Drhtavim rukama postavio je na brojaču pretinca dobivenu šifru i ubrzo je u rukama već držao ključić kojim je otvorio zaštitni poklopac žutog terminala, da bi na kraju pritisnuo to žuto dugme koje je bilo navedeno u uputi. Zatim je požurio do telefona da se obavijesti o adresi lokalnog odsjeka CRP-a, no slušalica više nije davala nikakav signal. Telefon je bio isključen.

»Tako je«, pomislio je, ne bez gorčine. »Oni misle na sve. Isključili su mi telefon jer znaju da kao građanin pod Pozivom više nemam što razgovarati s ostalima. Njihov postupak štiti me od svakog nepromišljenog poteza koji bi za mene mogao imati ozbiljne

posljedice, a istodobno oslobađa moju telefonsku liniju. Vrlo humano i ekonomično. Kao i svi ostali postupci Upravljačkih ureda, uostalom« — zaključi i vrati ključić u pretinac 27.

U sljedećih nekoliko minuta Gustav se obrijao, dotjerao, uzeo sve potrebne isprave i krenuo u grad. Na prvom uglu ubacio je u ulični informacijski automat deset novčanih jedinica i dobio traženu informaciju o adresi nadležne stanice gradskog CRP-a i uputio se prema toj instituciji. Kako je u te sate išlo na posao mnogo ljudi, put do lokalnog odsjeka CRP-a oduzeo mu je više od sata, pa je stigao tek oko 8 i 30. Ipak je bilo još relativno rano i službenici nisu počeli rad, no u čekaonici informacijskog savjetovališta već je bilo mnogo posjetilaca, tako da je došao na red tek oko 10 sati, kada ga je ljubazno primio dežurni referent u svome uredu. Saslušao ga je uz suosjećajni smiješak. Potom je provjerio Poziv na video-ekranu evidencijskog kompjutera.

— Da, kao što sam i mislio — obratio mu se napokon. — Vaš je Poziv potpuno ispravan. Znate, gotovo svi koji prime Poziv dolaze ovamo uvjereni kako je to greška. Zato i jest ovolika gužva vani. No s obzirpm na to da ste vi građanin 3. reda, nas i te kako začuđuje da ste posumnjali u ispravnost Poziva i tako, zapravo, posumnjali u djelotvornost i ispravnost Upravljačkih ureda. Postupili ste zapravo potpuno nelojalno i nedisciplinirano... Ne znam, zaista ne znam... — slegne službenik sumnjičavo ramenima.

— Ja... ja ne znam kako da počnem... — uzvratio je Gustav zbunjeno. — Sve je to došlo tako iznenada.

— Dakako nego iznenada — uljudno potvrdi referent za informacije. — Centar za regulaciju populacije šalje Poziv ljudima onda kada to najmanje očekuju. Tada i najmanje razmišljaju o tome, a uz to im tako ostaje i najviše vremena da uživaju u blagodatima u društvu obilja i u životu neopterećenom kojekakvim apriornim fiziološkim zakonitostima. Takav službeni protokol rezultat je naše tijesne suradnje sa psiholozima i drugim stručnjacima.

— Svakako... — rekao je Gustav, pokušavajući se nasmiješiti. — To je vrlo uviđavno od vas. Nego, htio sam reći da ja još mogu raditi. Meni je tek osamdeset šest, a prosječna dob za građane četvrtog reda je oko dvjesta godina...

— Sve je to u redu, no ja vam moram skrenuti pažnju na

zakonom uveden faktor slučajnosti. Mi tu ne možemo ništa učiniti... Nego, vaša je reakcija na Poziv prilično... čudna. Vi kao da se ne ponosite time što vam se napokon pružila prilika da obavite svoju veliku dužnost. To treba da se doživi kao čast, kao posvećenje...

— Znam ja sve to, ali...

— Osim toga, prilikom uručivanja Poziva, vi ste unaprijeđeni u građanina trećeg reda. To nije mala stvar. Nego, dopustite mi da završim jer ne zaboravimo da moram još obaviti mnogo posla s ovima vani; s obzirom na vaše unapređenje, mogli bismo vam omogućiti da sve nužne poslove obavite još danas, kako bi vam ostala tri slobodna dana prije nego što dođe vrijeme za posljednje fiziološke formalnosti. Naravno, vaš dolazak ovamo moramo negdje evidentirati, no to je samo uobičajena formalnost...

Referent za informacije otpratio ga je, još zbunjenog, ljubazno do vrata, i Gustav se ubrzo obreo u hodniku, a onda izišao iz zgrade.

Hladni jutarnji zrak osvježio ga je i načas mu rastjerao sve ružne misli. Ulice su sad bile gotovo puste. Normalno, jer je radno vrijeme i šetnja ulicama u to doba je u pravilu zabranjena. Kao da slijedi njegove misli, ulični automatski presretač zaustavio ga je već nakon desetak koraka i zatražio da objasni svoj boravak na ulici u radno vrijeme.

Pokazao mu je Poziv. Robot se uslužno naklonio.

— Čini mi čast, oprostite — izdeklamira metalnim glasom. — Ali, dužnost mi je bila da provjerim. Nego, prema oznakama na vašem odijelu, vi ste građanin četvrtog reda a hodate pločnikom u traci za građane trećeg reda. Dužnost mi je da vas privedem u stanicu...

Gustav je pokazao stroju dokument o unapređenju.

— Duboko se ispričavam — reče robot. — Budući da sam vas dvaput bezrazložno osumnjičio, propisi nalažu da vam isplatim osamnaest novčanih jedinica — završi i istrese Gustavu u ruku četiri zveketava novčića: po 10, 5, 2 i 1 jedinice. Nakon toga još se jednom nakloni i udalji.

Polako se Gustav počeo miriti s time da je dobio Poziv.

Tako to obično i biva. Sa činjenicom, kojoj se isprva energično i uzaludno odupiremo, na kraju se mirimo i ona postaje dio nas, a

poslije svega prepoznajemo i sebe u toj činjenici i kažemo: »Pa, možda je tako i bolje«, ili: »Moglo je biti i gore« i još štošta drugo.

Preostalo mu je da učini još nešto. Najprije treba da ode u banku i podigne svu ušteđevinu. A onda treba...

Prezalogajio je nešto s nogu i ustanovio da u džepu ima samo još 150 novčanih jedinica. S tim se uputio u Gradsku banku, gdje je pokušao podići ušteđevinu.

— Pa vi ste građanin trećeg reda, uljudno mu se obrati službenica. — Mogli ste doći i na posebni šalter.

— Ah, na to sam potpuno zaboravio — smeo se. — Znate unapređenje mi je došlo jutros, pa...

— Svakako, svakako — prihvati ljubazno službenica.

— To je velika razlika i privikavanje na novi život traži vremena. Inače, znate, sve je isto, naši su klijenti potpuno izjednačeni samo što ipak ne biste toliko čekali. No, na žalost, ne možete ni kao građanin trećeg reda samo tako jednostavno podići svu ušteđevinu. Ako ste, naime, čitali pravila naše kuće, tada ste zacijelo opazili da od prijave za isplatu do isplate mora proći najmanje dva mjeseca, koliko nam treba da sve uredno proknjižimo. To je u interesu vaše sigurnosti. Sve što mogu učiniti za vas jest da vas uputim na šalter gdje ćete podići sve potrebne formulare i platiti potrebne takse, što će vam potvrditi firma gdje radite i..:

— Imam Poziv — prekinuo ju je suho i službenica ušuti, a nakon nekoliko trenutaka zlovoljno promrlja:

— Ah, tako, onda ja s vama nemam ništa. Imate pravo na urgentni postupak, no kako mi za to nismo nadležni, javite se na šalteru trista trideset tri. Do viđenja.

Odzdravio je i izišao iz reda te se uputio prema šalteru 333. Taj je radio samo od 11 do 13 sati i on je pola sata proveo šetkajući nervozno hodnikom. Napokon, primio ga je mjerodavan službenik. Bio je to građanin 2. reda i vrlo ljubazan. Uveo ga je u prostoriju za rad s klijentima i ponudio mu da sjedne.

— Prije svega, dopustite mi da vam skrenem pažnju na to da za podizanje novca morate ispuniti određene formulare. Tu je i taksa...

Visina takse ga je zapanjila: iznosila je čak 10 posto od ušteđevine, no veći mu je problem bio to što nije imao dovoljno gotovine da to plati.

— Ne, na žalost, ne mogu vam pomoći, takvi su propisi. Takse moraju biti plaćene prije isplate novca, inače se ona odgađa do daljega.

— Morao bih posuditi novac negdje u banci. Recite mi — zamolio je službenika — gdje bih to mogao učiniti.

— Na žalost, nigdje — odvrati ovaj. — Službene institucije u principu ne posuđuju novac građanima pod Pozivom. Imali smo nekoliko neugodnih slučajeva, znate, pa...

— Ali, moja ušteđevina iznosi četrdeset pet tisuća novčanih jedinica, ja imam odakle da vam vratim novac... Samo, moram ga najprije dobiti, naravno...

— Znamo, znamo, nisam ni mislio na vas. Govorio sam općenito. No, takav je propis i tu se ništa ne može. Žao mi je, ali se bojim da više nemamo o čemu razgovarati...

Oteturao je do izlaza. Primio je kvaku koja se u taj čas oštro spustila i u prostoriju je, uz tresak, upala neka građanka 2. reda. Pratila su je dva muškarca. Već se na prvi pogled dalo zaključiti da je bila drogirana.

— Ali, molim vas — počela je koketirajući u bunilu — neka mi netko kaže da sve to nije moguće. Pili smo suviše solemniaze... Roby, dragi, meni da stigne Poziv, kako su okrutni! Kako su nehumani i pokvareni... A ja sam još mlada, tek su mi 454 godine... Roby, Nicky, oh... Zar je sve to moguće?

Gustav je napustio prostoriju s nekim potmulim gađenjem. Osjećao je kako gubi tlo pod nogama. Situacija u kojoj se našao nije bila nimalo ružičasta. Još mu je ostalo svega tri i pol dana do trenutka kad će morati izvršiti svoju dužnost, a nema nikakve šanse da negdje nabavi dovoljno novaca da plati takse, kako bi podigao ušteđevinu. Pokušao je nazvati Feliksa, ali se u posljednjem času predomislio: prvo, to je protuzakonito, drugo, Feliks je na svom radnom mjestu odakle mu je zabranjen svaki kontakt s građanima izvan firme, i treće, ni s koje javne govornice ne bi dobio vezu. Kompjuteri za identifikaciju uskratili bi mu kontakt čim bi ustanovili da je pod Pozivom. Svaki pokušaj bio je unaprijed osuđen na propast i svakim takvim pokušajem samo bi pogoršao svoju situaciju. Oko podneva potrošio je još 70 jedinica na skromni obrok u restoranu, dok ga je večer zatekla u tumaranju gradom. Susreo je nekoliko ljudi s Pozivom, ali je izbjegavao kontakt s njima. Nije

teško prepoznati čovjeka s Pozivom: ako ima novaca, nemilice ga razbacuje, ako nema, pije i povlači se okolo provodeći svoje posljednje sate u otužnoj ekstazi. Pripadnici Službe reda ga ne diraju, ali motre na njega sve dok ne dođe vrijeme đa ga pokupe i odvezu u neki odsjek CRP-a.

Polako je Gustav počeo shvaćati nešto što mu je nekada bilo tuđe i potpuno nevjerojatno u društvu izobilja. No, za njega je postojao samo jedan zadatak: da se dočepa novca kojim bi platio takse i da napokon podigne tu uštođevinu.

Bilo je oko 2 sata kada se obreo u prilično ozloglašenom dijelu grada, pokušavajući uhvatiti kontakt s nekim tko bi mu posudio novac... pa makar i s lihvarskim kamatama... U situaciji u kojoj je bio, pristao bi na sve. Krčma je bila zagušljiva, puna smrdljiva dima, slatkasta vonja jeftinih parfema, prostačke buke i dernjave. Za susjednim stolom nekoliko je građana 6. reda igralo poker u ostatke zapijenih plaća, dok je na stolićima pokraj šanka izazovno i razmetljivo sjedilo nekoliko registriranih prostitutki. Jedna od njih ubrzo mu je prišla, ali je odbio njezinu uslugu. Pogledom je tražio nekoga tko bi nalikovao na lihvara, krijumčara, džepara ili varalicu. Ali takvih kao da nije bilo. Kao građanin 4. reda nije imao što tražiti u ovoj rupi. Prvo što pomisle ti ljudi jest to da on mora da je potkazivač, propalica bez pare u džepu, ili pak sumnjiv tip s kojim je najbolje izbjegavati svaki kontakt. A što bi tek bilo da je stigao kupiti odijelo za građane 3. reda... Vjerojatno da bi ga pripadnici Službe reda već spriječili da uopće zađe u takvu špelunku ...

Nervozno je među dlanovima premetao plastičnu čašu nekog smrdljivog, trećerazrednog vina — po svemu sudeći vina od algi s umjetnom aromom. Najobičnije smeće za koje Uredi narodnog zdravlja preporučuju da se uopće ne upotrebljava. Samo, nitko ih ne sluša. Vjerojatno su ti uredi jedini koje danas nitko ne sluša, pomislio je s gorčinom. Nije ni opazio da mu iz barskog sumraka netko prilazi; pred stolom za kojim je sjedio odjednom se zaustavila blijeda ženska prilika u lakoj plavičastoj haljini. Kao i on, držala je u rukama čašu nekog pića.

»Peti red«, pomislio je automatski. »Tko zna šta hoće.«

— Slobodno? — upitala je, očito riješena da sjedne za njegov stol.

»Prostitutka nije«, zaključio je. »Ali očajna jest. Jedna od

mnogobrojnih napuštenih koje lutaju gradom. Ili tko zna što joj se dogodilo. Ako traži novaca, morat ću je razočarati.«

— Slobodno — rekao je tupo i otpio gutljaj vina. Neko su vrijeme sjedili nepomično i bez riječi.

— Sam si? — počela je jednostavno. — Promatram te već dugo. Rijetkost je da građanin četvrtog reda ulazi u ovakav ćumez. Potonule su ti lađe, ha?

— Zar je to važno? — upitao je umjesto odgovora.

— Možda jest, a možda i nije — odgovorila je brzo.

— Danas više ništa nije važno — rekao je bezbojnim glasom i otpio još jedan gutljaj vina.

— Imaš Poziv, ha?

Trgnuo se. Zar je moguće da je toliko propao da se to vidi već na prvi pogled? Pogledao ju je: zurila mu je ravno u oči prilično izazovno, čak drsko. Znala je da ima pravo. Nije bilo razloga da joj taji.

— Imam Poziv — potvrdio je tupo.

— I ja — rekla je bez uvijanja. Kad ju je ponovo pogledao, skrenula je pogled u stranu. Da, njezin nastup možda ga je još zbunjivao i pružao mu pogrešnu sliku o njoj, no bilo je to najnježnije biće koje je vidio u svom 86-godišnjem životu. U njezinim prekrasnim, bistrim sivim očima zaiskrila je.., ne, nije to bila suza, bio je to samo bljesak svjetla.

— Kako se zoveš? — upitao je.

— Adrijana — rekla je kratko. — A ti?

— Gustav. — Ako želiš, možemo nešto naručiti.

— Hvala — rekla je.

Naručili su neki južnjački specijalitet, pjenu od algi u rum-punču i hladni napitak. Ukupno 65 jedinica.

— Čim sam te vidjela odmah sam znala da te nešto muči — počela je.

— Zar tebi Poziv ništa ne znači?

— Ne znači — rekla je tiho. — Ne više. Već sam se pomirila sa svime. Zar vrijedi očajavati?

— Ne, rekao bih da ne vrijedi — reče i pomisli na to kako ga čekaju siromašni dani, ne uspije li podići ušteđevinu. Misao o situaciji u kojoj se nalazio ponovo ga svom silinom potresla i Adrijani nije izbjegla ta iznenadna promjena.

— Nešto te muči — ponovila je nakon nekog vremena.

— Da — odgovorio je. — Ali ti mi u tome ne možeš pomoći.

— Možda ne mogu, a možda i mogu — zainatila se, sve dok joj nije ispričao u kakvoj je nevolji.

— Gustave, ne bih željela da stekneš o meni pogrešno mišljenje, ali... mogla bih ti pomoći. Naravno, ako ti to želiš. Ostalo mi je još toliko koliko si rekao, pet tisuća jedinica.

— Ti.. — Ostao je bez riječi i uhvatio ju je za ruku. — Zar su moje riječi zvučale kao... kao zahtjev, kao nekakvo traženje? Ne shvaćam te...

— Nisu, naravno da nisu — prekinula ga je. — Zar ima nešto loše u tome ako ti pomognem?

— Ne, nema. Nego, ne shvaćam te posve. Ali nije ni to ono što sam htio reći... Poznajemo se tako malo, a meni se čini da znam mnogo o tebi. Volio bih da mi nešto kažeš o sebi... ako ne tražim previše. Sve ovo između nas došlo je iznenada i naglo...

* * *

— ... i tako — pripovjedala je — na to radno mjesto došli su automati. Nas nekoliko su otpustili, a meni su Uredi za zapošljavanje ponudili da radim u Centru... u Centru za plaćenu kopulaciju. Nisam pristala. Ponudili su mi još nekoliko poslova, ali nisam pristala ni na jedan ... Svi su se svodili na isto, samo pod drugim imenima.

— Razumijem te — prihvatio je. — I onda si dobila Poziv, zar ne?

— Tako je. Onda sam dobila Poziv.

— Koliko ti je godina? Naravno, ako nemaš ništa protiv toga da mi to kažeš...

— Sedamdeset šest — rekla je bez oklijevanja.

— Nemoguće! — gotovo je viknuo. — Mislim, nemoguće je da pošalju Poziv nekom tko još nije napunio ni osamdeset godina! To mora da je neka greška.

— Ne, nije nikakva greška. I ja sam tako mislila, a sada znam i zašto je tako. Po gradu se priča da Poziv dobivaju uglavnom nezaposleni, nepoželjni i čak bolesni. Jednom riječi oni koji su im iz bilo kojeg razloga suvišni. Nisam vjerovala da je to istina, mislila sam da je to samo propaganda odmetnika, no sada me više ništa ne bi iznenađivalo.

— Ne smiješ tako govoriti! — ukorio ju je. — Nrtko ne smije tako govoriti! Uvođenjem faktora slučajnosti stupanj pravičnosti prilikom Pozivanja dignut je na najvišu moguću razinu...

— Nemojmo o tome, molim te! Zar je sve to uopće važno? Ionako nemamo kamo pobjeći. Granična područja grada čuvaju jake snage Službenika reda, a da nam i uspije umaći, kuda bismo dalje i Što bismo uopće mogli raditi u onoj pustoši i divljini među življem 10, 11. i 12. reda? Priča se čak i da su ljudožderi..,

— Nemoj da te tko čuje! Zbog tih riječi mogli bismo biti protjerani iz grada i završiti tko zna gdje i tko zna u kakvim mukama! Adrijana — rekao joj je tiše i uhvatio je za ruku — razgovarajmo radije o nama...

Još su neko vrijeme ostali u krčmi, a zatim su izišli i uputili se prema središtu grada. Oko 21 sat večernja gradska vreva dostigla je vrhunac. Posvuda su blještale šarene neonske reklame, vabeći građane na predstave holografskih spektakla, na bučne zabave u disko-klubovima, na skupe estradne priredbe uz najraznovrsnije gurmanske specijalitete najpoznatijih kuća, sve do jeftine hipnotičke zabave za gradsku sirotinju.

Otprilike do 23 sata lutali su gradom, a onda ju je Gustav otpratio do njezina stana.

— Rado bih da pođemo... gore... — rekao joj je na rastanku. — Ali znaš i sama što bi nam se dogodilo da nas zateknu u tvome stanu. Znaš i sama da je građanima pod Pozivom najstrože zabranjeno da se upuštaju u razne emotivne... igre.

— Gustave, tako mi je drago da sam te srela! — gotovo je za jecala i privila se uz njega.

Ušli su u stubište zgrade. Primio je novac koji mu je tutnula u ruku.

— Adrijana... — počeo je zamuckujući. — Htio bih ti reći kako... se strašno osjećam kad od tebe primam nešto poput ovoga

sada... i još bih ti želio reći kako sve to nema smisla ako novac koji imam u banci ne... ne potrošimo zajedno. Naravno, ako ti pristaješ na moj prijedlog...

Pristala je i dogovorili su se za ponovni sastanak sutradan u podne. Ona je pošla prema kućnom elevatoru; rastali su se baš na vrijeme da ih ne opazi jedan od službenika reda koji su patrolirali posvuda. Bilo bi svašta da ih je vidio zagrljene na javnom mjestu, i oboje pod Pozivom...

Sutradan rano ujutro Gustav je ustao, obavio sve nužne formalnosti, dotjerao se i uputio u grad. Pokupio je i neke osobne stvari koje je naumio prodati posredničkoj radnji, a za koje je znao da mu više nikada neće trebati. Budući da je ovaj put imao dovoljno novca da plati nužne pristojbe i dobrovoljne doprinose, te da sufinancira podizanje svoga novca iz banke, uspio je ušteđevinu podići bez većih teškoća. Točno u podne našao se na uglu gdje je dogovorio sastanak s Adrijanom.

Došla je na vrijeme pa su odmah krenuli u obližnji egzotični vrtni restoran. Naručili su kućni specijalitet, nao-nao kolačiće od algi iz Sargaškog mora, tortu od agave...

Obišli su mnoga zabavišta, toliko da se Gustavu činilo da ih u cijelom svojem životu nije obišao kao u tom jednom danu. Posjetili su mjesta gdje Gustav nikada nije zalazio. Ali su bili odbijeni na svim onim mjestima za koja u svojem euforičnom raspoloženju nisu opazili da su predviđena samo za građane 1.i 2. reda.

Tek nakon burnog i razuzdanog dana, pokušali su da se smire i opuste u baršunastom perivoju jednog od gradskih parkova. Kao i svi gradski parkovi u koje praktički nitko više ne zalazi, i ovaj je bio gotovo potpuno pust.

— Današnji dan bio je najljepši u mome životu — rekla je Adrijana.

— Tako je programirano. Zamišljeno je da nam najljepši dani života budu oni nakon primitka Poziva. A eto, vidiš, nama je Poziv donio i to da smo se upoznali.

— Možda bi bilo bolje da se nikada nismo ni upoznali — rekla je tužno. — Ovako, čemu nam naše poznanstvo kad oboje imamo Poziv?

— Ne govori tako. Zar sinoć nisi i sama rekla kako si se

pomirila sa svime?

— Da, jučer. No, danas je drukčije.

— Razumijem te. I ja sve prihvaćam drukčije otkako smo se upoznali. Ali, ako smo sve prihvatili realno i kako dolikuje razboritim građanima, tada nema razloga da suviše očajavamo i time sebi zagorčujemo posljednje trenutke boravka u gradu. Još su dva puna dana pred nama, iskoristit ćemo ih koliko god budemo mogli...

— Oh, Gustave... — tiho je zajecala. — Došlo je vrijeme da ti kažem... Meni upravo danas istječe treći dan Poziva. Danas mi je bio posljednji dan... moj posljednji dan u gradu.

— Adrijana! — zaviknuo je. Na sreću, park je bio potpuno pust i nitko nije čuo njegov krik.

Nastavila je plakati u njegovu naručju.

— Nisam htjela da ti to priije kažem. Oprosti mi, mižda je trebalo, ali nisam htjela da nas povezuje spoznaja da je današnji dan bio i prvi i posljednji dan našeg zajedništva.

Privio ju je uz sebe i tako su razgovarali sve dok ih jedan od dežurnih redara nije upozorio da se park zatvara za nekoliko minuta i da ne bi bilo poželjno da se nađu u njemu poslije tog roka, jer su kazne više nego drastične.

Napustili su park i ubrzo ponovo zašli u gradsku vrevu.

— Teško je to reći, ali uskoro ćemo se morati oprostiti. Istječe vrijeme do kada se građani s Pozivom smiju zadržavati na ulici. Nadam se da ću te još sutra vidjeti. Rado bih te otpratio do Centra.

Okrenula se i uhvatila ga za ruku.

— Ne, ne želim da me pratiš! — rekla je nekom čudnom odlučnošću. u kojoj kao da je osjetio svu težinu rastanka. — Neka nam današnji dan i ono što smo proživjeli zauvijek ostane u sjećanju i kao dan našeg rastanka. Možda će tako biti najbolje.

— Ne znam — odgovorio je — ali ako ti želiš da tako postupim već mi je i to dovoljno da ti učinim po volji. I kada budem razmišljao da sam ti učinio po volji bit će mi to jedina utjeha. Zato ti ne želim proturječiti. Želio bih samo da ti kažem... da ti kažem kako mi je drago što smo se upoznali.

— Znam, dragi, i meni. Ali, budimo hrabri. Ta zar se još i prije

nego što smo se upoznali nismo pomirili s time da smo dobili Poziv?, Gustave, znam da ti je teško kao i meni, ali pomirimo se s tim da se sutra više nećemo vidjeti i neka nas to ne razdvaja, neka nas povezuje. Naposljetku, samo Pozivu možemo zahvaliti što smo se uopće upoznali.

— Istina je — odgovorio je. — I kada to primim tako, čak mi je i drago što sam dobio Poziv. Adrijana, ne znam kako bih podnio da si samo ti dobila Poziv. Želio bih da znaš da ću misliti na tebe još ovih nekoliko dana koliko mi preostaje do... do izvršenja posljednjih formalnosti.

— I ja ću misliti na tebe, dragi. Sve do trenutka odlaska.

— Možda... Ne znam kako da ti to kažem, ali možda se negdje i sretnemo kada... kada obavimo svoju dužnost. Tko zna, znanost još nije odgovorila na mnoga fundamentalna pitanja o biti ljudskog postojanja...

Razgovarali su sve dok se nad gradom nije oglasila sirena koja je najavila početak policijskog sata za osobe pod Pozivom,

— Idi, odlazi! — rekla mu je. — Ne želim da stradaš zbog mene. Mene više ne mogu kazniti jer sam za njih u povlaštenoj trećoj fazi poziva, ali tebi još mogu učiniti svašta.

Gledao je za njom sve dok nije zamakla duboko u vežu zgrade u kojoj je stanovala i posljednja slika što mu je ostala u sjećanju bio je vjeran pogled njezinih toplih, sivih i tako razumnih očiju...

Srvan, vratio se u svoj stan. Makinalnom kretnjom uključio je holovizor i sa ekrana začuo se histeričan glas spikera koji je saopćavao najnovije vijesti.

»... tako da su gradske Službe reda ponovo bile prisiljene da u potjeru za odbjeglim pripadnicima terorističke organizacije »Novo jutro« uključe specijalne jedinice. Naredna hapšenja novootkrivenih članova te opasne anarhoterorističke organizacije koja kao i sve njoj slične svoje kriminalističke akcije Opravdava parolama lažnog humanizma, očekuju se već u toku slijedećih nekoliko sati. Građanstvu gradskih blokova 21, 22 i 23 preporučuje se da se što manje kreće ulicama tih dijelova grada, jer se na tim mjestima očekuju nove terorističke akcije i sukobi odmetnika sa snagama Službe reda...«

— Isto i uvijek isto... — promrmljao je Gustav zlovoljno i

ugasio holovizor. — Neprekidna borba Gradskih upravljačkih ureda protiv podzemlja, to je jedino što se u ovom gradu zbiva mimo točno ucrtanih planova i a priori zadanih kretanja.

Osjećao je da dolazi najstrašnija noć u njegovu životu, jer već slijedeće noći Adrijane više neće biti u gradu. Makinalno mašio se za telefon i u posljednji se čas sjetio da je isključen.

»Zacijelo i njoj«, rekao je sam sebi. Posegnuo je za jednom od preostalih boca vinjaka u kućnom bifeu i uz kišu tmurnih misli ispio je do dna za nepun sat. Još je neko vrijeme baljezgao u kaljuži nedefiniranih misli i neodređenih namjera, a zatim je osjetio kako ga polagano obuzima nesavladiv san. Nije osjetio potrebu da mu se odupre i pošto je ispio još dvije-tri čašice nekakvog pića, dovukao se do kreveta, a kako mu se u tom trenutku učinio previsok, dobroćudno je odlučio da jednostavno spuzne na pod. Učinivši tako, našao je da mu je sasvim zgodno i ubrzo se prepustio slatkastoj i baršunastoj obamrlosti koja ga je halapljivo povukla za sobom duboko u bezdano grotlo delirijske besvijesti...

Kad se probudio, bilo je već podne.

— Za ime svijeta... — opsovao je. — Zar je moguće da je već tako kasno? Adrijana, tako mu svega..,

Iznenadna misao o Adrijani privela mu je u svijest sve ono što su u ono malo vremena koje im je preostalo proziv jeli zajedno i njega obuze strašan osjećaj tupe i jalove prolaznosti i neke šuplje i jezivo odzvanjanje nedorečenosti.

»Za Adrijanu već je odavno sve gotovo«, pomislio je s gorčinom. »A ja sam za to vrijeme spavao... Spavao! To mi se zaista nije trebalo dogoditi. Ali neka, to ionako ne bi ništa promijenilo...«

Oko 15 sati zaputio se u grad i naumio se skrasiti u nekom mirnom kutku gdje bi mogao razmišljati o svemu. No privučen šarenilom što ga je okružilo čim je stigao u otmjenije dijelove grada i još mamuran te vođen nekim nedefiniranim nastojanjem da sve što je bilo jednostavno zaboravi, dopustio je da mu se misli otmu svim ranije formuliranim određenjima i da mu se bezlično stope s bučnom vrevom na gradskim ulicama.

Zaustavio se u obližnjem zabavištu i tjeran nekim unutarnjim nemirom da nastavi ono što je osjećao i planirao učiniti prije nego što je upoznao Adrijanu, odlučio da se opusti u jednom od centrifugalnih gravitacionih prstenova. Doživljaj je za njega bio

toliko nov i očaravajući da je odlučio bezuvjetno da ostane na prstenu još nekoliko krugova. Nakon toga odlučio je da iskuša još i inercijska vježbališta i napokon se pridružio razuzdanoj skupini koja je divljala poljem magnetostatskih akcelerometara.

Naposljetku ga je uočila jedna od šarmantnih voditeljica kroz park i uspjela ga nagovoriti da iskuša specijalni program obilaska parka, posebno programiran za građane pod Pozivom. Kada je nakon dva i pol sata sav izmoren iscrpnom demonstracijom svih sektora zabavišta napokon oteturao na ulicu, bio je lakši za 18.000 novčanih jedinica.

U namjeri da se smiri ušao je u nešto otmjeniji restoran i s jelovnika naručio jela za koja je po zvučnosti naziva pretpostavio da bi mogla biti ukusna.

Konobar koji ga je posluživao pomno ga je promotrio, a zatim otišao uglađenom muškarcu koji je iz prikrajka promatrao sve što se zbiva u restoranu, te mu nešto prišapnuo.

»Očigledno nešto u vezi sa mnom!«, pomislio je Gustav i nije se prevario.

Saslušavši konobara, uglađeni je lako kimnuo glavom u znak odobravanja i krenuo prema Gustavovom stolu. Čovjek je prišao i ljubazno se naklonio, predstavljajući se kao vlasnik restorana.

— Oprostite — nastavio je — ali, ako bih smio biti toliko indiskretan, da li vi imate Poziv?

— Imam — odgovorio je Gustav pitomo — ali ne vidim kakve bi to veze moglo imati s onim što sam naručio.

— Nikakve, svakako — ljubazno je odvratio domaćin. — Samo, znate, naši kulinarski stručnjaci pobrinuli su se za to da za građane s Pozivom sastave specijalne gurmanske aranžmane. Osobno, vrlo bih vam rado preporučio nekoliko njih, naravno, ako se vi slažete.

Zatečen nastupom vlasnika restorana, nije imao ništa protiv i naručio je gurmansku kompoziciju broj 7.

— Ukupno 5000 novčanih jedinica. — Platio je unaprijed, kao što je to bio i običaj.

Bez obzira na to što je očekivao, morao je priznati da je jelo odlično komponirano i znalački pripremljeno. U salonu u kojem se nalazio svirala je lagana glazba i virtuozno promicali parovi građana, mahom 2. i 3. reda. Tu i tamo našao bi se i koji građanin

1. reda i odmah se uočavala pažnja koju je prema njemu ukazivalo osoblje restorana. Napokon, preporuka građanina 1. reda Upravljačkim uredima nije mala stvar.

Kad je polako pojeo, prišao mu je vlasnik restorana i diskretno ga uveo u slijedeću ponudu.

— Bilo bi nam vrlo ugodno — rekao je — kad bismo vas mogli uslužiti s još nečim. Možda biste poslije jela, nadamo se ukusnog, zaželjeli koju prigodnu uslugu neke od naših... štićenica?

— To... to je protuzakonito... — rekao je ne očekujući ponudu takve vrsti. — Ja sam pod Pozivom,..

— Ah, znate, danas je sve programirano i, dopustite, vrlo kruto, no ja bih želio da vas uvjerim u potpuno zagarantiranu diskreciju s naše strane...

Bio je na rubu da pristane, kad se odjednom sjetio Adrijane.

»Ne, ne mogu joj učiniti takvo nešto«, pomislio je... »A možda me testiraju, možda žele provjeriti moju odanost zakonima....«

Odbio je.

— Ah, shvaćam — susretljivo je odgovorio vlasnik restorana. — Vi biste zacijelo željeli nešto... nešto specijalnije. Imamo i određen kontingent štićenica vrlo — vlasnik restorana diskretno se nakašljao — vrlo mladih. Dobava s Tajvana, garantirano prvoklasna roba. Između devet i četrnaest godina, prema vašoj želji...

— Ne, nisam to mislio — odgovorio je Gustav rastreseno. — Imao sam na umu nešto sasvim drugo, nešto osobno...

— Ah, tako — priklopio je vlasnik restorana. — Ako bih smio da vas obavijestim, naša je firma u stanju da vam ponudi i još, kako da kažem, specijalnije usluge. Ako ste od... onih, tada vam možemo najsrdačnije preporučiti...

— Ne, nisam ni to mislio — odbio je prijedlog s gnušanjem. -— Riječ je o jednoj mojoj prijateljici. Dobila je Poziv, još smo jučer bili zajedno, to je sve.

— Ah, shvaćam — odgovorio je vlasnik restorana suosjećajno. — Mora da vam je teško zbog toga. Pa ipak, proći će i to. Sve je tako prolazno. Možda koje piće? Imamo prvorazredan izbor najbiranijih specijaliteta.

Naručio je piće za kraj i vlasnik restorana diskretno se

odmaknuo, prepuštajući ga njegovim mislima. Orkestar u dvorani upravo se spremao da zasvira za naredni ples...

Bilo je oko 20 sati kada se Gustav ponovo našao na ulici. Iz obližnjeg vibracionog disko-kluba urlikalo je i treštalo na sve strane, neonske reklame salijetale su ga kao podivljale, i u svoj toj gužvi i urnesebnoj vrevi osjetio se Gustav odjednom strahovito izgubljenim i suvišnim. Usporedo s tim osjetio je potrebu da se što prije nađe u svom stanu i da koliko-toliko sredi u sebi urnebesne asocijacije koje su mu u glavi izazivali doživljaji u toku dana. Opustio se tek uz tihu muziku i razmišljajući ustanovio kako sve što je toga dana doživio nije predstavljalo ništa naročito. A kako je zapravo brzo zaboravio Adrijanu! I kako je samo brzo — misleći na Adrijanu — zaboravio da je primio Poziv! Hi kako je samo brzo pod utjecajem Poziva zaboravio na svoj dotadašnji život i sve ambicije!

»I koliko je zapravo vrijedio moj dotadašnji život?« — pitao se. »Sve moje nade u unapređenje koje sam toliko očekivao? Vrlo, vrlo malo, gotovo ništa...« tupo je razmišljao.

I nakon svega ostao mu je još jedan jedini dan. Sutra, bit će u povlaštenoj, trećoj fazi Poziva. Nakon svega preostalo mu je još samo 8000 novčanih jedinica...

Trećeg dana Poziva odlučio je da prezre sve na što je prethodnog dana bez istinske potrebe utrošio toliko novaca i posvetio se tomu da još jednom i na miru, posljednji put sam prođe svim onim mjestima kojima je pretprošlog dana prošao S Adrijanom.

Sjetio se i njezinih riječi izrečenih dok su sjedili na klupi u parku.

Neko je vrijeme ostao u parku, a zatim se lagano otputio do svoga stana.

Razmišljao je o tome kako će izgledati grad nekoliko godina nakon njegova odlaska.

»Ne može ni biti ništa drukčije, kada je u ovom gradu, baš kao i u ostalima, sve isplanirano na bar nekoliko desetaka godina unaprijed. Znamo čak i datume kada ćemo izumjeti još onih nekoliko pronalazaka koje još začudo nismo stigli izvaljati na svjetlo dana. Gradski Upravljački uredi i dalje će s najvećoj pažnjom i preciznošću pratiti kretanje stanovništva, sve to evidentirati i spremati u goleme kompjuterske memorije. Stanovništvo će biti

podijeljeno na možda još suptilnije kategorije, naravno, sve u ime humanosti i pravednosti. Građanima 4. i nižih redova i dalje će biti zabranjeno nositi šešire i kravate, a u socijalno osiguranje možda će biti uvedena i koja prostitutka za muške građane pod Pozivom... Ali, zar je sve to uopće važno, kad on sutra tako i tako odlazi iz grada potpuno nezamjetljivo i nepovratno... Ili, će se možda ipak vratiti? Tko zna...

Napokon, došao je i taj svečani dan. Gustav Jakob obukao je svoje najsvečanije odijelo, stavio na ovratnik košulje glomaznu i vrlo uočljivu kravatu, smjestio na glavu skupi šešir i točno u dogovorenih 9.00 sati pojavio se u Centru za regulacije. Došao je da obavi svoju dužnost.

Javio se u prijemnu kancelariju.

— Vi ste Gustav F. Jakob? — uslijedio je hladan upit službenika. Potvrdio je. — Tada sjednite, molim vas. Vi ste došli da ispunite svoju dužnost, zar ne? Lijepo, ja vam u to ime srdačno čestitam.

— Nema na čemu — odgovorio je Gustav. — Kao što ste sami primijetili, to mi je dužnost.

— Što možemo, sve nas to čeka jednoga dana. Nego, da prijeđemo na stvar. Prije no što obavimo završne formalnosti, trebalo bi da ispunite određene formulare. No, prije toga, budite tako ljubazni pa mi odgovorite na nekoliko pitanja.

— Da? — odgovorio je spremno. — Stojim vam na raspolaganju.

— Ponajprije, od novca što vam je preostao želite li nešto uložiti u kakav fond solidarnosti ili darovati nekom dobrotvornom udruženju?

— Nemam ništa protiv toga — odgovorio je. — Samo, ne znam ni jedno takvo udruženje.

— Evo — uslužno je odgovorio službenik i predao mu popis dobrotvornih udruženja. — Ovdje je popis, pa vi sasvim slobodno i bez ustručavanja izaberite.

Pogledao je popis. Bilo je tu svašta. Od priloga za modernizaciju Službe socijalnog osiguranja, sudjelovanja u financiranju nekih monumentalnih javnih radova, sve do doprinosa za gradnju plinskog krematorija za pse lutalice. Neki nazivi bili su

više nego sumnjivo višeznačni, neki potpuno nerazumljivi, no gotovo ni za jedan nije čuo u životu.

— Ne znam koliko bih smio odvojiti za to — rekao je.

— Ne brinite — rekao je službenik CRP-a. — Ja sam tu da vam pomognem. Koliko vam je novaca preostalo?

— Oko osam tisuća — odgovorio je. Službenik je zvižduknuo.

— Običaj je, znate, da se sve što se ima da u dobrotvorne svrhe — brzo se pribrao.

— Dat ću tri tisuće, bit će dovoljno — odgovorio je Gustav i službenik je razočaran mrzovoljno zapisao taj broj u djelovodnik, a zatim u Gustavov osobni procesni karton.

— Dalje, recite mi, želite li prethodni boravak provesti u Dvorani Vječnog mira ili u Dvorani kristala?

— Kakva je razlika između njih?

— Pa, na Dvoranu vječnog mira imate pravo po socijalnom osiguranju, dok Dvoranu kristala morate posebno platiti.

— Želim ovu drugu — odlučio je.

— Odlično. Znate, to je dvorana koju odabire većina ljudi. Morate odmah uplatiti tisuću novčanih jedinica, s konzumacijom.

Platio je i ostalo mu je još 4000 jedinica. Zatim ga je službenik uputio na ispunjavanje formulara. Nekoliko smušenih prilika motalo se po hodniku i Gustav se skutrio u kutu kraj prozora da u miru ispuni formular.

»Popis načina izvršenja formalnosti«, pisalo je u njemu. »Nepotrebno precrtati. 1. injekcija W 1, 2. injekcija W 2, 3. injekcija W 3, 4. injekcija 143 specijal, 5. injekcija 143 standard, 6. injekcija 143 socijal.«

Zaokružio je stavku pod »1«, kada mu je pristupio savjetodavni službenik u nastojanju da mu pomogne.

— Vidim da ste izabrali stavku pod »1« — počeo je ljubazno. — Ne možete, na žalost, izabrati injekciju W 1, to je određeno samo za građane 1. reda.

»Znaju da ja nisam građanin 1. reda«, pomislio je ogorčen. »Znaju sve o meni.«

— Što smijem zaokružiti? — pitao je slomljenim glasom.

— Ako ste u djetinjstvu preboljeli šarlah, ospice ili mumps, tada, na žalost, ne smijete primiti injekciju W 3, koja je namijenjena građanima vašeg reda. Kao građaninu 3. reda, na žalost, ne smijemo vam propisati injekciju W 2.

— Prebolio sam ospice — rekao je suhim glasom.

— Znamo, dopustite. Dužnost mi je da vam preporučim vrlo popularnu injekciju 143 specijal. Izabirete li nju? Da? Odlično. Tada nam morate platiti još dodatnih dvjesta jedinica za medicinske troškove, plus porez na promet i porez na porez, zatim biste morali uplatiti za fond solidarnosti s osobama koje nisu u mogućnosti da sebi kupe injekciju, doprinos u ime manipulativno-transakcijskih troškova, cijenu injekcije i napokon honorar za moje objašnjenje. Takvi su, znate propisi, a to je sve točno tisuću novčanih jedinica.

— Mogu li znati kakve su ostale injekcije?

— Ah, sitnica, takvo što ne vjerujem da vas može zanimati. To su neke injekcije od kemikalija koje su se nekada upotrebljavale kao nervni bojni otrovi. No, nemojte razmišljati o tome. Pođimo radije dalje. Želite li spaljivanje, konzervirajuću dehidraciju, formalinsku mumifikaciju, kiselinsku dezintegraciju, zaleđivanje ili pak radije darujete svoje posmrtne ostatke u plemenite medicinske svrhe? Napominjem da se za čuvanje pod stavkama 2 i 3 posebno plaća ovisno o volumenu, kako da kažem, ostataka, kao i njihove težine.

— Izabirem spaljivanje.

— Želite li hipnozu? Imamo veliki asortiman kategorija doživljavanja svih vrsta. Preporučio bih vam ...

— Ne, ne želim — rekao je i službenik je iznenađeno ustuknuo. — Izabrao sam zato bolju injekciju, što će mi hipnoza.

Pošto je ispunio formular, dobio je svoj pozivni broj i uplatnice na 1000 jedinica.

Kad je i to uplatio bio je slobodan i krenuo je u Dvoranu kristala.

To je bila velika kružna prostorija sa svodom u obliku polulopte. Pod u dvorani bio je od stijenja i cijela se dvorana doimala kao neki golemi terarij ili golema pećina. Usjecima između kamenja tekli su bistri potočići, dok su sa svoda svjetlucali kristalni stalaktiti i obasjavali cijelu dvoranu blještavom tirkiznom rasvjetom. Iz skrivenih zvučnika razlijegala se lagana i umirujuća

glazba, dok su iz izbočina u zidovima prštale brižljivo složene kompozicije raznobojno osvijetljenih vodoskoka i šumjeli mali slapovi što su se slijevali u splet potočića na tlu među elementima pažljivo usklađenog podnog reljefa.

U predvorju Dvorane kristala odložio je suvišnu odjeću i ostao samo u kombinezonu koji je u skladu s propisima podigao na odgovarajućem šalteru.

Nekoliko ljudi već je u Dvorani kristala čekalo svoj red za obavljanje posljednjih formalnosti i na njega se gotovo nitko nije ni osvrtao. Svatko je sjedio na nekom mjestu koje je sam izabrao i koje mu se činilo najprikladnije. Neki su se smjestili na isturenim ovalnim oblucima, neki u kakvoj zgodnoj udubini, neki na suhom, neki u vodi, no svi su šutjeli i sjedili ili ležali mirno, zadubljeni u vlastite misli o proteklom životu.

Gustav se smjestio u udubljenju između dva kamena i predao se svojim mislima. Nekoliko desetaka centimetara ispred njega žuborio je blistavi srebrnasto-plavičasti potočić i zamirao negdje među stijenjem. Kamenje na kojem je ležao bilo je toplo, po svemu sudeći grijano odozdo. Samo su stijene obrasle klizavom mahovinom bile hladne.

Bilo mu je lijepo u gradu. Istina, radio je mnogo i ponekad mu je bilo vrlo teško, ali drugima je češće bivalo još i teže. Na kraju, na što da se žali građanin 4. reda kada pokraj njega svakodnevno prolaze građani niži od njega po rangu za dva, tri ili čak četiri stupnja, ne računajući one kojima je ulaz u grad zabranjen i koji nisu i nikada ne mogu postati čak ni građani?

Da, svime je mogao biti potpuno zadovoljan.

Zvučnici sa stropa utišali su za tren glazbu i iz njih je meki i ugodni ženski glas pozvao pozivni broj AC 542. Jedan čovjek iz Gustavove blizine nečujno se digao, ogledao se oko sebe i nekom blagopomirljivom rješenošću polako pošao prema vratima u dnu dvorane. Čim je stigao do njih, ona su se nečujno rastvorila i propustila ga u mrak, a zatim se sklopila jednako neizbježno i satanski bezdušno kao što su se prije nekoliko sekundi rastvorila.

»Napokon«, pomislio je, »ta vrata i nisu kroz sebe propustila ništa drugo nego jedan broj...«

»I baš kao ta vrata«, razmišljao je dalje, »tako ni cio grad nije ništa drugo nego golema vrata koja propuštaju ljude kroz ulice i

trgove, kroz zabavišta i radne punktove i kroz još mnogo drugih mjesta, a sve samo zato da bi ih na kraju dovela do ove prostorije, ili do one Dvorane vječnog mira koju milosrdno dodjeljuje Služba socijalnog osiguranja. I štoviše, cio ljudski život nije ništa drugo nego jedna golema vrata ili pak dug hodnik koji vodi do posljednjih vrata...

Još je dvaput ugodni ženski glas prekinuo muziku i još dvije ljudske prilike, oivičene plavičastim konturama kristalnog svjetla, mirno su i gotovo neopazice kliznule u mrak iza posljednjih vrata.

U glavi mu se zavrtjelo. Polako je počeo shvaćati kako još zapravo nije ni svjestan da je na kraju životnog puta i zajedno s tom spoznajom mozaik njegovih sjećanja polako se stao stapati u neku potpunu i zaokruženu cjelinu prema kojoj je iznenada osjetio neko čudesno i neobjašnjivo, gotovo demonsko strahopoštovanje. I u jednom je trenutku osjetio kako je taj, prvi put u njegovu životu sklopljeni totalitet svih sjećanja, duboko i sveprožimajući integriran s najintimnijom spoznajom o samom sebi i kako ja zapravo stravično neodvojiv od njegova najdubljeg »ja«.

»Pa čovjek i nije ništa drugo nego zbir sjećanja, želja i namjera. A na kraju života više nema ni želja ni namjera, preostaju samo sjećanja«, razmišljao je Gustav. »Napokon, smrt i nije ništa drugo nego zaokruženje života. Obična točka na i, okrunjenje života, njegova potpuna provedbe, a time na neki način i njegovo rođenje. Pečat na ugovor s Univerzumom.«

Znao je da je pomirenje sa svime ono što u ovim trenucima jedino ima smisla i zato mu se prepustio potpuno. Zauzvrat, ono mu je pružila čudesan osjećaj spokojstva i duševnog mira.

Još je neko vrijeme lagago svirala glazba, potočići na tlu tiho su žuborili dok se Dvorana kristala prelijevala egzotičnim i halucinogenim tirkiznim nijansama, kad se ponovo začuo ženski glas iz nevidljivih zvučnika: »Umoljava se pozni broj AC 707/3 da pristupi...«

U glavi mu se zavrtjelo: bio je to njegov pozivni broj. Došao je čas i u tom je trenutku sve za njega postalo drukčije. Muzika mu se odjednom učinila hrapavom, zaglušujućom i svaki njen ton počeo mu je kidati misli koje su odjednom postale nedosljedne, krhke i krte. Sudarale su se i cijela mu se svijest u tim trenucima pretvarala u neki zahuktali neuronski stroj u kojem je svaka misao težila da

bude jedina.

Osjetio je kako sve oko njega tone u neku poremećenu logiku. Vrijeme kao da je stalo i on jednostavno nije čuo ono što je izrekao glas sa stropa poslije prozivanja pozivnog broja. Jednostavno je ustao i čekao, ne uspijevajući se ni pomaknuti.

»Ponavljam«, začuo se ponovo glas sa stropa. »Umoljava se pozivni broj AC 707/3 da se hitno javi u prihvatni odjel Centra za regulaciju populacije...«

Nije shvaćao značenje riječi: zar je moguće da glas nije tražio da pođe prema onim malim ukletim vratima? Smije li uopće povjerovati u to da je ostao pošteđen? I što se to s njime događa?

Ostao je nepokretan sve dok mu nije prišao karakteristično uniformirani savjetodavni službenik i izveo ga.

— Obucite se, molim — rekao mu je u predvorju. — I dođite zatim do prihvatnog ureda gdje će vam sve objasniti. Čini se đa je posrijedi nekakva greška.

Osjećao je kao da će se svakog trenutka onesvijestiti. Na putu do prihvatnog ureda iz jedne je dvorane čuo krikove i nije se mogao suzdržati a da ne pogleda.

Bila je to mala, uska i neugledna dvorana poput otrcane čekaonice u nekoj trećerazrednoj ambulanti i u njoj je vladala gužva. Uza zid bile su postavljene prljave klupe i sva su sjedeća mjesta bila zauzeta, dok su ostali stajali po kutovima prostorije. Neke su žene tiho jecale, na podu je ležalo nekoliko odbačenih karata gradskog metroa, opušaka cigareta i ispražnjenih vrećica kojekakvih preparata. Jedna od troje vrata u dubini prostorije s treskom su se otvorila i na njima se pojavio koščati, riđokosi, kratko podšišani bolničar s izgledom kakvog čuvara u duševnoj bolnici.

— 'Ajde — počeo je grubim glasom — 'ko je sljedeći za injekciju? 'Ajde, brže, brže to, nemamo vremena za razbacivanje, novi kontingent stiže za petnaestak minuta!

Neka mlađa građanka 6. reda obrisala je oči rupčićem koji je na pozivni znak izvadila iz torbice i uputila se prema svlačionici. Pokvarena neonska cijev i dalje je žmirkala na stropu.

Gustav je zatvorio vrata. Obrisao je znoj sa čela.

Bila je to Dvorana Vječnog mira.

Čim je stigao u prihvatni ured, krenuo mu je u susret isti službenik koji ga je prije nepuna tri sata dočekao u toj prostoriji.

— Ah — počeo je — ne znam kako da počnem, ali, eto, vidite mi smo u posljednji trenutak ustanovili da je Poziv za vas bio pogrešan. Riječ je o najobičnijoj greški u memoriji kompujutera, događa se to ponekad, događa. Doista nemam riječi kako da vam se ispričam, naravno, u ime Centra za regulaciju populacije... jedino mi ostaje da vam izrazim žaljenje jer je došlo do ovog za vas, vjerujem, vrlo neugodnog događaja.

— Zar je moguće da je sve to bila greška? — promucao je Gustav. — Čim sam dobio Poziv provjerio sam njegovu ispravnost u svom područnom odsjeku CRP-a. Rekli su mi da nema greške i da je Poziv ispravan...

— Znamo... gledajte, vjerujemo da je tako, no područna savjetovališta ne donose odluku, oni samo reguliraju materijale koje im šalju centralne procesne jedinice CRP-a, a ovaj put greška se dogodila upravo u jednoj takvoj jedinici. Na svu sreću, sve je na vrijeme ispravljeno, tako da se više nemate čega bojati.

— Kako... Kako se to moglo dogoditi? — pitao je rezignirano, i bilo mu je posve svejedno što će mu odgovoriti.

— Vidite, stvar je u tome što prelazimo na novi sistem identifikacije, kontrole i selekcije stanovništva, a osim toga radimo usporedno i na novoj matrici populacije koja bi u sebi sadržavala još finiju, suptilniju i pravedniju podjelu stanovništva nego što je ova koju imamo danas. Kompjuteri su nam preopterećeni pa je došlo do onoga što naši stručnjaci nazivaju defaziranim ispisom memorije i tako je evidencijski kompjuter donio pogrešnu odluku. No, naša ustanova će vam isplatiti gubitak četiri radna dana, dakle točno 400 novčanih jedinica. Uz to, mi smo već intervenirali, pa nećete izgubiti posao u firmi u kojoj ste dosad radili...

— Ne shvaćate... — počeo je Gustav suho, još ne vjerujući u sve što se zbivalo s njim i oko njega. — Nije stvar samo u tome. Ja... ja sam propao, posve propao, bankrotirao...

— Oh, nije sve valjda tako crno. Naravno, imate pravo na povrat novca što ste ga uplatili za injekciju. Samo, na žalost, bojim se da nemate pravo na povrat novca što ste ga dali dobrotvornim organizacijama. Znate, takvi su propisi i mi tu ništa ne možemo, a isto tako ne bismo vam mogli vratiti novac uplaćen za Dvoranu

kristala jednostavno zato što ste usluge te dvorane već iskoristili...

— Ne shvaćate. Ja više ništa ne posjedujem u banci... nigdje, čak sam i neke stvari prodao iz stana...

— Shvaćam vas — sućutno će službenik. — No, na žalost, naši nam propisi ne određuju ništa konkretno za slučajeve poput vašeg, dakle ne obavezuju nas ni na kakvu odštetu u slučajevima pogreške evidencijskih kompjutera, a financijski nam se nikako ne isplati da bilo kome naknađujemo troškove osobne prirode. I još nešto, da vas upozorim: više niste pod Pozivom i molim vas da skinete kravatu i šešir. Znate, meni ne smeta, ali mogli biste imati neugodnosti...

Poslušao je činovnika i skinuo kravatu i šešir.

— Da vas samo pitam... — promucao je Gustav. — Prije nekoliko dana jedna je djevojka dobila Poziv. Htio bih znati da li je taj bio ispravan ili... možda... Ako bih smio saznati nešto o njoj.

— Na žalost, takve informacije ne dajemo — odgovorio je službenk. — Znate kako je, želimo spriječiti na vrijeme svaku moguću zloupotrebu. Eto, to bi bilo sve što bih mogao učiniti za vas...

Ošamućen, Gustav je oteturao van. Najkraćim putem vratio se u stan gdje je sve bilo onako kako je ostavio, no unatoč tome, on se tu osjećao kao stranac. Za ova tri dana spiskao je 45.000 novčanih jedinica, pravo malo bogatstvo, a da se zapravo nije ni sjećao kako je sve to otišlo. Najviše je potrošio onog dana kad je otišla Adrijana...

Adrijana! Nje više nema. Pokušao je da se smiri.

U šoku u kojem se nalazio, sve je tih dana dopiralo do njega kao kroz neki prigušni filter i rasplinjavalo se u njemu u bezdušne, ljepljve kolaže nedorečenih emocija i nasilne percepcije, što ga je prisiljavalo da pod nekim neobjašnjivim pritiskom upiše u sebe što više doživljaja i ugodnosti, dok za to još ima vremena. Bila je to trka sa samim sobom, ludilo organizirano na načelu »ožali unaprijed sebe, jer drugi za to nemaju vremena, ali uz put obavi sve službene formalnosti i plati sva davanja, kako drugi ne bi imali s tobom brige, pogotovu onda kad te više ne bude.«

Opće načelo ekonomičnosti i funkcionalnosti, nema što. Za neko vrijeme Gustavu se sve učinilo nekako lucidno i nestvarno, ponajviše lucidan i tuđ učinio se on samome sebi. Sve mu se počelo

pojavljivati u novom svjetlu i dobivati drukčije značenje. Pokušao je da na sve gleda kao na neku groznu četvorodnevnu moru i posegnuo je za pićem. Zatim je telefonirao Feliksu, da mu javi što se dogodilo i da on njega posudi nešto novca.

— Znam. Svima su nam javili o lažnosti tvog Poziva. Mora da se sada odlično osjećaš — rekao je Feliks. »Možeš misliti«, pomislio je Gustav i opsovao, te odgovorio nešto neodređeno. — Na koncu, proživio si nešto što još nije proživio nitko od nas. Nego čuj, stari, moram hitno obaviti neke stvari, nemoj se ljutiti, ali telefonirao si mi u nezgodno vrijeme i to...

Odustao je da od Feliksa zatraži nešto novca.

— Dakako. Hajde, zdravo! — pozdravio je i spustio slušalicu. Bezvezni razgovor. Pokušao je telefonirati Anastaziji, ali se nitko nije javljao, a činilo se da ni Dijane nije bilo kod kuće.

Odustao je od pokušaja da se javi bilo kome. Od sutra, život će za njega opet krenuti iz početka. Trebalo je misliti i na to. Obuzet kojekakvim mislima o jalovosti i krajnjem besmislu svega, ubrzo je zaspao...

Vijesti s kojima su ga dočekali u firmi u kojoj je radio po kratkom su ga postupku razuvjerile da će se brzo uklopiti u tokove uhodane svakidašnjice i da će sve proći bez značajnijih posljedica za njegov društveni položaj.

Na njegovo radno mjesto već je bio doveden drugi građanin, četvrtog reda, dakako. No, na svu sreću, tvornički službenici bili su vrlo susretljivi u svim objašnjenjima koja su im stajala na raspolaganju.

— Mi se nadamo — rekli su s izrazitim razumijevanjem njegova položaja — da nećete nas kriviti za nastalu situaciju. Vidite, vi ste dobili Poziv i jedino što nam je tada preostalo bilo je da umjesto vas zaposlimo drugog stručnjaka. I, naravno, sad ga ne možemo vratiti, ljudi nisu vreće da se njima nabacujemo. Vi ćete se za sada morati zadovoljiti s privremenim radnim mjestom i nešto manjim primanjima, a kasnije ćemo vidjeti...

— Ali... Ne možete mi učiniti takvo nešto! Pa ja već šezdeset godina radim ovdje. Osim toga, dvije sam godine radio na projektu automatske kontrole vara. Taj će projekt znatno poboljšati kvalitetu spoja i netko ga mora dovršiti. Potrebno mi je za to još svega nekoliko dana...

— Na žalost, vaš je projekt već završio stručnjak koji vas je zamijenio. Koliko znam, on je za svoj uspješni rad dobio i izvjesno unapređenje...

— To... to nije moguće! Unapređenje koje ste spomenuli trebalo je da dobijem ja, meni je ono bilo i obećano. Ja sam prema vlastitim zamislima izradio taj projekt, kako vam to nije jasno? Dovršenje je bila puka formalnost, kad sam ja dobio Poziv sve je već bilo gotovo. Trebalo je samo srediti rezultate već izvršenih pokusa koji su samo potvrđivali sve moje teoretske pretpostavke... Želio bih neizostavno govoriti sa svojim šefom...

— Ne možemo ometati vašeg bivšeg šefa, to je prvo, a drugo, on više nema s vama ništa jer vi niste više u njegovoj nadležnosti...

Novo radno mjesto koje su mu dodijelili bilo je pravo poniženje. Mjesto predviđeno za građanina 5. reda. Ipak, nekako se privikao, na koncu to mu je jedino i preostalo, a nakon završetka radnog vremena pokušao je doći u kontakt sa svojim bivšim šefom. No nije uspio. Bilo mu je javljeno kako su sve izmjene provedene u skladu s propisima, registrirane u službenim spisima i kao takve neizmjenjive do daljega. A to »do daljega« odnosilo se na sastanak Odjelne službe za pravna pitanja koji će se održati sredinom sljedeće poslovne godine...

Kad se vratio u svoj stan, na kućnom teleprinteru čekala ga je službena obavijest o poništenju Poziva.

»Odlukom o poništenju tog Poziva«, stajalo je dalje u dopisu, »poništava se i vaše unapređenje u građanina 3. reda, te i dalje službeno ostajete građanin 4. reda.«

Pokušao je da se opusti i odbaci sve misli na protekle događaje. Osjećao je da mu i ovaj put u tome može pomoći koja čašica. Uskoro, pošto je poslušao sebe, on se u baljezgavom raspoloženju, u koje je ubrzo zapao, predao lošem TV-programu. Bilo je oko 22 sata i neki je službenik na TV-ekranu upravo objašnjavao gledateljstvu smisao i korisnost uvođenja dodatnih registracija kretanja građanstva da bi se poboljšala djelotvornost gradskih prometala, kad je u Gustavov stan iznenada banula neka prilika u kožnoj vjetrovci i, upavši u sobu za dnevni, boravak, kratko ga pozdravila.

— Tko... Tko ste vi? — izmucao je Gustav, još mamuran od pića. — Kako se usuđujete...

A onda je opazio da tip ima bradu.

»Do đavola!« opsovao je u sebi. »K vragu i moja brzopletost! Tip ima bradu. Tko zna čemu imam zahvaliti za ovaj posjet...» Ustao je iz naslonjača i pokušao ispraviti svoj nagli istup.

— Tko ste vi, ako bih smio znati? — ponovio je uljudnije.

— Različiti ljudi nazivaju nas različito. Ali to zavisi od njihova stava prema nama. A ako pitate kako mi sebe nazivamo, onda je odgovor na vaše pitanje: pripadnici Pokreta za oslobođenje čovjeka.

— Ali... to nije moguće! — po vikao je Gustav zaprepašteno. — Vi... vi nosite bradu, a to je dopušteno samo građanima prvog i drugog reda! A vi, štoviše, tvrdite da ste od... odmetnik... — završio je i otpio dug gutljaj pića.

— Ja i jesam građanin drugog reda, ali to sada nije ni najmanje važno — odsječeno je odgovorio čovjek u kožnoj vjetrovci.

— Pa, dobro, ako je taka... promrmljao je Gustav. Ili je lud on ili je lud taj tip. U svakom slučaju, on je bio pijan, no nenadani dolazak čudnog gosta ponešto ga je razbudio pa se osjećao prilično bistro: obrisi predmeta što ga je neznanac držao ispod vjetrovke čak su ga podsjećala na laserski mitraljez koji je upoznao za odsluženja policijske obaveze.

— I ako ste od... hik... odmetnik, kao što kažete, što tražite od mene? Ako tražite novac, gubite vrijeme sa mnom. Što se mene tiče, ja sam...

— Znamo — prekine ga došljak kratko. — I ne trudite se da nam pobliže objašnjavate ono što se o vama događalo u posljednja četiri dana jer mi to znamo mnogo bolje od vas. Ovdje smo da vas spasimo i povedemo sa sobom.

— Da me povedete sa sobom? — upitao je Gustav iznenađeno. — Ali... ali vi ste odmetnik! Ne bi me iznenadilo da ste rekli kako me želite likvidirati, ali to... da me želite povesti sa sobom...

— Vaše iznenađenje nas ne čudi. Slušajte, nemamo mnogo vremena. Moramo raditi brzo. Naša je namjera da vas spasimo i mi ćemo to učiniti ako vi to prihvaćate.

— Ako ja to prihvatim? Ali... Što ja imam s vama?

— Službeno nemate još ništa, ali možda biste mogli imati. Slušajte me dobro! Znamo o vama više nego što vi to uopće možete

pretpostaviti, zapravo, mi znamo o vama sve što nas zanima. Znamo, između ostaloga, i to da ste dobili Poziv, i to pogrešan. Znamo i u kakvoj ste situaciji i znamo što vas čeka. A znamo i neke pojedinosti vaše reakcije pošto ste primili Poziv. Stoga smo odlučili da vam pružimo priliku. Naravno, pod uvjetom da se pridružite našoj organizaciji.

— Vaš me nastup zaista čudi.

— Pretpostavljali smo to. Očekivali ste zacijelo da ćemo u vaš stan upasti s mitraljezima i sve to, zar ne?

— Otkuda ste znali?

— Nije teško pogoditi s obzirom na sve ono što o nama objavljuju sredstva javnog informiranja. Nazivaju nas anarhistima, teroristima i slično i čak se i ne trude da nas razlikuju od grupa iz gradskog podzemlja. No sve to u ovim trenucima nije bitno. Želite li poći s nama?

Pokušao je razmisliti o svemu. Svih svojih osamdeset i šest godina uživao je u blagodatima što mu ih je pružala civilizacija i bio je dobar građanin. Poštovao je sve propise! A sada ovaj tip traži od njega da ode u odmetnike.

— Vi ste naivni — rekao je došljaku. — Kako mislite da bih mogao napustiti siguran i udoban život u zamjenu za odmetništvo? I od čega da bježim? A ako ste baš željeli da me spasite, zašto niste došli u trenucima kad je preda mnom stajao Poziv? Tada biste me bar od nečega i imali spasiti, a ovako...

— Poziv je bio lažan, to je prvo. Drugo, mi još nismo znali vašu potpunu reakciju na Poziv. I treće, varate se ako mislite da pred vama stoji siguran i udoban život. Osim toga da smo i došli, vi biste nas zacijelo smatrali provokatorima.

— Lijepo zamišljeno. A odakle da sada znam da vi to niste?

— Kao lojalan građanin trebalo bi da se stidite svake pomisli na to da bi Upravljački uredi na ovakav način ispitivali odanost građana — ironično primijeti došljak.

— Protiv čega se vi zapravo borite? I što uopće hoćete?

— Zar vam to još nije jasno? Između ostaloga, u zemlji u kojoj je medicina toliko uznapredovala da su svi dugovječni i gdje čovjek može da doživi i tisuću godina samo ako se podvrgne određenim kurama, mi se borimo protiv Poziva.

— Ne možemo se boriti protiv Poziva — odgovori Gustav. — Prirodno je da svatko dobiva Poziv, prije ili kasnije, što je nužnost, inače bismo usporili evoluciju. Ako ste protiv Poziva, tada ste vjerojatno pristalice onoga vremena kada se u ime humanosti i napretka tehnike dodjeljivao intelektualcima službeni životni vijek od punih osamsto godina.

— Ne, nismo pristalice toga.

— Onda ste možda za ono što se događalo kasnije, kada su se u ime slobodne trgovine i prirodnog postavljanja problema toliko podizale cijene eliksirima dugovječnosti da su ih mogli kupiti samo najbogatiji. A to su bili burzovni mešetari, veletrgovci i uopće oni koji društvu najmanje koriste. No, ako ste za to, tada ne zaboravite da je takvim rješenjima država došla na prag opće katastrofe jer je odjednom gotovo nestalo onih koji su za privredu najbitniji: radnika i stručnjaka. I poslije toga došli smo na ovo što imamo danas: u ime humanosti napuštene su kategorije intelekta, fizičke nadmoćnosti, ljepote i svega onoga po čemu se razlikuju ljudi, i uveden je faktor slučajnosti. Život i smrt svedeni su na kocku. Zar tako ipak nije najpravednije? Osim toga, ovo što ste mi dosad rekli bilo bi dovoljno za najstrašniju kaznu koja je uvedena.

— Znamo, budite bez brige. Za kaznu najdužeg života pod najtežim okolnostima. No, prekršaj discipline koji smo učinili time što smo vam saopćili našu želju da nam se pridružite zanemarivo je mali prema onome što su pripadnici naše organizacije dosad već učinili. Mi kod Upravljačkih ureda već odavno nemamo nikakve šanse. No, od njih neku šansu nikada mismo ni tražili. Jedino što smo tražili i što još tražimo jest pravda. Imali ste pravo kad ste rekli da je slučajnost ipak najveća pravda među ljudima, što je žalosno, ali istinito. Međutim, ovdje je istina nešto drukčija. Imamo nepobitne dokaze da su jedino ekonomska kretanja glavni argumenti prema kojima se određuju duljine trajanja života pojedinih socijalnih skupina. Slučajnost kao zakonom proklamirani kriterij trajanja ljudskog života izigrava se na nebrojene načine, od naštimavanja vjerojatnosti smrti za pojedine kategorije stanovništva, pa sve do brutalnih falsificiranja podataka. A o tome ne zna nitko osim malog broja ekonomskih i kibernetičkih službenika koji manipuliraju Centralnim kompjuterima. Imamo dokaze da u gradu postoje osobe kojima je devetsto godina i koje neprestano mijenjaju ime i mjesto boravka, a podržavaju ih njihovi

potomci koje su oni svojedobno namjestili u upravnim službama. Država sve više i više prerasta u klanove porodica, jer sve veze društvenog tipa ipak blijede u usporedbi s vezama srodstva. U eri bliske besmrtnosti jedina je istinska dužnost ispravnog građanina da umre i da se svega odrekne u korist mlađeg naraštaja, zar ne? Ali kojeg? U eri bliske besmrtnosti nastrana birokracija, uz pomoć takozvanih kompjutera što ih upotrebljavaju budale i kreteni koji ne znaju ni što je Booleova algebra, vraća čovječanstvo primarnom biološkom instinktu formiranja porodičnih skupina, samo što za razliku od onih u rodovskom uređenju, ove sadašnje uključuju i po desetak uzastopnih generacija čiji se pripadnici kriju pod različitim imenima, prezimenima i podacima o godinama proživljenog života. Kriterij odabiranja postaje pripadnost rodu, dakle krv. A krv je krv, zar ne? Dalje, mi se borimo protiv sramne podjele ljudi na klase i, ako baš hoćete, borimo se protiv toga da netko nekome određuje životni vijek, pa makar kako to bilo tobože na znanstvenim osnovama, odnosno za takozvano opće dobro.

— Ne znam što da kažem na vaše riječi — polako je rekao Gustav. — Bilo bi strašno kada bi i samo nešto od toga bilo istinito. A ljudima nikad nije pravo. Ranije, kad smo imali ustanovljene biološke kriterije, pobunili su se najniži. Kad smo ustanovili neke kriterije na načelima slobodnog tržišta, opet nije išlo, jer se sistem nije pokazao ni izbliza toliko efikasan i pravedan koliko smo očekivali. Bili smo prisiljeni napustiti sve logičke niti vodilje i zaustaviti se na bijednoj i kukavnoj kategoriji slijepe slučajnosti. A sada me vi uvjeravate da se i taj princip izigrava na sve moguće načine i tako postaje najgori od svih dosadašnjih. Mora da čovječanstvo ipak nije još dozrelo za besmrtnost.

— Vaše su riječi preteška optužba. Riječ »čovječanstvo« ovdje nema što da radi. No, ljudi još nisu stekli dovoljno međusobnog povjerenja da bi s punom sviješću i savješću preuzeli na sebe logičke određenosti upotrebe jednog takvog otkrića. Kakav paradoks: u životu ljudskog roda uvijek smo težili tome da sve slučajnosti svedemo na minimum i da svugdje gdje je to moguće ubacujemo kontroliranu jednoobraznost, sigurnost i matematičku optimalnost, a na kraju se pokazalo da pod takve norme ne možemo svesti ono najdragocjenije: ljudski život. To i čini pravdu. Svaki ljudski život u osnovi je slučajnost. U svojoj biti slučajnost ostaje najplemenitija prirodna kategorija, jedina koju po definiciji nismo

uspjeli zagaditi svojim razumom. Pa ipak, i njoj su našli mjeru: mjeru koju smo nazvali vjerojatnošću. I preko nje odmah otkrili i kako da je legalno i na fini način mimoiđu. A zajedno s njom i pravednost.

— Možda, možda je istina sve što ste dosad rekli. No, nemamo razloga da zalazimo toliko duboko u bit stvari koje su nam velikim dijelom nepoznate, dok po onom njihovom malom dijelu koji spoznajemo, znamo da su one posve izvan naše moći i utjecaja. Osim toga, ne zaboravimo da je sve počelo od mog Poziva za koji se, štoviše, kasnije pokazalo da je rezultat najobičnije kompjuterske greške.

— Vaš Poziv nije bila greška — hladno izreče došljak. — I uopće nije važno otkup to znamo. On je bio programiran isto onako kako je bilo programirano da ne bude realiziran, ne do kraja. Iskušavali su vas, to je sve. Koliko nam je potnato, imali ste neke šanse da napredujete u poslu, zar ne?

Gustav je potvrdio.

— Pojedinosti nas ne zanimaju. Naravno, svako unapređenje istodobno je i korak bliže prema tituli građanima trećeg reda. No, prije nego što će vam se dodijeliti to unapređenje, trebalo se uvjeriti u vaš stupanj odanosti Upravljačkim uredima. Uvijek je to tako, uvijek se iskušava lojalnost onih za koje se utvrdi da posjeduju određene sposobnosti. Vi po svemu sudeći niste ispunili njihova očekivanja. Propali ste na ispitu.

— To... to nije moguće. Ja ne shvaćam u čemu sam pogriješio.

— Vrlo jednostavno. Družili ste se s pripadnicom sloja građana petog reda, ni jedan svoj organ niste ostavili Banci organa, a ne zaboravite da od svakog poklonjenog organa savjetodavni službenik koji vas na takvo davnje uspije nagovoriti dobiva proviziju; zatim ste dobrotvornim organizacijama ostavili svega tri tisuće novčanih jedinica, usudili ste se posumnjati u instinitost Poziva, i što još hoćete?

— Ali, to nije ništa protuzakonito!

— Nije... nije još. Ali oni dobro znaju dokle vodi takva vaša, u najmanju ruku, neutralnost, i zato znaju što im zaista treba: mržnja i prezir njihovih sljedbenika prema nižima od sebe, jer samo tako mogu očekivati da ih ti sljedbenici ne ugrožavaju u njihovom samopostavljanju iznad ostalih. Oni traže nešto kao duševnu krv. A

vi je niste imali.

— Ali... kad bi i bilo tako, zašto me jednostavno nisu odmah ubili? Zašto su dopustili da izađem iz one Dvorane kristala?

— Znate li koja je najteža kazna u ovoj zemlji? Najduži život uz najveće patnje. A možete li se sjetiti kojeg ugodnog trenutka otkako ste izišli iz Dvorane kristala? Sami i bez novaca, s propalim unapređenjem kojemu ste posvetili dvije godine mukotrpnog zalaganja što vam nitko nije platio, sa sumnjičavim pogledima sa svih strana, a sve to nakon ona tri luda dana u kojima ste se proveli kao nikad u životu... bar prema količini utrošenog novca.

— Ne znam... Ne želim znati o čemu govorite. Vi stvarate paniku ni od čega — uzrujano je rekao Gustav i počeo nervozno šetkati po sobi. — A sve je tako jednostavno. Pogriješili su i sad će me, ako ništa drugo, neko vrijeme ostaviti na miru.

— Eh, tu se varate. Niti su pogriješili, niti će vas ostaviti na miru. Posjedujemo dokaze da ćete već sutra ili najkasnije prekosutra dobiti Poziv, ali ovaj put neće biti lažan.

— Nemoguće! — Gustav je problijedio. — Takvo nešto... Takvo nešto bi bilo posve besmisleno.

— Shvatite to onako kako vam je prihvatljivije i ugodnije. A ako u svemu tražite smisao, on je jasan: s vašim projektom, koji ste praktički dovršili prije no što ste dobili Poziv, nadmašili ste stupanj društvene korisnosti što ga Radni propisi određuju za građane četvrtog reda. Funkcionalno, vi niste više potrebni. Osim toga, iznevjerili ste očekivanja, a takvima se uz jednostavni recept slanja »slučajnog« Poziva namjenjuje i specijalni dodatak: poniženje.

— Poniženje? Ne vidim kako...

— Vrlo jednostavno. Pomislite samo na to kako ćete ispuniti svoju »svečanu dužnost«. Nemate novca kojim biste platili uobičajeni trodnevni provod da biste odagnali misao na blisku smrt, i ta tri dana koja će vam do »trenutka izvršenja posljednjih formalnosti« preostati bit će tri dana pakla i užasa. Ali, to još nije sve. Nećete imati novca ni da platite specijalne usluge koje se velikodušno i uz desetostruko višu cijenu od opravdane nude u Centru za regulaciju populacije! A to znači samo jedno: strpat će vas u Dvoranu vječnog mira, jer na to imate pravo po socijalnom osiguranju i završit ćete injekcijom 143 socijal... ako vam i nju daju. A ona boli, prokleto boli što vam jamčim, mi smo ispitali stvar na

psiho-komunikatoru. A poslije svega, vaše tijelo neće biti spaljeno kao što ste to, koliko znamo, ovaj put zahtijevali, nego ili preparirano i pretvoreno u formalinsko učilo za buduće Službenike medicinskih službi, ili dehidrirano i samljeveno da bi se od njega načinila hranjiva smjesa za vodene svinje što se uzgajaju na močvarnim farmama izvan grada.

— Ne mogu vjerovati da rade takvo što. To... to je nepojmljivo!

— Kako kome! Ne zaboravite da u Upravljačkim uredima rade vrsni ekonomisti koji jednostavno ne mogu zamisliti neracionalno korištenje tolike količine, doduše mrtve, no biološki potpuno zdrave organske materije. Nego, nemamo više mnogo vremena, rekao sam vam sve i na vama je da nam se pridružite ili da ostanete.

Gustav pođe do prozora. Nisko u dubini promicale su točkice koje su označavale pješake uredno raspoređene u svojim zonama prema redu građanstva, žmirkale svjetlosne oznake auto-puteva po kojima su plazile rijeke vozila, dok se u daljini grad gubio u crnom kubističkom kolažu monumentalnih betonskih blokova. U neposrednoj blizini titrala je neispravna zelena fluorescentna reklama. U jednom trenutku grad mu se učinio neobično tuđ, a zatim i odbojan, sirov, čudovišno nedorečen.

»Ako je tip provokator«, razmišljao je Gustav, »tada me je već zatekao u krajnjoj kolebljivosti i neodlučnosti. A ako nije... i ako je govorio istinu kada mi je rekao da ću dobiti Poziv najkasnije za dva dana?... Koliko ima stvari o kojima nikad u životu zapravo nisam ozbiljnije razmišljao! Istina, došljak mi nije naveo nijedan dokaz koji bi potvrđivao istinitost njegovih riječi, ali ne postoji nijedna činjenica koja bi dokazivala suprotno...«

Iznenadna asocijacija presiječe mu sve misli i sve njegove namjere prelije lavinama tmurnog osjećaja jalovosti i uzaludnosti. Trgnuo se, a neznancu nije promakla njegova iznenadna kretnja.

— Dakle? — začuo se njegov odmjereni upit. — Nemamo mnogo vremena.

— Koliko sam shvatio, vaš je zadatak da doznajete koji su građani dobili Poziv i da im ponudite spas. U zamjenu tražite da vam se ti ljudi pridruže u borbi protiv Upravljačkih ureda, nije li tako?

— Tako je, ali nemojte vulgarizirati. Mi nikoga ne ucjenjujemo niti bilo kome nudimo milost. Kada ustanovimo da se nekoga

iskušava, držimo da je to čovjek koji bi nam možda mogao koristiti. No zapamtite, ako pođete s nama, tada ćete slijediti potpuno naše upute, poštovati naša naređenja. Računajte s tim, te na činjenicu da vas u tom slučaju vodimo izvan grada.

— Shvaćam. No, čak i da hoću poći s vama, sve je uzalud. Jedino ako . . .

— Da? — prihvati došljak.

— Dva dana prije nego što sam ja dobio Poziv, dobila ga je i jedna djevojka, Adrijana... — rekao je i njezino prezime i serijski broj. — Da li ste i nju pokušali spasiti?

— Ne možemo vam odgovoriti na to pitanje. Na vama je da odlučite hoćete li poći s nama ili nećete. Ali brzo, jer svakim daljim odugovlačenjem vaša odluka vrijedi manje.

Pomislio je na Adrijanu, njezin ljupki lik i one tako pametne sive oči, pomislio je na njezine posljednje riječi, na sebe i na dvije godine rada na projektu koji mu je jednostavno otet. Legalno. I donio je odluku.

— Idem s vama — rekao je oporo i u tom trenutku osjetio u sebi neki neobjašnjiv ponos. — Odlučio sam, idem s vama — ponovio je.

— Tada se spremite. Ponesite sve dokumente i stvari za koje držite da vam mogu zatrebati... — govorio je došljak gledajući na sat i stavljajući šešir na glavu.

Gledajući ga kako nehajno i rutinski stavlja na glavu šešir, Gustav je protrnuo: pred njim je građanin 2. reda koji se istobodno predstavlja kao odmetnik. Gotovo nezamislivo!

Sišli su u prizemlje i ušli u automobil koji je čekao pred ulazom. Uskoro gradili su kilometre prema sjevernom gradskom predgrađu.

U kolima su bila još trojica; onaj koji je sjedio do Gustava i koji se predstavio kao Fedor ponudio ga je cigaretom.

— Nikola, Viktor — rekao je Fedor kratko, pokazujući na vozača i čovjeka na prednjem sjedalu. — U naselju ćeš upoznati i ostale, među njima i neke koji su novi kao i ti, ali se brzo privikavaju na naš način života. I ti ćeš. Naročito kad se ponovo sastaneš s Adrijanom.

Zapanjeno je pogledao Fedora.

— Ona... živa je, spasili ste je? — gotovo je viknuo, a onda iznenada ostao bez daha, sleđen mišlju koja mu je buknula u svijesti. — Ona... i ona je pošla s vama?

— Da, pošla je s nama — odgovori Fedor. — No, tek pošto smo joj dali riječ da ćemo izvidjeti situaciju s vama i poduzeti sve da spasimo i vas. I tako, za svoj spas morate biti zahvalniji njoj nego nama. Da nas ona nije uputila na vas, vjerojatno po vas ne bismo nikada ni došli. Promakli biste nam kao i mnogi drugi koje ne dospijevamo spasiti na vrijeme. Ni naše veze nisu svemoćne — završio je ogledajući se da vidi da li ih netko prati.

— U Fedora možete imati potpuno povjerenje — uputio ga je Viktor, suputnik kojega je prvog upoznao. — To će vam biti i prvi pretpostavljeni. Na vrijeme će vas obavijestiti o svemu što treba da znate. Uostalom, vidjet ćete i sami. Ja se moram odmah vratiti u grad.

— Zašto mi niste odmah rekli da je Adrijana živa? — upitao je Viktora. — I zašto niste došli po mene odmah pošto ste spasili nju? Hi ste me i vi iskušavali?

— Htjeli smo da se na vlastitoj koži uvjerite u metode djelovanja Upravljačkih ureda. Da smo odmah došli po vas, mogli smo samo riskirati da nas uhvate. Zbog toga smo vas promatrali i zaključili da posjedujete dovoljno ljudskih vrlina da prijeđete k nama. Zbog tog razloga nismo vam ni govorili o Adrijani, sve dok ne pristanete da pođete s nama.

— Znači... — problijedio je — da nisam pristao, ostao bih u gradu i vi biste me jednostavno ostavili u uvjerenju da je Adrijana mrtva i sve bi bilo...

— Sve bi se nastavilo kao da vas uopće nismo posjetili. Za dva dana dobili biste Poziv i s vama bi bilo svršeno. Pokušajte shvatiti: ne možemo primati ljude koji ne znaju od čega bježe i zašto se bore. To je test kroz koji ste morali proći. Mnogi od nas prošli su i kroz teža iskušenja. I ja sam osobno prošao kroz test lažnog Poziva. Ali, prošao sam ga i tako postao građanin drugog stupnja. No, tu su se prevarili. Nije sve u testovima.

Zašutio je ostavljajući Gustava da sredi misli. I Gustav je počeo razmišljati.

Sve što je stekao dosad, razmišljao je, ostalo je iza njega, kao da nikada u životu ništa nije ni imao. A pred njim, eto, stoji neizvjesna budućnost li divljini izvan grada...

Gledao je kako automobil prolazi kroz posljednje obrambene pojase grada i kako za njim ostaju gromade divovskih betonskih nebodera, usiljenih tornjeva i obrambenih kupola, sve dok nakon pola sata vožnje i posljednji odsjaj s najviših gradskih vrhova nisu nestali. Na nebu se pojavio Mjesec, a kabinom je ugodno strujao i čudesno mirisav zrak, kakav za svojih 86 godina provedenih u gradu nikada nije osjetio. Nebom iznad njih, u zaglušnom urlanju silovito je protutnjao divovski gravistatski međugradski transporter pripremajući se za skoro slijetanje na Sjeverni aerostatodrom grada.

Gustav, bivši građanin 4. reda, odlučio je da se opusti i prepusti vožnji koja ga je odvozila sve dublje u divljinu. Najzad su skrenuli na sporednu cestu i ubrzo zašli među močvarno bilje u kojem se, na skrovitom i sigurnom mjestu, nalazilo jedno od odmetničkih naselja. Pokušao je zamisliti kolibe, sojenice ili tko zna već kakva prebivališta u kojima će provesti ostatak života. Ostatak... bilo je neumjesno govoriti o ostatku života, trebalo je — osjećao je to negdje u dubini svog bića — govoriti o njegovu početku... Predodžba Adrijane na osunčanom kućom dovratku ozarila mu je tmurne misli nekim čudotvornim blaženstvom i on osjeti kako mu je zapravo potpuno svejedno da li je Viktor govorio istinu ili nije kada mu je rekao da mu Upravljači uredi pripremaju Poziv koji ovaj put neće biti lažan.

»Uostalom, ni život u gradu nije ništa drugo nego jedan Poziv; onaj konačni, službeni Poziv samo je točka na traljavom i...« pomislio je, a ponovno prisjećanje na Adrijanu učinilo mu je tu pomisao i te. kako opravdanom i suvislom...

* * *

I naravno, već nakon nekoliko dana u ranim jutranjim satima kućni teleprinter u apartmanu 82/36 iznenada se probudio i stao tandrkavo ispisivati službenu poruku:

»Poštovani građanine! Odlukom lokalnog odsjeka Centra za regulaciju populacije, obavještavate še da je prilikom revizije pravovaljanosti Pozira koji vam je bio dostavljen otkriveno da je bilo pogrešno ustanovljeno da je riječ o pogrešnom Pozivu. Poziv se proglašava istinitim i pravovaljanim, te vam se na temelju

pravovaljanosti spomenutog Poziva uručuje novi«

Slijedile su opće upute, a onda traka s uobičajenim podacima. A zatim srdačan pozdrav i isprika zbog pogreške, u ime CRP-a.

No, ovaj put stan je bio prazan. Nije bilo nikoga tko bi primio poruku. I nikoga tko bi pritisnuo žuto dugme, koje se ovaj put oslobađalo na novu šifru...

Bruno Lecigne:

Le théâtre des amnésigues

Preveo Božidar Stančić

Amnezija

Tama ga je progutala poput živoga pijeska i sada ga je ponovo izbacila, praznoga i zbunjenoga. Još je tama, gusta i prijeteća. Samo poneki odsjaj, kratko srebrnasto svjetlo, najavio je promjenu stanja, najprije stidljivo, kao kroz vatu, zatim je bio siguran .da je došao k sebi. Kao iz radija briznula je tiha glazba njegove svijesti i on je čuo u sebi prigušeni ton misli iz vijuga: » Ja... ja...« Nije pomislio: »gdje sam?«, premda očito nije znao gdje je. Spopala ga je nesigurnost i nije mu dala da si postavi pitanje trenutnoga prebivanja. »Tko sam ja?« — ta se misao probila kroz druge i ukočila tijelo. Sitna glazba nije ništa govorila. Bio je ustrajan, kao telefonski pretplatnik koji traži novu vezu. No, ništa. Zgrabila ga je neka panika. Načas pomisli da ga obuzima tama, da mu je u mraku dio svijesti i da će doći k sebi. Pokušao je proniknuti u tamu, učinio je nekoliko pokreta da ustanovi služi li ga tijelo. Zatim si iznova postavi pitanje, ali ništa. Pokušao si je postaviti drukčije pitanje, kao da se mogao zabuniti u identitetu, kao da ga je izdala svijest. No, tiha glazba svijesti je glupavo zujala.

Dakle: gdje je? I što radi ovdje?

Nešto je teško držao u ruci. Podigao je ruku i spazio šipku. Metalnu polugu za obijanje.

Opipao je svoje tijelo rukom, uvjeravajući se da je u redu. Oči su mu se već navikle na pomrčinu,, ili je možda mrak bivao rjeđi. Ustao je i stajao u stanu, s polugom u ruci. Prostorija je zacijelo bila

salon: zapažao je divan, jastuke, niski stol, drvene stube što vode u polukat. Dekor ga nije podsjećao ni na što. Možda je bio u svome stanu, možda i nije. Sto bi radio u svome stanu — u tami — s polugom za obijanje u ruci? To je pitanje izazvalo neugodno bockanje na zatiljku. Odlučio je da se sjeti svih elemenata kako bi ustanovio pravo stanje.

Bilo je jasno da se ničega ne sjeća. Amnezija.

Osvijestio se noću u tihom stanu, ne zna tko je, ne zna gdje je smještena kuća i je li to uopće kuća ili veća zgrada. Boljela ga je glava, kao da ga je netko udario. Počeo je prstima trljati čelo i iznenađeno opipao bolnu kvrgu na lijevoj sljepoočnici. Dakle, zacijelo se udario i pao, a poslije toga se ničega ne sjeća. Kad je došao k svijesti, ležao je na podu. Pokušao se sjetiti točnoga položaja tijela. Je li sljepoočna kost mogla udariti u pod? Je li ova kvrga posljedica pada ili je on pao od udarca zadanog prije nego što je pao?

Zacijelo je tresnuo o pod. Ili je možda promašio koju stepenicu pa izgubio ravnotežu, udario o stubišnu orgradu i otkotrljao se do prizemlja po stubama? Ali ne: ležao je glavom okrenut prema stubištu. Da je pao, bio bi pao natraške i kvrga bi mu izrasla na zatiljku. Čučnuo je i pogledao pod. Jedna se ukrasna svjetiljka razbila, no njezino je keramično postolje bilo prekrhko a da bi moglo izazvati takvu kvrgu. Zdesna, pod divanom, mu je. predmet privukao pažnju. Bila je to džepna svjetiljka. Kupolasto je staklo bilo razbijeno. Ova svjetiljka, dakle, pripada njemu. I razbijena noćna svjetiljka i ova posljedica su njegova pada. Pao je, a svjetiljke i njegovo pamćenje su se raspali. Ali zašto je pao?

Pokušao je pogledom proniknuti u tamu ne bi li pronašao još neki trag. Poluga, džepna svjetiljka... nepoznati stan utonuo u tamu... Prisjeti se: nisu li poluga i džepna svjetiljka uobičajeni alat — provalnika? Naježio se: je li moguće da je on obični provalnik, nespretni provalnik, koji nije imao sreće pri provali u prazan i tihi stan?

Polako, komadić po komadić slagao je u duhu scenarij mogućeg odvijanja događaja: noć gusta i tamna, neka silueta se vere po krovu ili šulja duž zida, pokret polugom i prozor se otvara, brava popušta, silueta se ušulja u mrak, on zna kuda treba da se kreće, ima plan koji će ga dovesti do blagajne, do novčanica ili do

dragulja. Ali provalnik, pipajući po mraku, nema sreće. Svjetiljka mu pada, ili se on sapleće o gajtan noćne svjetiljke, pada udara glavom o pod i u njegovu duhu ne ostaje više ništa, ni plana, ni imena. Samo tmina. Crno i prazno.

No, opet je odbacio i takva razmišljanja. Kad je bolje promislio, tko jamči da je on provalnik? Nije mu bila ugodna pomisao na to. Je li možda kod nekog prijatelja? Di je gubitak sjećanja toliki da više ne prepoznaje svoj stan?

Ipak, nije se usudio praviti buku. Tiho se okretao poput sjene. Svjetlo je dolazilo s prozora, prolazilo kroz proreze zatvorenih dvostrukih kapaka, pa preko zavjesa sjedalo na neke predmete. Bilo je to zacielo umjetno svjetlo. Je li to svjetlo s ulice? Ali nije čuo nikakvu buku gradskog života.

Zagonetka mu se odjednom učini manje važna. U ruci je odvagnuo polugu. Nije li bolje pričekati da svane?

Odjednom ga zaslijepi jako svjetlo i on zatrepta očnim kapcima. Netko je upalio svjetlo na stropu.

— Ne mičite se!

Pokušao se prilagoditi blještavom svjetlu i pronaći sagovomika. Srce mu je silovito lupalo. Neka se silueta pomaljala sa stuba. U svjetlu sa stropa soba je.postala drukčija. Bilo je mnogo plavoga i crvenog. Čovjek koji je upalio; svjetlo bio je u kućnom haljetku i pidžami. U ruci je držao revolver i promatrao čovjeka s amnezijom poluupitno, poluogorčeno.

»Dakako«, pomislio je čovjek s polugom, »pravi vlasnik stana, koji iznenađuje provalnika na poslu«. Osjetio je želju da prasne u smijeh, čovjek u papučama drži ga na oku, a on obučen u pulover, traperice, uhvaćen na djelu, a zaboravio pošto je dolazio ovamo. Smiješna situacija!

Ali što da radi? Da pobjegne? Bilo bi to opasno. Revolver je uperen u njega. A pobjeći bi značilo i priznati da je kriv, i ne tražeći da ga onaj drugi razumije. Zato je odlučio da se ne miče i da pokuša izvući iz sugovornika što više može o situaciji. Bio je to čovjek srednjih godina, debela lica i ćelave glave. Kućni haljetak bio mu je zgužvan kao da je spavao u njemu. Imao je podočnjake.

— Odbacite polugu — naredio je vlasnik i čovjek izgubljena sjećanja učini to. — No, onda, što radite ovdje?

— Ovdje, kod vas?

— Da... da, kod mene. — Činilo se da malo oklijeva, kao da je zatečen otkrićem provalnika kod sebe i nije znao kako da postupi, čovjek s amnezijom se zapita kako da ga uvjeri da nije provalnik — ali nije ni sam bio siguran. Dakako, izgubio je pamćenje, ali je mogao prepoznati beretu, znači da je poznavao oružje. Nije dobra taktika ni reći istinu, priznati da je izgubio pamćenje. Bolje je biti oprezan i igrati komediju.

— Pa, ne biste pravo učinili kad biste me smatrali običnim lopovom — počeo je. Na izgled je tako, ali...

Vlasnik se zbunio.

— Objasnite — rekao je mašući revolverom. Znači, trebalo je blefirati do kraja.

— Pretpostavimo da nisam kradljivac. Pretpostavimo da se poznajemo. Što mislite? Pogledajte me dobro: pripadam li ja vašim znancima? — Približio se pod svjetlo. — No, zar me još niste prepoznali?

Čovjek u kućnom haljetku bio je zbunjen, ali je ipak rekao:

— Ja... ja nisam... ne pamtim fizionomije. Možda vas i poznajem. Recite mi svoje ime pa ćemo vidjeti.

Dakle, sudbina je očito bila protiv njega. Nije mogao odgovoriti. Ne može dalje pokeraškim blefom.

— Ništa ne govorite? — ironično će vlasnik. — Znači, bio je blef! Vi ste običan provalnik. U ruci vam baterijska svjetiljka i poluga, dovoljno jasno...

— No, dobro — prizna čovjek s amnezijom. — Ja sam provalnik! — Podigao je ruke u znak nemoći. I njemu se činilo da bi to mogla biti istina — I zašto ne telefonirate policiji? Treba da me predate policiji! — Ustuknuo je nekoliko koraka, no vlasnik je šutio. — No, zar nećete zvati?

Odjednom se čovjek izgubljena pamćenja osjeti umornim. Činilo mu se da bi najbolje rješenje bilo pozvati policiju. Pajkani bi bar potražili njegov identitet, možda bi ga poslali na liječenje. Nije važno ako mora u zatvor — samo da nađe sebe. No, čovjek u haljetku nije se micao sa stuba što su vodile u mezanin. Oči su mu bile raskolačene.

— Pa nisam rekao da ću vas predati policiji...

— Ne shvaćam... pokušao sam vas pokrasti a...

— Ja ne shvaćam. Zašto želite da vas predam policiji?

Čovjek s amnezijom je pomislio da treba sve priznati, ali se predomislio.

— Ne želite zvati policiju, ali što ćete uraditi?

— Možda ću vas... pustiti da odete!

Čovjek izgubljena pamćenja kimne. Nudi mu se sloboda, ne bi trebalo protusloviti.

— Što, zapravo, očekujete od mene? — zapitao je.

— Pa, ne mnogo. Volio bih da mi kažete što vas je privuklo ovamo. Što ste htjeli ukrasti?

— Ne znam.

— Kako to: ne znate?

— Hoću reći... nije bio cilj neki poseban predmet. Uzeti što mogu.

— Dobro... inače biste imali drukčiji alat.

— Jest — složi se čovjek s amnezijom.

— Ali niste znali da sam kod kuće?

— Jesam, ali sam mislio da vas neću probuditi.

— Jest, ali ste učinili pogrešan korak i razbili svjetiljku, pa sam se probudio.

— Čini mi se da je upravo tako — nasmiješi se čovjek izgubljena sjećanja.

— Čudan ste vi provalnik. — Vlasnik se nije smijao, činilo se čak da je uznemiren. — Kao da niste sigurni u sebe i tražite policiju, kao da je to oslobođenje. Kako ste, uostalom ušli?

Čovjek s amnezijom brzo se ogledao. Bilo bi smiješno reći: »kroz prozor« jer su bili zatvoreni dvostrukim kapcima. Bila su samo vrata, čini se isto tako zatvorena, ali vjerojatno ne i zaključana jer je to zacijelo bio jedini izlaz.

— Kroz vrata! — odvratio je.

— Da, pretpostavljam. Ali bilo je iza tih vrata zacijelo i nekih prepreka.

Što on to misli? Čovjeku izgubljena pamćenja bilo je neugodno. Nije mogao odgovoriti.

— Što to mutite?

Činilo se da je vlasniku bereta postala preteška, pa ju je premjestio u drugu ruku, a zatim je sišao za jednu stepenicu.

— Pitam vas zato što smatram da ste neobičan provalnik. Možda imate i pravo... niste običan provalnik. A što ako ste... plaćeni ubojica? — U očima vlasnika zaiskrila se sumnja. — Dopustite da ja sada pretpostavljam: pretpostavimo da sam ja neka politička ličnost... kažem to ovlaš... ili čak da sam gangster. To bi moglo biti kad imam i revolver. I tada ne bih bio iznenađen kad biste vi bili poslani da me ucecate. Kužite?

— Besmisleno. Nemam oružja.

— Možda ste to htjeli zakamuflirati kao grabežno umorstvo, pa ste namjerno razbili svjetiljku da simulirate provalu, pa borbu...

»A što ako on govori istinu? No, to mi ništa ne dokazuje.«

— To bi objasnilo i vašu želju da dođe policija. Budući da niste uspjeli, bojite se represalija. I s moje strane i od vaših naručilaca.

— Ali jeste li vi zbilja osoba... iz podzemlja?

— Pa... ne... to je samo pretpostavka. Učinio je neodređenu kretnju kao da tjera tu pretpostavku. — Čujte, umoran sam. Recite da ste vi običan provalnik i ostajmo na tome. — Spremio je oružje u džep i pošao do divana. — Možete otići. Slobodni ste.

— Pa... hvala — odgovorio je čovjek bez pamćenja, dok je vlasnik sjedio na divanu i trljao sljepoočnice.

— No, zar nećete otići? — zapitao je vlasnik.

— Mislim da je vaš postupak čudan.

— Pa što onda? — zamumljao je vlasnik. — Izađite prije nego što se predomislim.

Čovjek s amnezijom pošao je k vratima i okrenuo kvaku. Ona se pokrenula, ali vrata su bila zatvorena.

— Zatvorena su — primijetio je.

— Pa otvorite ih — odvrati vlasnik, naslonjen na divan.

— Nema ključa u bravi! Uostalom, nema ni brave! Prignuo se da bolje pogleda. Jest, nije bilo brave. Vrata kao da su bila u cjelini

sa zidom, nije bilo prostora između dovratka i vrata i zida. Sve glatko i puno, kao u komadu. Lažna vrata.

— Lažna vrata — rekao je čovjek izgubljena sjećanja.

— Što? — viknuo je vlasnik i skočio, pa opipao vrata i zid. — Imate pravo.

— Niste to znali?

— Nisam...

— Imate lažna, vjerno naslikana vrata, i ne znate to! Besmisleno!

Vlasnik je spustio glavu, bio je očito utučen.

— Moram vam priznati: ja sam izgubio sjećanje — reče tiho.

Sad je na provalniku bio red da se iznenadi.

— Jest — nastavi čovjek u kućnom haljetku. — Sve sam zaboravio. Probudio sam se u polukatu i nisam se mogao sjetiti ni tko sam ni gdje sam, a bio je mrak. Zapazio sam da sam u papučama i da imam revolver u ruci. Čuo sam neku buku, disanje, tihe korake. Rukom sam napipao prekidač i u svjetlu ste se vi stvorili preda mnom. Evo, sad znate sve. I zbog toga sva ona pitanja... — Činilo se da mu je odlanulo.

— Ali — počne provalnik — i sa mnom je ista stvar.

— I vi? — Vlasnik je raskolačio oči. — Ali što to znači?

Provalniku se zavrtjelo u glavi. Imao je osjećaj da je sve to već jednom doživio i vidio. Posrnuo je, naslonio se na vlasnika.

— Moramo izaći odavde! — viknuo je vlasnik. I ne osvrćući se na provalnika, pojurio prema prozoru, jedinom izlazu osim vrata, pa pokušao pokrenuti kapke. No, tobožnja stakla bila su narisana na zidu, kapci i zid bili su u jednom komadu. Vlasnik se okrenuo prema provalniku. Ovaj je držao u ruci telefon. I on je bio od jednog komada i bilo je nemoguće podići slušalicu.

— Vi ste sve to zakuhali! — viknuo je vlasnik. Lice mu je bilo bijelo, oči kao da će iskočiti iz duplje. Mahao je beretom. — Odmah mi recite kako da izađem, jer...!

Prije nego što je mogao izvršiti svoju prijetnju, provalnik se bacio na vlasnika. Kratko su se borili. Vlasnik je gubio dah, činilo se da će se ugušiti, stenjao je. Kao da ima srčani napad. U nemoćnom

bijesu udario je provalnika po slijepoočnici, upravo na mjestu gdje mu je bila izrasla kvrga. Provalnik je pao licem prema podu, upravo na mjesto gdje se bio digao. Rukom je toga časa posegao za polugom na podu, ali je tada izgubio svijest. Vlasnik je teško disao, ljubičasta lica. Pošao je do stuba i uspeo se, došao do polukata i onesvijestio se. Zatim se svjetlo sa stropa samo od sebe ugasilo. Ponovo mrak...

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI

DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Što je zapravo bilo (2)

Postoji nekoliko tema koje zanimanju manje-više sve ljude. Pokušajmo ih nabrojiti! Možda bi trebalo na prvo mjesto staviti Atlantidu. pa odmah zatim leteće tanjure i. konačno pitanie da li je naša civilizacija autohtona lit je uvezena iz svemira. Međutim, sve se te teme toliko prepleću da bi se moglo reći kako je to jedna. opširnija tema. No pođimo redom!

Prvi zapis da je postojalo kopno između Evrope i Amerike potječe od grčkog filozofa Platona. On je u svojim dijalozima »Timej« i »Kritika« napisao da je Solon. kad je bio u Egiptu, u razgovorima s egipatskim svećenicima saznao da je između Evrope i Amerike postojalo kopno na kojemu se nalazila velika i moćna država Atlantida. Da navedemo ono bitno iz te pripovilesti:

(1) Državu je osnovao bog Posejdon i glavni grad se po niemu zvao Posejdonija.

2) Bog Posejdon oženio se smrtnom ženom i ona mu je rodila nasljednike.

(3) Središte Posejdonije nalazilo se na otoku koji je. kao nizom prstena bio okružen kanalom, pa kopnom, zatim opet kanalom, pa kopnom. Kroz sve te prstene prolazio je kanal za brodove.

(4) Uz Posejdoniju se nalazila velika ravnica koja je bila ispresijecena kanalima za navodnjavanje i za vodeni promet.

(5) Država je napredovala, ali kako su se vladari neprestano ženili smrtnim ženama, njihovi su nasljednici nasljeđivali sve manje božanskog. Napokon su nadvladali ljudski instinkti i država je krenula u osvajanja. Osvojila je dio Evrope i dio Afrike.

(6) Atlantiđane su konačno pobijedili Atenjani. Oni su stali na čelo koalicije koja je trebalo da obrani svijet od Atlantiđana.

(7) Nakon toga je nastao potres ili erupcija vulkana, dogodilo se nešto od čega je cijela atenska vojska propala u zemlju a Atlantida potonula u more.

Taj Platonov zapis izazvao je senzaciju još u starom svijetu. Mnogi su tvrdili da je to Platonova izmišljotina, a drugi su u to vjerovali. Rasprave između jednih i drugih potrajale su tisućljeća i ni danas nije riješeno to pitanje. Dovoljno je reći da ie dosad napisano oko trideset tisuća knjiga na tu temu. Koliko se fantastičnih romana temelji na tome Platonovu zapisu — ni broj im se ne zna.

Zanimljivo je da mnogo pisaca, koji se smatraju ozbiljnima, govori o visokom stupnju tehničke razvijenosti stanovnika Atlantide i samo što im ne pripisuju i korištenje nuklearne energije. Međutim, o nekim tehničkim čudima ni u jednom izvještaju nema govora. Jedino je spomenuto da Posejdonu. kao bogu, nije bilo teško izgraditi one kanale oko Posejdonije, a to, napokon, i ne zahtijeva neko veliko tehničko znanje, već samo trud ! Trijem«,

Posve je razumljivo da se počelo tragati za ostacima tog moćnog kraljevstva. Dakako, najprije je sumnja pala na Azorske i Kanarske otoke. To bi mogli biti ostaci propalog kopna. Međutim, na tim otocima nije nađen ni jedan jedini predmet po kojemu bi se moglo zaključiti da je preostao od nestale Atlantide. Istraživanje je još više otežalo to što su bijeli osvajači Kanarskih otoka uništili domorodačko stanovništvo Gvanče. Tako je nestala nit koja je možda mogla dovesti istraživače do nekih rezultata.

No pristalice Atlantide nisu klonuli duhom. Počeli su je tražiti na Grenlandu. u pustinji Gobi. na Ceylonu, pa čak i u Sahari. Rezultati su uvijek bili negativni. Neki Nijemac prosudio je da se Atlantida nalazila blizu otoka Helgolanda. no istraživanja su i tu ostala bez rezultata.

Onda je došao na red otok Santorin u Sredozemnom moru. To je bio okrugli otok s jednim vulkanom. Eksplodirao je oko 1470. godine p.n.e.. u krater je navalilo more i danas je od otoka ostao samo istočni rub u obliku polumjeseca i dva otočića. S tim u vezi postojalo je i mišljenje da je Atlantida bila zapravo Kreta. koja je u trećem i drugom mileniju p.n.e. bila najjača kultura na Sredozemlju. Međutim, ako je uništen jedan otok u Sredozemnom moru. nije zbog toga mogla propasti kretska kultura. Istina,

eksplozija jednog otoka može izazvati katastrofu u okolici, kao što se dogodilo 26. kolovoza 1883. kad je eksplodirao otok Krakatau u Malaiskom arhipelagu. Nastali su valovi koji su obišli zemaljsku kuglu i bilo je izbačeno mllllun i osam sto tisuća kubičnih metara pepela tako da je i u Evropi Sunce potamnjelo. Tom prilikom je poginulo i četrdeset tisuća ljudi, ali Ipak nlle nastala dezorganizaeija na tom području. Prema tome. teško je zamisliti da je Atlantida bila na Kreti.

Borba između atlantidista i protuatlantidista nije ni danas završena. Protuatlantidisti tvrde, i imaju pravo, da se sudeći po dnu Atlantskog oceana ne može zaključiti da je ijedan njegov dio bio iznad morske površine u posljednjih dvjesta milijuna godina. No jedan od najjačih argumenata protivnika atlantidske hipoteze je Wegenerova teorija o micanju kontinenata. Po toj teoriji sve su kontinentalne mase nekoć bile jedna cjelina. Onda se, zbog vulkanskih erupcija, ta masa počela lomiti. Tako je Amerika otplovila na zapad i sve više se udaljavala od Evrope. Prema tome, između njih nema mjesta za još neki kontinent.

Ali i pristalice atlantidske hioteze imaju svoje argumente. Prilikom polagania telegrafskog kabela po dnu Atlantika izvađen je iz dubine od oko tri tisuće metara eruptivni kamen, koji se može stvrdnuti samo na zraku. Kako je onda moguće da se stvrdnuo na morskom dnu? Nadalje, Wegenerovu teoriju o micanju kontinenata atlantidisti odbacuju jer se to počelo događati prije dvjesta milijuna godina, a propast Atlantide datirana je prije dvanaest tisuća godina.

Tu se odmah nameće pitanje: kakva je to atenska država mogla postojati prije dvanaest tisuća godina, kad se zna da su Grci počeli naseljavati Balkanski poluotok osam tisuća godina kasnije? Prema tome, moglo bi biti govora jedino o prastanovnicima tog oodručja koji su naselili i teritorij Atene. Ti prastanovnici morali su biti primitivni, pa otud pitanje: kako su oni mogli pobijediti Atlantiđane koii su imali tehniku kakva bi i nama danas imponirala? Prema tome, posve je isključeno da su Atlantiđanl raspolagali izvanrednom tehnikom. No krenimo dalje! Dokazano je da je Golfska struja potekla otprilike prije dvanaest tisuća godino dakle baš kad je propala Atlantida. Uzrok nastanku Golfske struje mogao bi se objasniti ovako: dok je postojalo kopno između Amerike i Evrope, struja između njih nije mogla teći jer je bila zapriječena. Nestankom Atlantide prolaz je postao slobodan.

Kao dokaz da je postojalo kopno između Evrope i Amerike navode se i sličnosti u građevinama: i Egipćani i Indijanci gradili su piramide. To je doduše istina, ali egipatske piramide su šuplje i u njima se nalaze prostorije, a američke su zapravo samo podnožja na kojima su sagrađeni hramovi. Dakle u biti postoji razlika.

Postojala je i pretpostavka da su Atlantiđani imali kolonije u Africi i Americi. Nastala je nakon otkrića Benina, staroga grada u zaljevu Lagos na zapadnoj obali Afrike. Benin je otkriven u XVI stoljeću 1 zaposjeli su ga Španjolci. Našli su grad obrastao džunglom, ulice su bile pravilne i široke, popločene mjedenim pločama, a kuće sagrađene od kamena i ukrašene mjedenim reljefima. Španjolci su odnijeli što im se činilo vriiednim i zatim se zaboravilo na Benin. U prošlom stoljeću zauzeli su ga Englezi, ali ga je za nauku otkrio Felix Luschan. On ie bio uvjeren da je otkrio Atlantidu. Kasnije je revidirao svoje mišljenje, pa je konačno ostao na tvrdnji da je Benin mogao biti samo kolonija Atlantide.

Zanimljivo je da u Beninu nije nađeno nijedno slovo kakvog pisma. Nije nađena nikakva poruka saopćena slikovnim pismom. Međutim, ima mnogo skulptura i reljefa. Način izrade reljefa podsjeća na meksičku likovnu umjetnost, ali ima i egipatskih elemenata. Dakle opet kombinacija Afrike i Amerike. Ali skulpture su potpuno afričke. Prlkazuiu crnce, a to se ne slaže s predodžbama o Atlantiđanlma. Na sve prigovore Luschan je ostajao pri svome: »Lijepo, no objasnite mi onda kako je nastala beninska kultura!« To mu zaista nitko nije mogao objasniti, jer nema ni kakvih ostataka po kojima bi se mogao protumačiti razvoj te kulture. No protivnici nisu ostali dužni Luschanu. »Džungla je gusta i sve pojede«, odgovorili su mu.

Da li je Atlantida postojala Ili nije, teško je odgovoriti. Jedno je sigurno: ako je postojala, nije propala zbog potresa ili provale vulkana. Amerikanac ruskog porijekla Velikovski tvrdi da je u ono doba blizu Zemlje prošlo neko veće svemirsko tijelo. Po njemu, privlačna sila toga tijela počela je podizati ne samo more već i Zemljinu koru.. Zemljina kora je pukla i iz te pukotine izlila se lava, a more se podiglo i nekoliko tisuća metara te poklopilo kontinente. Zatim je nastala eksplozija vodene pare i katastrofa je bila potpuna. Da je tako bilo, Velikovski dokazuje cijelim nizom legendi o općem potopu i općem požaru koje su raširene među mnogim narodima na Zemlji. Ta bi se hipoteza mogla prihvatiti da Velikovski nije utvrdio

i godinu te katastrofe. Po njegovim računima, ona se dogodila 1470. godine p.n.e. Međutim, po Platonovu podatku, ta se katastrofa dogodila deset tisuća godina ranije. No Velikovski i na to ima odgovor. Prema Platonu je Solon, koji je priču o Atlantidi donio iz Egipta, ispripovijedao to Kritijl starijemu, a njegov sin, također po imenu Kritija, čuo je to kao desetogodišnji dječak. Nije teško zamisliti da je dijete zbrkalo brojeve.

Zvonimir Furtinger

Trst 83

Puni naslov ovoga prikaza trebalo je da glasi »Festival znanstveno-fantastičnog filma Trst (83)«. kako se ta manifestacija službeno naziva već dvadeset godina Na žalost, ono što se vidjelo ove godine može se u najboljem slučaju, nazvati smotra fantastičnog filma. Naime, festival je suspendiran, odnosno, kako to rado govore oni malobrojni entuzijasti koji su na njemu radili dva desetljeća, hiberniran do daljega. Koliko će taj zimski san trajati u ovome trenutku ne zna baš nitko. Sto zbog promjene društveno-političkih odnosa i struktura u Italiji — a time i preraspodjele sredstava po različitim fondovima — što zbog pada kvalitete samog festivala i idejne dezorganizacije selektora u posljednjih nekoliko godina, te time i smanjenja zanimanja za festival, a ponajviše zbog nedostatka sredstava (računa se da za takvu manifestaciju treba oko 400 milijuna lira), ove je godine Tršćanska turistička agencija, koja je uglavnom dosad organizirala taj festival, ostala isključivo na svojim skromnim vlastitim sredstvima pa je i ono što je bilo prikazano ostalo skromno. Smotra je organizirana radi časti, da bi se održao bar nekakav kontinuitet u ovim gladnim godinama.

I tako je broj filmova smanjen na trećinu, duljina trajanja manifestacije na polovinu, nije bilo nikakvog žirija ili nagrada, a jedini kolateralni događaj bio je dvodnevni okrugli stol na kojemu su se pretresali uzroci koji su doveli do te situacije i tražile se nove ideje koje bi trebalo da udahnu život samrtniku.

Pogledajmo, ukratko, razloge koji su u cijeloj priči najhitniji. Tršćanski festival je u početku bio jedna od rijetkih evropskih i svjetskih žanrovskih manifestacija SF-filma. pa nije bilo problema da se dobiju vrhunska ostvarenja koja bi se pojavila u teku godine. U posljednje vrijeme SF na filmu nije više marginalna: pojavom

megadolarskih produkcija suvereno je zavladala svjetskom filmskom scenom. Danas jednom Spielbergu ili Lucasu neće pasti na pamet da svoj najnoviji film pošalje u Cannes ili u Veneciju, a kamoli na neki mali, provincijski žanrovski festival kakav je tršćanski. 1 tako su se u toni gradu na festivalima počeli sve ćešće pojavljivati filmovi koji imaju sve manje veze sa znanstvenom fantastikom. Bilo je tu čiste fantastike, klasičnih bajki, strave i užasa, nadrealizma i još koječega, tako da je prava znanstvena fantastika bila svedena doslovce, na desetak posto prikazanog materijala.

Kao što smo rekli, sudbina ove manifestacije ostaje krajnje neizvjesna. Cak i ako se namakne dovoljno sredstava i ljudi (za što postoji malo vjerojatnosti), ostaje problem koji ti vrijedni entuzijasti mogu teško riješiti: sakupiti dobre filmove, a ne drugorazrednu produkciju. Unatoč tome što nitko nije rekao kako se to može ostvariti, jedan od savjeta za spašavanje festivala bio je da se nabave najbolji filmovi, uz pregled SF-filmova iz malih kinematografija koje su i dosad davale pečat ovoj smotri. Drugi su, međutim, tvrdili da bi se zatvaranjem u još uže žanrovske okvire — tu se prvenstveno mislilo na borror — moglo pobuditi zanimanje, iako nije jasno kako bi to moglo zainteresirati publiku ili kritičare. Treći su rezignirano slijegali ramenima, s obzirom na to da je refren većine odgovornih bio »ako drugi naprave svoj dio posla, mi ćemo rado obaviti naš«. Kako stvari sada stoje, teško da će ovaj — zemljopisno nama najbliži festival znanstveno-fantastičnog (uvjetno rečeno) filma ponovo oživjeti iduće godine.

Evo i nekoliko riječi o ostvarenjima viđenim u toku pet dana koliko je trajala ovogodišnja smotra.

WOLFEN američkog režisera Michaela Wadleigha je modernizirana priča o vukodlacima koji haraju periferijom New Yorka. Unatoč slabostima takvoga sižea, film se dobro dojmio zbog dobre i sigurne režije te izvrsne kamere. NEVJE-ROJATNA ŽENA KOJA SE SMANJUJE parodija je na američko potrošačko društvo, a ideja je uzeta iz romana Richarda Mathesona po kojem je još 1957. Jack Arnold snimio film koji smo i mi vidjeli na televiziji prije nekoliko godina. Talijanski film ZEDER priča je o oživljenim mrtvacima, a još jedan takav je brazilski TAJNA MUMIJE, iako je ovdje riječ o kvalitetnoj parodiji na sve filmove te vrste. HEARTBEEPS američkog autora Allana Arkusha je laka komedijica.

Prikazana je i VARI-OLA VERA našeg Gorana Markovića, iako treba podosta mašte da bi se taj film, unatoč nekim elementima, proglasio za SF. Amerikanci su bili zastupljeni još jednim ostvarenjem, ovaj put iz područja čiste fantastike: NEGDJE U VREME-NU, film Jeannota Szwarca, govori o ljubavi koja svojom snagom odvodi na put kroz vrijeme i prostor. Australijanci su i ove godine imali svog predstavnika: SRODNIK Tonyja Willlamsa pokazao je da filmska ekspanzija te zemlje traje i dalje. Cehoslovaci su bili zastupljeni sa dva ostvarenja; jedno je KRABAT proslavljenog animatora i režisera Karela Zemana. a drugo FERAT VAMPIR Juraja Herza, inspiriran češkom pričom koju smo svojedobno čitali u SIRIUSU.

Kao retrospektiva prikazani su filmovi OSVOJILO JE SVIJET Rogera Cormana (1956), CRNI ŠKORPION Edwarda Ludwiga (1957). POČETAK KRAJA (1957) i MUČEN (1960) Berta Gordona te NOĆNI POSJETILAC Johna Gillinga. Osim ovog posljednjeg koji je britanski, svi ostali filmovi su američki, iz takozvane »zlatne ere« žanrovskog SF-filma.

Šarolikost prikazanog materijala i ovog je srpnja, kao i nekoliko prethodnih, pokazala kako entuzijazam nekolicine zaljubljenika ipak nije dovoljan da bi se održao kontinuitet manifestacije na koju utječu mnogobrojni vanjski faktori

Darije Đokić

Za SIRIUS... nije za SIRIUS

Prije nego što kažem nešto o Vašim pričama koje ste poslali u toku lipnja, moram Vam se ispričati, dragi čitatelju! Priče koje ste poslali na slovenskom jeziku u tom mjesecu (i u prethodna dva) bit će ocijenjene tek u idućem broju. Pitate: zašto? Odgovori iz tehničkih razloga .. Jesam li se izvukao? A sad na posao:

(Ribičija je duhovita, dobro pisana, svježa. Jedno sasvim obično jutro ima dobar stil i dobra je priča, ali vrlo, vrlo poznate teme (Raos je već napisao takvu priču, a i drugi!). Bajka o princezi je simpatična, dobro pisana dosjetka. Sonda i Mir su stare ideje u novom (dobro pisanom!) obliku. Rakijaševa dolina je opet dobra priča na poznatu temu (preživjeli ljudi postali mutanti). Nemačka 1942: vrlo dobra priča o paralelnom svijetu u kojem nije bilo drugog svjetskog rata. Okus vlastite smrti: tema već obrađivana, no dobro je napisana. Sudbina je kvalitetno kozmogonijsko razmišljanje, ali tek marginalno Dođi u Jato Plejada je zgodno pisan vic na prastaru temu neantropomorfnosti.

(To je sve. Naoko mnogo — ali samo naslova. Prave priče jedva dvije (Ribičija i Nemačka 42), i to vrlo kratke... Bit će, valjda, i plodnijih mjeseci...

...nije za SIRIUS

(Evo najprije onih nekoliko priča koje bi se mogle preseliti a »za« kad biste, dragi čitatelju, malo još poradili na njima: Ogled bi bio dobar da je pisan kao vic; ovako je ideja (da su ljudi zapravo stanice raka na nekom metanskom planetu) pomalo nelogična. Čuvar pobjede: izvrstan stii i naracija »utrošeni« su na vrlo tanašni štos. Do dna na iskap mora opet na preradu: svemirska flota ne bi ni u najtežoj nestašici primala alkoholičare za osoblje. Možda da samo izmijenite način na koji glavni junak ulazi u bar (na primjer: da je na turističkom putovanju)? Upotreba čoveka ima prilično »bajatu« ideju, pa joj je potreban mnogo manje mlak i stereotipan završetak da bi postala »za«. Za svaki slučaj je dobra i zanimljiva priča, ali

ima logičku grešku (kako da nož naudi onima kojima mač ne može?). Pobjeda bi bila dobra space opera da je ispripovijedana logičkijim redoslijedom; ovako, vraćanjem radnje u prošlost, čitatelj neprestano osjeća da o nečemu nije obaviješten. Dakle: prekrojiti!

(Dakako, manje je riječi potrebno za narednu skupinu priča, koje su, uglavnom, čisti »nije za«. Igra je malo složenija varijanta ruske rulete, ali posve zbrkano ispripovijedana. Mi ne bismo željeli ni čitati o povratku nacista na vlast (i to još u ich-obliku!). Tajanstveni natpis je bio tema i za mnoge već snimljene filmove, a kamoli već objavljene priče! I smrt i nebo posve su bez veze s mogućim. Koja bi se to svjetska sila brinula najprije za UN pa tek onda za svoj opstanak? Paukova mreža je nejasna. Tko vodi rat? Super-bića se zaista mogu tako jeftino upecati? Zaljubljeni Džon Ima staru (čak: ofucanu!) temu, a ni stil nije baš ... Glasnik također. Kvar ponudite Danikenu. Svemirac na rock koncertu nije plagijat, ali je tu temu Raos već (bolje) obradio. Baš šteta što nemate snage za ovakvu kombinaciju triju ideja: ni u ovoj verziji priča nije dobra. Buđenje je već poznata priča (o našem svijetu kao »poligonu« za provje-ravanje onih koji će smjeti živjeti pod svemoćnim nadzorom »Golemoga«), Ludi također (»popravak« robota zato što je poprimio značajke izumrle vrste »Homo sapiens« koja ga je nekoć i stvorila). Pečeni pilići su već davno pojedeni. Gostin: već smo rekli da — nakon nekoliko već objavljenih — Vaše priče iz kokošinjca putuju ravno u koš. Rajski misionar je po stilu i naraciji najbolja priša n ovome mjesecu, no, na žalost, analogija s Indijancima sabijenim u rezervat gdje umiru od gladi odviše je očita, a takvo nešto u budućnosti nije baš suviše vjerojatno. Navigator i Vremeplov su priče koje su dosad već bolje obrađivane. Buđenje je posve smušeno. Nije dovoljno da sam autor shvati što je napisao, cilj je da to shvate i čitatelji. Svemirski rulet je ne samo poznata nego i loše obrađena tema: zadaci koje ste postavili budućim oficirima svemirske flote u nas rješavaju pučkoškolci. Upozorenje iz kozmosa je otrcano i temom njenom i obradom. Cvet ima očajnu naraciju: ne kuži se ni što se zbiva, a kamoli zašto. Vremenski krojači pokazuju kako intervencije u prošlosti gotovo u pravilu stvaraju gomilu nelo-gičnosti. Referentna točka je pre-duga kao štos. a ima i logičku gre-šku (zbrka oko ideje i puke sum-nje); Šibice su također preduge i nelogične (nuklearne glave ne nala-ze se tek tako po Zemlji, a svemirci ne bi mogli stići do nas da su takvi idioti kakvima ih Vi prikazujete). Smrt poručnika Anesa je bes-mislena: konstruktori

»mozgova« pobrinuli bi se vjerojatno da te mozgove ne opterete emocijama koje bi mogle kompromitirati nji-hovu funkciju. Pacovi ... nisu uspjeli. Obmana plijeni stilom, ali ne i naracijom, pa se tok priče teško prati. Osim toga. nejasna je moti-vacija, a nelogična ignorancija zdravstvene službe. Posednutost (i 4 priče) ne samo da je loša nego i sumnjive idejne vrijednosti. Greš-ka ostaje i dalje loša. Prvo, poznato ime (Clarke!) nije i garancija logičnosti. Drugo, ako se i može načiniti stroj koji osjeća, besmislica je da ga se stavi u funkciju u kojoj njegova osjećajnost može samo štetiti — kao što je to u Vašoj priči. Zvezde i spominjanje 2173. godine nisu zbog toga i sf, a priča bez veze sa sf ostaje zbrkana i nerazumljiva. Žvakaća guma je vic, ali loš. Orgulje i žena: dobar stil i loš štos na kraju.. Između dvije igre pos-tavlja se pitanje: kako se neko energetsko super-biće može vladati — infantilno? Pušenje je kafki-janska dosjetka, ali ne i sf. Mar-garita je prilično neuspjela analo-gija s Faustom, a nije baš ni takva da se kuži sasvim što se zbiva u priči. Proleće je u u svemu korektno, ali ni u čemu toliko kvalitetno da bi bilo »za«. Bekstvo od nove: najgora priča dosad pristigla u SIRIUS. što Vam bi da nakon tolikih dobrih tekstova napišete ovoliko besmislica i nesuvislosti?

B.J.

FANTAZIJA
EUROCON 8
FESTIVAL ZNANSTVENE FANTASTIKE
FILM VIDEO DRAMA GLASBA LITERARNI VEČER PREDAVANJA OKROGLA MIZA
VIDEO IGRE RAZSTAVE
Organizirajo: Sekcija za spekulativno umetnost društvo Nova in Cankarjev dom

LJUBLJANANA , Cankarjev dom . 16,17,18 sept. 2983.